

Fakulteten för samhälls- och livsvetenskaper
Sociologi

Sanna Sarromaa

DET NYE OG DEN UNGE NORSKE KVINNEN

diskurser, representasjoner og resepsjoner om ung
kvinnelighet 1957–77 og i 2009

DOKTORSAVHANDLING
Karlstad University Studies
2011:17

Sanna Sarromaa

DET NYE OG DEN UNGE NORSKE KVINNEN

diskurser, representasjoner og resepsjoner om ung
kvinnelighet 1957–77 og i 2009

Sanna Sarromaa. *DET NYE OG DEN UNGE NORSKE KVINNEN - diskurser, representasjoner og resepsjoner om ung kvinnelighet 1957–77 og i 2009*

Doktorsavhandling

Karlstad University Studies 2011:17

ISSN 1403-8099

ISBN 978-91-7063-349-2

© Författaren

Distribution:

Karlstads universitet

Fakulteten för samhälls- och livsvetenskaper

Sociologi

651 88 Karlstad

054 700 10 00

www.kau.se

Tryck: Universitetstryckeriet, Karlstad 2011

DET NYE OG DEN UNGE NORSKE KVINNEN
**- diskurser, representasjoner og resepsjoner om ung
kvinnelighet 1957-77 og i 2009**

Forord	2
1. Innledning	
1.1 Formålet med avhandlingen og forskningsspørsmålene	5
1.2 Oversikt over avhandlingens oppbygging og innhold.....	9
1.3 En kort presentasjon av de fire artiklene.....	10
2. Tidligere forskning og avhandlingens fagspesifikke kontekst	13
2.1 Kjønnsforskning og jenteforskning.....	13
2.2 Den sosiohistoriske konteksten.....	21
2.2.1 <i>Det Nyes</i> plass i lys av <i>oral history</i> -intervjuene.....	25
2.3 Inspirasjon fra medieforskning	
3. Presentasjon av de teoretiske perspektivene og det metodiske grunnlaget i avhandlingen	32
3.1. Det vitenskapsteoretiske utgangspunktet – sosialkonstruktivisme.....	33
3.2 Diskursanalyse som teori og metode.....	35
3.2.1 Det diskursanalytiske håndverket.....	38
3.2.2 Forskerens posisjon i diskursanalyse.....	40
3.2.3 Vitenskap eller synsing?.....	43
3.3 Representasjoner som historiske byggesteiner.....	45
3.4 Kvalitative forskningsintervjuer	48
3.4.1 Fokusgruppeintervjuer.....	49
3.4.2 Oral history – muligheter og utfordringer.....	52
3.5 Kjønnssystem.....	57
3.6 Pastoral makt.....	59
4. Avhandlingens bidrag til fagfeltene	60
Litteraturliste.....	69
Artiklene	

Forord

Prosjektskissen til denne avhandlingen ble skrevet på høsten 2005 da jeg pendlet mellom en 50 % jobb som studieleder i samtidshistorie og som en ung uerfaren mor med en nyfødt baby hjemme. I avhandlingsperioden så ytterligere to babyer dagens lys og igjen ble permisjonen delt med barnefaren og kombinert med akademisk arbeid – og kvinnebladlesing. For selv om jeg har vært aktiv i kvinnebevegelsen og i min egen liberalfeministiske kamp, har jeg så lenge som jeg kan huske, kost meg kolossalt med kvinneblad. Jeg har vært fascinert av sminketipsene og rådene om en strammere rumpe – totalt uavhengig av om jeg har tatt i bruk tipsene og rådene (som oftest faktisk ikke). Det ambivalente er at jeg har funnet glede og avslapping i jakten på det feminine, selv om jeg samtidig har kritisert det. Jeg har med andre ord delvis levd med de problemstillingene som denne avhandlingen handler om. Hva er kjønn, hva er likestilling, hva er det å kvinne og mor i lønnet arbeid? Hva betyr bladlesing i en hverdag preget av høyt tempo, mange roller og oppgaver? Og hvor mye av våre – mine! – såkalte valg er styrt av strukturen, de kjønnete diskursene jeg er omringet av og sikkert også produserer? Og hvor mye har man behov, kan og orker man å opponere?

Selv om jeg i grove trekk har fulgt den prosjektskissen, de retningslinjene og den tidsplanen som jeg satt for meg selv (og som lønnsmidlene satt!) da jeg søkte stillingen, har avhandlingen til en viss grad tatt sine egne veier i løpet av de tre-fire årene jeg har jobbet med å skrive den. Doktorgradssenteret jeg jobber på skiftet fokus og gikk fra å være *Mediert oppvekst* til å bli *Barns og unges deltakelse og kompetanseutvikling*, men ikke minst har de anonyme fagfellene dratt artiklene til retninger som jeg verken hadde regnet med eller forestilt meg i utgangspunktet. Dette har naturligvis skjedd både på godt og vondt. Disse fire artiklene danner allikevel en viss helhet samtidig som hver artikkel utfyller og utdyper hverandre. Perspektivene utvides samtidig som artiklene overlapper og trekker veksler på hverandre. Denne avhandlingen drar veksler på sosiologi, medievitenskap, sosialhistorie og kjønnsforskning – og er et lite bidrag til hvert fagfelt i seg selv og som et større tverrfaglig område.

Denne avhandlingen er skrevet av en finne med finsk skolegang og finsk universitetsutdannelse fra Universitetet i Helsinki. Avhandlingen er skrevet på Høgskolen i Lillehammer i Norge med norske lønnsmidler og levert ved Universitetet i Karlstad i Sverige. Det nordiske grunnlaget og perspektivet har preget lesingen og skrivingen hele veien. Det er

kanskje nettopp de finske øynene mine som har vært store og våte innimellom i dette prosjektet. Jeg kommer fra et land med sterke tradisjoner for heltidsarbeid og kvinners fulle yrkesdeltakelse.

Den finske bakgrunnen gjør at denne avhandlingen er skrevet av en som har lært ”tvangssvensk” på skolen og norsk på norskkurs. Som alle som lever og virker på et annet språk vet, er det ikke bare enkelt. Jeg er ikke like elegant, skjønnlitterær og rik på synonymer på norsk som jeg er på finsk, men jeg har gjort mitt beste. Allikevel beklager jeg småfeil som ikke bare er mulige, men til og med sannsynlige. Se stort på dem.

Så skal det takkes. Takk til mine lifesavers, stipendiatkollegaene i Senteret for barns og unges deltakelse og kompetanseutvikling på Høgskolen i Lillehammer. Jeg hadde ikke overlevd i min jobb som forsker uten morgensminking hos Kerstin Söderström eller lunsjene med dere medstipendiater på DownHill. Takk til Dag Helge for mye sterk kaffe og for en hegemonisk biologisk-medisinsk diskurs. Takk til Kristin Solli for *academic writing* og for all den hjelpen og støtten du har gitt. You are a treasure! Takk til mine dyktige veiledere på HiL, Halvor Fauske og Ingrid Guldvik. Dere kan så uendelig mye om så uendelig mangt uten å lage et stort nummer av det! Takk til Lisbeth Bekkengen på Karlstad som tok KJEMPEansvar i den siste fasen og seilet denne avhandlingen i havn. Du skulle blitt min veileder mye tidligere! Takk til Bjarne Øvrelid som alltid velvillig har tilbudt sin hjelp og sine verbale fyrverkerier – pluss et ”blueprint” av en avhandling. Du er sitert, Bjarne, hvis ikke direkte kopiert! Takk til fantastiske Hedda Ekerwald som var opponenten på prøvedisputasen – du laget en stand up-show av avhandlingen og fikk meg til å tro at dette er viktig, riktig og nesten ferdig! Takk til snart-doktorer Jo Sondre Moseng og Anne Mette Bjørgen som ga meg svært nyttige og velfunderte innspill til det medievitenskapelige. Takk til Signe Endresen for at jeg fikk dele kontor med deg da jeg kom til Norge som hovedfagsstudent – og takk for at du kom til Lillehammer etterpå og holdt meg i live i denne kjønnskonservative *slow motion cityen*. Takk til min sjelevenn og *doctoral school drop-out* (dine egne ord!) Anna Mäkelä som avbrøt doktorgradsløpet for å bli rådmann i Kittilä – det skulle jeg gjerne også gjort! Takk til hovedpampen Pär Nygren som i løpet av min stipendiatperiode skapte et helt forskningscenter og et stimulerende vitenskapelig miljø. Jeg vil takke Høgskolen i Lillehammer som er en fantastisk institusjon og som til de grader legger til rette for forskning. Takk til mine intervjupersoner som på en vennlig og raus måte åpnet dørene til sine hjem, sine liv, sine tanker og lesepraksiser. Takk til lesegruppen, Ulla Rantakeisu, Clary Krekula og Annika

Jonsson, i Karlstad som helt på slutten gjorde den aller siste gjennomlesningen og pirket på alle mulige og umulige gjentakelser og småfeil. Takk til min ektemann og forskerkollega Rune Sarromaa Hausstätter for alt det ansvaret du har tatt på hjemmebanen når jeg har pampet rundt omkring i fylket og i Europa som kommune- og fylkespolitiker de siste fire årene. Jeg unner deg å disputere seks dager før meg, Rune, og for din skyld håper jeg at jeg ikke blir gjenvalgt. Takk til verdenshistoriens beste au pairs, søstrene Eva Jane Manguio og Eva Amor Escodero – uten dere hadde ingen av oss disputert eller engang hengt sammen! Den kjærligheten dere har gitt til barna når jeg ikke har vært der, har aldri hatt noen ende. Det setter jeg stor pris på! Takk til dere tre som overgår alle avhandlinger og politiske pampeturer – Rudolf, Adolf og Sylvi. Takket være dere har de siste fem årene ikke bare vært vitenskap og politikk, men også ufattelige mengder smokker, smekker og bleier – og genuin familieglede! Av og til lurer jeg riktignok på hvor vidunderlig vitenskapelig produkt jeg hadde klart å lage, bare jeg hadde fått sove de siste fem årene.

Denne avhandlingen er dedikert til min mor og far. Dere lærte meg tidlig å elske muntlige historier om barndommen og ungdomsårene i 1950- og 1960-tallets Finland. Og dere lærte meg å elske loftet (fullt av blad fra etterkrigstiden!) i et gammelt hus i deres barndoms Otava. Dere har ikke vært fysisk her på 12 år, men det har ikke gått en dag uten at dere har vært med og heiet på meg. Jeg slutter aldri å savne dere og jeg vet at dere i dag hadde vært uendelig stolte av meg.

Lillehammer, 15.2.2011

Sanna Sarromaa

1. Innledning

1.1 Formålet med avhandlingen og forskningsspørsmålene

...feminine adolescence has been excluded from theories of modern subjectivity despite being widely employed as both metaphor of modern life and crucial data source for developmental models of identity. Despite the exemplary modernity of girls, the Subject on which modern popular, public and academic discourses center is never a girl, even for feminists. (Driscoll 2002, s. 9)

Intimlivets historie og unge kvinners situasjon har ofte falt utenfor synsvinkelen til både historikere og ungdomsforskere. (Bjerrum Nielsen 2006, s. 111)

Adolescent girlhood has been marginalised in twentieth-century social and women's history. There has also been little attention to biography, age, and the processes of growing up and getting old. (Tinkler 1995, s. 3)

Siktemålet med avhandlingen er å få fram konstruksjonen av ung femininitet i et ukeblad i etterkrigstidens Norge og skrive et lite stykke unge jenters og intimlivets historie. Dette gjøres på den ene siden ved å undersøke og avdekke noen av de diskursene og representasjonene som kom til syne i Norges eldste jente-/ungkvinnblad, *Det Nye*, fra 1957 til 1977, og på den andre siden ved å få fram kvinners erfaringer med de diskursene og representasjonene som omringet dem, og som de var en del av, i denne tidsperioden da de selv var jenter og unge kvinner. Videre rettes blikket mot samtiden, på dagens jenter og unge kvinner. Jeg undersøker hvordan de opplever og oppfatter representasjonene og diskursene som de omgås med og omringes av i forbindelse med jentebledlesing.

Utgangspunktet i dette prosjektet er at det å være ungdom, og nærmere bestemt det å være en ung kvinne, en jente, alltid vil være materialisert gjennom hegemoniske diskurser. Vi har alltid vår egen kulturs og vår egen tids oppfatning om hvordan en ung kvinne skal se ut, hva hun skal gjøre og hva hun skal interessere seg for. Disse mønstrene framstår ofte som naturlige, men de varierer i tid og sted – og er historisk og sosialt skapt. Ikke bare det å være

jente, men den riktige måten å være en jente på, er en historisk konstruksjon. Å være en ung jente vil alltid være det som samfunnet gjør dem til på et visst tidspunkt og sted. Det å være jente blir alltid definert i forhold til det å være en gutt, en kvinne og en mann – som også er konstruksjoner på den måten at meningen av dem forhandles og skapes (eks. Mäntylä 2003). Dagens – eller 50-talls – oppfatning om kjønn og forholdet mellom kjønn er derfor ingen selvfølgelig naturlig utvikling. Fram til begynnelsen av 1700-tallet var den dominerende oppfatningen at det bare var ett kjønn, nemlig det mannlige. Kvinner var svakere versjoner av dette kjønn (Laqueur 1990). Et slikt blikk som her skisseres innledningsvis tar utgangspunkt i et sosialkonstruktivistisk vitenskapsteoretisk grunnlag. Ungdom ses som en strukturelt betinget, men samtidig sosialt konstruert størrelse. Alder og generasjon kan forstås som kontekst- og situasjonsbundne diskurser som gjør seg gjeldende som ulike måter å forstå og snakke om og som barn og ung på (Natland 2006; Scott Sørensen 2002).

”En jente” og ”en ung kvinne” som i denne avhandlingen brukes flittig og om hverandre er akademisk sett noe problematiske begrep. ”En jente” som begrep defineres gjerne som noe aseksuelt eller som ennå-ikke-seksuelt, mens ”en kvinne” inneholder et seksuelt element. Å knytte dette opp til en konkret alder er imidlertid vanskelig. Det å kalle eldre kvinner for jenter er blitt mer og mer vanlig – og irriterende fra et feministisk perspektiv – samtidig som små jenter kan omtales som ”damer”. Spesielt i hverdagspråket brukes ord og betegnelser som jente, frøken, stor jente og ung kvinne svært variert (jf. Männistö 2003). I denne avhandlingen henvises det både med ”en jente” og ”en ung kvinne” til en person som er i overgangsfasen fra barn til voksen. Lengden på denne overgangen er vanskelig å slå fast i og med at betegnelsene og begrepene er i forandring – som kulturelle konstruksjoner som varierer i forhold til tid og sted.

Det norske språket har dessverre ikke et egne ord for slike nyttige engelskspråklige begrep som *girlhood*, *feminine adolescence* eller *young femininity*. Disse begrepene brukes også i denne avhandlingen. Det engelske substantivet *girlhood* oversettes her ofte med det noe klumpsete uttrykket ”det å være en jente”. Begrepet *young femininity* understreker nettopp den sosiale konstruksjonen av kjønn og alder (Ojanen 2008). *Girlhood studies*, jenteforskning, som med ca 20 år gammel historie også er en jente selv, er blitt et mer og mer etablert fagfelt i mange land, også med sine egne vitenskapelige journaler og fagbøker, og med egne forskningsinstitutt enkelte steder. Lipkin (2009, s. 5) skriver:

Girlhood studies is an academic field that specifically considers the experience of gendering girls, starting at the earliest moments of their lives and continuing into their transformation to young women. Historically, studies that explore "childhood" broadly, or the experience of growing up generally, have often been biased to represent the experiences of boys. Separating out the realities within girls' lives uncovers new issues, topics, and concerns that are unique to being female and brings attention to experiences that might otherwise be subsumed into what are considered "standard" experiences of childhood, which presume the experience of boys to be the norm.

Fokuset i denne avhandling er på *gendering*, nærmere bestemt på de diskursene og representasjonene som historisk har omringet unge kvinner. Utgangspunktet er at jenter konstitueres som objekter i skjæringspunktet mellom ulike sannhetskrav. Det er ingenting essensialistisk i det å være jente, det å være jente produseres og forhandles kulturelt, historisk og politisk – også av jenter selv (Johnson 1993; Griffin 2004). Griffin (2004, s. 29) sier videre at "normal femininity is constituted in part through a series of contradictions, especially around tensions between 'good girls' and 'bad girls', that tend to be played out with respect to representations of femininity and sexuality". Dette er synlig i avhandlingens alle artikler, men spesielt i avhandlingens artikler 2 og 3.

For jenter som vokste opp 1950-1970-tallet, akkurat sånn som for jenter som vokser opp i dag, er årene fra tenårenes begynnelse til slutten av 20-årene de årene som handler om store endringer: fra skole til arbeid, inngang i (som oftest) heteroseksuelle parforhold, ekteskap og morskap. Disse overgangene er verken naturlige eller universelle, men "socially constructed features of female adolescence which varied alongside the lines of social class" (Tinkler 1995, s. 13). Disse overgangene har dog et biologisk grunnlag, men det er den sosiale konstruksjonen av dem som er i fokus i denne avhandlingen.¹

Fokuset flyttes i avhandlingen to siste artikler mot resepsjoner, det vil si jenters egen oppfatning av det diskursive landskapet der de vokser opp og har vokst opp i, og de

---

¹ Det gjøres senere rede for det vitenskapsteoretiske grunnlaget, den moderate sosialkonstruktivismen, i denne avhandlingen.

overgangene de har hatt i sitt eget kvinneliv². Dette doble perspektivet mellom diskurser og representasjoner på den ene siden og resepsjoner på den andre er viktig, fordi uansett hvor nøye og sensitivt man utfører en tekstanalyse, er det fremdeles bare en tekstanalyse. Jeg har ønsket å få fram jentene selv som fortolkere, aktører og som utformere – og som mulige grensetøvere – av det diskursive landskapet. Jenter selv er derfor i kjernen av denne avhandlingen og de kommer til orde spesielt i artiklene 3 og 4.

Det Nye, Norges eldste jenteblad³, gjennomsyrrer i større eller mindre grad hele avhandlingen og dens artikler, og er ikke et tilfeldig valg av studieobjekt i denne sammenheng. *Det Nye* har preget flere generasjon av jenter og unge kvinner i etterkrigstidens Norge, helt siden bladet begynte å komme ut i 1957. *Det Nye* var Norges eneste jenteblad i 40 år. Denne særegne posisjonen er årsaken at *Det Nye* ble valgt ut som studieobjekt i denne avhandlingen. *Det Nye* spiller tiden og med sin status som største og eldste jente-/ungkvinneblad åpner det døren til viktige diskurser om jenteliv. *Det Nyes* unike plass i norsk etterkrigstidens jentehistorie presenteres i kapittel 2.1.1. Forskning på jente- og kvinneblad argumenterer for at disse bladene "constitute a powerful ideological instrument" (Ostermann & Keller-Cohen 1998; McRobbie 1997, Griffin 2004), og i tråd med Fairclough (2003) og prinsippene til den kritiske diskursanalysen erkjennes det at tekster har sosiale, politiske, kognitive, moralske og materielle konsekvenser og effekter som det er viktig å analysere og forstå.

De sentrale forskningsspørsmålene i denne avhandlingen blir dermed:

- Hva slags bilde av det norske kjønnssystemet tegner seg i tidsperioden 1957-1977 i spalten *Betro Dem/Deg til Beate* og i serien *Min skjebne* i unge kvinners ukeblad *Det Nye*? Hvilke diskurser og hva slags representasjoner konstruerer dette kjønnssystemet? Hvordan forandrer det seg i tid?
- Hvordan var det for jenter å vokse opp i dette kjønnssystemet? Hvordan oppfattet og opplevde aktørene diskursene?
- Hva var *Det Nyes* plass i norske jenters liv 1957-1977? Hva er *Det Nyes* og jentebladenes plass og funksjon i dagens jenteliv?
- Hvordan brukes jentebladene i prosessen der kjønnset gjøres og skapes?

---

² En av de aller første resepsjonsforskere innenfor populærkulturforskningen, Janice Radway (1987), analyserte de sosiale sammenhengene der hennes informanter leste romantikkbøker

³ *Det Nye* kan kalles både for et blad eller et magasin og disse brukes om hverandre i denne avhandlingen.

Disse overordnede forskningsspørsmålene blir besvart gjennom avhandlingens fire artikler. Tidens kjønnsystem tegnes i avhandlingens første artikkel gjennom analysen av svarene som Beate, ”en fortrolig venn”, gir til jenters problemer på spørrespalten *Betro Dem til Beate* (senere *Betro Deg til Beate*). Det spores diskursive endringer i Beates samlivsråd i en tid preget av en stor sosiohistorisk forandring i det norske samfunnet. Også avhandlingens andre artikkel, som handler om representasjonen av normativ ung kvinnelighet i spalten med ”virkelighetshistorier”, *Min skjebne*, er med på å tegne tidens kjønnsystem. Gjennom en representasjonsanalyse av skjebneshistoriene skapes det bildet av den diskursive konstruksjonen av idealjenten anno 1958. I avhandlingens tredje artikkel svares spørsmålet om hvordan det var å vokse opp i dette diskursive landskapet gjennom *oral history*-intervjuer av eldre kvinner. Den siste artikkelen tar for seg jentebladlesing mer generelt i samtidskonteksten som et identitetsarbeid og en dekodingsprosess.

1.2 Oversikt over avhandlingens oppbygging og innhold

Denne avhandlingen er tverrfaglig. I kapittel 2 kommer jeg til å gi en kort framstilling av de fagfeltene som denne avhandlingen henter inspirasjon fra og hviler på. De tre sentrale fagtradisjonene i denne sammenheng er sosialhistorie og kjønnsforskning, og medievitenskap med utvalgte deler. Det gis en kort innføring til norsk sosialhistorie fra 1950- til 1970-tallet. Den sosiohistoriske transformasjonen som Norge gjennomgikk i denne tidsperioden er et viktig grunnlag for denne avhandlingen. I kapitlet om kjønnsforskning plasseres forskningsspørsmålene på kjønnsforskningens kart og egenarten til feministisk forskning drøftes. Som siste kilde til faglig inspirasjon presenteres medieforskning i form av feministisk medieforskning og derunder spesielt forskning på jente- og kvinneblad.

Formålet med avhandlingens kapittel 2 er ikke å presentere en utømmelig oversikt over de tre fagtradisjonene, men å presentere nødvendig teori for å kontekstualisere den helheten som artiklene i denne tverrfaglige avhandlingen er en del av og bidrar til. I og med at Norges eldste jenteblad *Det Nye* dominerer hele avhandlingen, inneholder avhandlingens andre kapittel et eget underkapittel om *Det Nyes* plass i det norske samfunnet og i det norske jentelivet. Dette underkapitlet er delvis basert på *oral history*-intervjuer av 20 kvinner som leste *Det Nye* på 1950-1970-tallet. Dette empiriske grunnlaget presenteres bare her i og med at spørsmålet om den historiske bladlesingen ikke berøres direkte i artiklene. Halvparten av

disse kvinnene er allikevel også det empiriske grunnlaget i avhandlingens tredje artikkel der temaene rundt seksualitet og husmorslivet behandles fra kvinners eget perspektiv. Denne framstillingen kan virke litt rar i og med at det metodiske behandles i teori- og metodekapitlet, men den er allikevel helt nødvendig tatt i betraktning den empiriske dataen som i sin helhet ikke behandles direkte i avhandlingens artikler.

Kapittel 3 i denne avhandlingen fokuserer på den ene siden på det teoretiske og det vitenskapsteoretiske grunnlaget for denne avhandlingen og på metodene på den andre siden. Jeg har ikke skrevet et separat teorikapittel og et separat metodekapittel slik det ofte er vanlig i denne typen arbeid. Dette skyldes for det første diskursanalysens sentrale plass i avhandlingen. Diskursanalyse er både teori og metode (Fairclough 1995; 2000; 2001) og når man velger diskursanalysen som metode, velger man samtidig diskursanalyse som teori og sosialkonstruktivisme som vitenskapsteoretisk grunnlag. Derfor er teori- og metodekapitlet sammenslått i denne avhandlingen.

Denne avhandlingen plasserer seg i den sosialkonstruktivistiske tradisjonen, men på ingen radikal måte. Verden, og denne avhandlingen, er en språklig konstruksjon, men det finnes noe utenfor språket også. Dette kommer jeg tilbake til senere i avhandlingen. Også representasjoner, som er et sentralt element i avhandlingens andre artikkel, knytter seg til den diskursanalytiske tradisjonen. Kvalitative forskningsintervjuer i betydningen av *oral history*-intervjuer og fokusgruppeintervjuer blir også presentert. I analysen av disse intervjuene er det igjen brukt diskursanalytiske tilnærminger og kvalitativ innholdsanalyse. Avhandlingskappens siste kapittel oppsummerer funnene og drøfter avhandlingens bidrag til de fagfeltene den hviler på, samt presenterer noen ideer til framtidig forskning innen feltet.

1.3 Kort presentasjon av de fire artiklene

Den første artikkelen *Kjønnsdiskurser i endring – om Det Nyes spørrespalte 1957, 1968 og 1977* svarer på avhandlingens sentrale forskningsspørsmål om hva slags bilde av det norske kjønnssystemet tegner seg i *Det Nye 1957-77*. Artikkelen tar utgangspunkt i *Det Nyes* langvarige og populære spalte "Betro Deg/Dem til Beate" hvor jenter i over 20 år spurte om råd til sine samlivsproblemer og fikk svar av en med pseudonymet "Beate" som i spalten ble omtalt som "en fortrolig venn". I artikkelen analyseres 32 spørsmål & svar-enheter som er plukket ut tematisk. Det er først og fremst Beates svar som analyseres ut fra et spørsmål om

hva slags bilde av tidens kjønnsrelasjoner og kjønnsystem som formidles i disse svarene. Utvalget består av spørsmål & svar-enheter fra 1957, 1968 og 1977 som er valgt slik at det er samlivet og samlivsproblemer som står i fokus. Analysen viser hvordan Beate i sine svar reproduserte og opprettholdt et essensialistisk og bipolart syn på kjønn i 1950- og 1960-årene. Beates svar forandret seg imidlertid i takt med forandringene i samfunnet i 1970-årene. Beate gikk fra en hegemonisk essensialistisk diskurs i 1957 og 1968 til en hegemonisk likestillingsdiskurs i 1977. Videre gikk hun i sine svar fra å være kategorisk til å være mer dilemmatisk og forhandlende. Beates svar til jentene sees i lys av Michel Foucaults teori om pastoralmakt (Foucault 1995; 1999) som presenteres nærmere i avhandlingskappens kapittel 3.6.

Den andre artikkelen, *En skikkelig pike – representasjoner av ung kvinnelighet i Det Nye i 1958*, er også en tekstanalyse og fortsetter å svare på det sentrale forskningsspørsmålet om hvordan etterkrigstidens kjønnsystem ble konstruert i *Det Nye*. Fokuset rettes her på hvordan ung kvinnelighet blir representert i *Det Nyes* virkelighetshistorier i første halvdel av 1958. Hvordan representeres ung kvinnelighet i disse *Min skjebne*-novellene som ifølge bladet var forfattet av unge kvinner selv? Gjennom skjebneshistoriene bidro *Det Nye* til å skape og opprettholde en norm for akseptabel atferd for unge kvinner i overgangen fra jentelivet til det voksne kvinnelivet som koner og mødre. Jeg argumenterer i denne artikkelen gjennom representasjonsanalysen at *Det Nye* gjennom disse historiene bidro til definisjonen av hva anstendig ung kvinnelighet var i 1958 og hva jenter måtte gjøre for å kunne oppnå den. Med andre ord, hvordan spalten bidro til å konstruere tidens kjønnsystem.

I den tredje artikkelen *Natural(-ly) Housewives. An Oral History of Growing Up in Norway in the 1950s and 1960s* flyttes fokus fra tekstanalysen og *Det Nyes* diskurser og representasjoner til kvinners selvpoplevde liv og deres egne oppfatninger om oppveksten og jente- og kvinnelivet i etterkrigstidens Norge. Med denne artikkelen svares dermed avhandlingens forskningsspørsmål om hvordan det var for jenter å vokse opp i dette kjønnsystemet. For denne artikkelen oral history-intervjuet jeg 10 kvinner⁴ om hvordan det var å være tenåring og

---

⁴ For ordens skyld spesifiseres det her igjen at jeg sammenlagt intervjuet 20 kvinner for denne avhandlingen. 10 av dem er det empiriske grunnlaget for avhandlingens tredje artikkel, men alle 20 er det empiriske grunnlaget i avsnittet som omhandler *Det Nyes* plass og posisjon. At jeg ikke hadde alle 20 som datamateriale i den tredje artikkelen skyldes driftsmidlene som jeg ble bevilget sent i avhandlingsforløpet til ytterligere 10 intervjuer. På det tidspunktet var artikkelen med 10 intervjuede kvinner allerede nesten ferdig. Det er allikevel sannsynlig at dette store intervjuet materialet vil på sikt resultere i andre publikasjoner med en litt annen vinkling og tematikk enn det som er brukt i denne avhandlingens artikkel 3.

ung kvinne i Norge på 1950- og 1960-tallet og i tråd med forskningsspørsmålet, hvordan de opplevde det diskursive landskapet som de vokste opp i, var en del av og . Fokuset i denne artikkelen er i jenters seksualitet og i husmorslivet.

Den siste artikkelen *Om å lese seg til jente*, som gir et bidrag til det sentrale forskningsspørsmålet om hvordan jentebladene brukes i prosessen der kjønnnet gjøres og skapes, kan betraktes som en videreføring av noen av ideene, innfallsvinklene og temaene i avhandlingens tre første artikler, men den fungerer også som en slags ”stepstone” til mine ideer om min framtidige post doc-forskning innenfor feltet⁵. Artikkelen tar oss til nåtiden og dagens unge kvinner og jenter. Forskningsspørsmålet blir hvorfor og hvordan norske tenåringsjenter leser *Det Nye* og andre jenteblad og hvordan de forholder seg til representasjonen av idealjenten i disse bladene. Basert på fokusgruppeintervjuer av 18 jenter i alderen 13-17 år får denne artikkelen fram aspekter på hvorfor jenter leser jenteblad og hvordan de selv mener at de blir påvirket av innholdet i disse bladene. Jenteblad fungerer for jenter som en opplærings- og oppdragelsesarena med sine sminke-, mote-, utdanning- og yrkestips, men jenter leser dem også på en kritisk måte, motstrøms. Jenteblad leses allikevel ikke bare for å finne informasjon og rådgivning eller for å være kritisk mot innholdet, de leses også helt for sin egen skyld, for underholdningsverdiens skyld – for ”hjemmeløs nytelse” som et av intervjuobjektene elegant sier. Videre har bladene et interessant trekk, *putdownability*, som appellerer til jentene i en travel hverdag. Den fragmenterte framstillingen og de relativt korte historiene og spaltene gjør at bladene kan legges bort og tas fram fort og enkelt ved behov.

Avhandlingens fire artikler med teori- og metodegrunnlaget, samt publiseringskanalen, presenteres nedenfor. Alle artikler er blitt fagfellevurdert av minst to anonyme referereer, samt redaktøren, før publisering i de nevnte tidsskriftene:

Tabell 1: Oversikt over avhandlingens artikler.

Artikkel	Teori	Metode	Publiseringskanal
1. Kjønnsgesamtaler i endring, om <i>Det Nye</i> spørrespalte	Kjønnssystem, pastoralmakt, diskursanalyse	Diskursanalyse	<i>Tidsskrift for ungdomsforskning</i> , 1/09

⁵ Jeg har allerede et pågående komparativt forskningsprosjekt om tenåringsjenters blogging og et annet om autentsitetsidealet blant tenåringsjenter i Norge. Begge er spin-off-produkter av denne avhandlingen.

2. En skikkelig pike – Representasjon av ung kvinnelighet i <i>Det Nye</i> i 1958	Kjønnsystem, representasjon, diskursanalyse	Representasjonsanalyse	<i>Tidsskrift for kjønnsforskning</i> , 1/10
3. Natural(-ly) Housewives. An Oral History of Growing Up in Norway in the 1950s and 1960s	Kjønnsystem	<i>Oral history</i>	<i>Naistutkinus – Kvinneforskning</i> 1/11
4. Om å lese seg til jente, en fokusgruppestudie av jentebladlesing.	Resepsjonsteori	Fokusgruppeintervjuer, kvalitativ tekstanalyse diskursanalytiske tilnærminger	<i>Tidsskriftet Barn</i> , 2/10

2. Tidligere forskning og avhandlingens fagspesifikke kontekst

Denne avhandlingen er skrevet som stipendiat i doktorgradsprogrammet *Barns og unges deltakelse og kompetanseutvikling* (BUK) ved Høgskolen i Lillehammer. Det tverrfaglige har hele veien vært sentralt for både BUK som et senter bestående av psykologer, historikere, medisinere, samfunnsvitere og pedagoger og for BUK som et doktorgradsprogram der stipendiater fra ulike fagfelt har drevet med – og driver med – svært ulike prosjekter som henter inspirasjon fra flere forskjellige fagfelt. Denne tverrfagligheten gjenspeiler seg også i dette prosjektet. De viktigste klassiske fagretningene som denne avhandlingen hviler på presenteres i dette kapitlet slik at tilknytningen til og relevansen for denne avhandlingen beskrives og poengteres. Doktorgradsprogrammet het *Mediert oppvekst* på tidspunktet jeg ble ansatt og skrev min projektskisse, derfra det sterke fokuset på ett medium – *Det Nye*.

2.1 Kjønnsforskning og jenteforskning

Denne avhandlingen plasserer seg helt klart under de mer omfattende og delvis diffuse paraplybegrepene ”feministisk forskning”, ”kjønnsforskning” og ”jenteforskning”. Feministisk forskning er ingen entydig retning eller metode, feministisk forskning kan drives med mange ulike forskningsstrategier og -metoder. Dette vil si at én eneste politisk korrekt feministisk metode er fraværende. Nøkkelbegrepet i all feministisk forskning er allikevel begrepet kjønn, *gender*. Forståelsen av kjønn har forandret seg til en ustabil kategori som konstrueres, forhandles og reforhandles i sosiale praksiser (Hirdman 2009). Kjønn er blitt operasjonalisert som en selvstendig variabel. Det poststrukturalistiske som langt på vei

avviser at kjønn og seksualitet har et biologisk opphav har utfordret dette synet (Butler 1990; 1993).

Gender som det sosialt skapte kjønn har lenge vært det aksepterte og vidt brukte begrepet i kjønnsforskning, også i denne avhandlingen. Gender har en taktisk verdi – den er mindre ladet og mer nøytral enn sex, samtidig som det understreker det sosialt konstruerte.

Men som et teoretisk begrep har gender mange ansikter, som Joan Scott (1986) har påpekt og problematisert. Gender kan være en prosess som konstituerer sosiale relasjoner som baserer seg på ulikheter mellom kjønn. Gender kan også være et normativt begrep som setter i gang en prosess av symboltolkninger. Gender er også noe som finnes i institusjoner og i organisasjoner. Gender former individuelle og kollektive identiteter og gender konseptualiserer maktrelasjoner. Disse ulike sidene ved gender er til stede i denne avhandlingens artikler. Gender som en prosess som konstituerer sosiale relasjoner er synlig spesielt i avhandlingens artikkel 1. Gender som et normativt begrep finnes i avhandlingens artikkel 2. Gender som former individuelle og kollektive identiteter diskuteres i avhandlingens to siste artikler. Hirdman (1990a; 1990b; 2007) setter disse ulike teoretiske tilnæringsmåtene, de ulike ansiktene, til et kjønnssystem som presenteres i avhandlingskappens teori- og metodedel. Hirdmans teori er således bakteppe for avhandlingens forståelse av kjønn.

Både kjønnsforskning og jenteforskning er i de aller fleste tilfeller feministisk forskning, slik som denne avhandlingen. Jenteforskning kan defineres å være feministisk forskning av jenter i ulike aldre og har sin opprinnelse i kjønnsforskning (tidligere kvinneforskning). Jenteforskningen har imidlertid også vokst fram som en kritikk av at den tradisjonelle kvinneforskningen fordi tradisjonell kvinneforskning ikke har fokusert på yngre kvinner og jenter (Lipkin 2009). Jenteforskning kan derfor karakteriseres som lillesøsteren eller datteren til kjønnsforskningen (Ojanen 2008; Topo 1998). Som felt er jenteforskning tverrvitenskapelig akkurat på samme måte som kvinne-/kjønnsforskning⁶.

---

⁶ Kjønnsforskningen etablerte seg som et vitenskapelig fagfelt under navnet "kvinneforskning". I løpet av 2000-tallet har de fleste instituttene gått gjennom et navneskifte fra kvinne- til kjønnsforskning i tråd med endringene på fagfeltet. Mannsforskning og queer-forskning har utvidet feltet ytterligere de siste årene.

Sosiologisk jenteforskning har sin opprinnelse i ungdomsforskning fra 1970-tallet og spesielt i den britiske Birmingham-skolen (Ojanen 2008; Natland 2007). I 1976 rettet Angela McRobbie og Jenny Garber systematisk fokuset på forskning av jentekulturer. De understreket manglende fokus på jenter og kjønnsperspektiv innenfor tidligere ungdomsforskning. På dette tidspunktet var McRobbies poeng og kritikk at ungdomsforskningen ble drevet på subkulturer som besto av mannlige aktører og det som foregikk i offentlige rom. Jenters subkulturelle arenaer var i større grad knyttet til det private, og McRobbies etterlyste et fokus på jenteromskulturen der jenter måtte anses som kreative aktører, ikke bare som passive mottakere på sidelinjen av guttenes aktiviteter (McRobbie 1991; McRobbie og Garber 1976). Ojanen (2008) har hevdet at 1970-tallets jenteforskning var overpolitisert, overfortolket og enkelt, men fungerte som et viktig kritisk korrektiv til tidligere forskning. En politisk-ideologisk målsetning om at jenter skal "bli hørt" er heller ikke forlatt i dagens jenteforskning (Driscoll 2002; Ojanen 2008), denne avhandlingen inkludert. En relativt stor plass er viet til jenters egne røster i avhandlingens to siste artikler.

Men jenteforskningens røtter kan dras lenger tilbake enn til oppstandelsen av den sosiologiske jenteforskningen på 1970-tallet. Arbeidet til den amerikanske sosialantropologen Margaret Mead på 1920- og 1930-tallet var jenteforskning, riktignok før hele begrepet eksisterte som en vitenskapelig gren. Året var 1925 da den 23-årige Mead fikk et stipend og dro til Samoa for å studere jenters oppvekstvilkår der. Hun undersøkte alle jenter mellom åtte og tjue år i tre byer og det resulterte i boken *Coming of Age in Samoa: A Study of Adolescence and Sex in Three Primitive Societies* (Mead 1928). Hun fant ut at tenåringstiden kan tilløpe på en helt annen måte enn i USA. På Samoa fantes det ingen tenåringsoppgjør. Puberteten foregikk i fred og ro, og leseren får innblikk i livet til lykkelige, harmoniske jenter som nyter sin seksualitet. Med sin forskning viste Mead hvordan det samtiden mente var biologisk styrt, egentlig var under sterk kulturell påvirkning.

I tråd med en sosialkonstruktivistisk tradisjon er det å være jente – *girlhood* – i jenteforskningen ikke bare en livsfase som blir definert av psykologisk utvikling og biologiske prosesser (som i 1920-tallets USA), men en prosess som produseres i skjæringspunktet mellom ulike forhandlinger. Når man forsker på jenter er alderen ofte en faktor som definerer jenters sosiale plass, selv om det å være jente ikke er stramt knyttet til en bestemt alder. I jenteforskning bruker man derfor ofte det mindre aldersbegrensede uttrykket *young femininity*. (Ojanen 2008)

Folkloristen Sidsel Natland (2007) skriver i sin avhandling om jentevold at teorien om alder som en kulturell kategori som er under forhandlinger, mer enn naturvitenskapelig kategori, er relativt ny. Inspirasjon kommer ifølge Natland fra antropologiske studier av ikke-vestlige samfunn, slik jeg nettopp var inne på. Natland skriver videre at en stor del av forskning har fokusert på de måter der antatt aldersbestemt adferd og identitet er representasjoner av hvordan vi burde føle oss og framstå som på ulike stadier i vårt livsløp. Folkloristen Gry Heggli (2004) har pekt på at forståelsen av barn har vært dominert av utviklingsparadigmets sentrale idé om oppvekst som en prosess på vei mot uavhengighet. Den britiske sosiologen Nick Lees tematiserer begrepet "becoming" for å illustrere det at barn og unge er underveis, på vei mot noe. De skal bli noe. Motsetningen til å bli, er å være ("being") – en tilstand som Lee kaller standardbildet på voksenhet, som står for egenskaper som stabilitet, avslutthet og uavhengighet. Barn og unge er på vei mot voksenhet som betraktes som normen. Lee (2001) mener at både det å "være" og det å "bli" er heller tilstander som vi pendler mellom i våre livsløp. Barn og unge kan ikke forstås som bare som de er underveis og skal "bli", de har rett til å bli anerkjent som "beings in their own right", som Lee (2001) uttrykker det.

Den danske medie- og kjønnsforskeren Kirsten Drotner (1993) påpeker at unge jenter har falt mellom både ungdomsforskningen – fordi de ikke var gutter – og kjønnsforskningen fordi den fokuserte mer på kvinner i høyere alderskategorier (se også Lipkin 2009). Dette har Drotner kalt for *dobbelt avvik* eller en *dobbel negasjon*. Å fokusere på unge jenter kan derfor være et viktig korrektiv til både den etablerte ungdomsforskningen og kjønnsforskningen. Det å sette fokus på jentene kan videre knyttes an til de siste års fremvekst av jenteforskningen, som også vokser fram fra den tredje bølgens kritikk av feminismens andre bølge (Roberts 2001). Forskningsfokuset er å utvikle perspektiver og opparbeide kunnskap om hva det vil si å være jente *i dag* (Driscoll 2002; Fine 1987; Aaltonen 2006) – noe denne avhandlingen også bidrar til, spesielt gjennom den siste artikkelen *Om å lese seg til jente*.

Den australske feministiske forskeren Catherine Driscoll poengterer i *Girls. Feminine Adolescence in Popular Culture and Cultural Theory* (2002) at den kulturelle diskursen om hva jenter er ("girlhood"), er noe som skapes og forhandles ut i fra hvordan vi til enhver tid snakker om jenter som sosiale aktører ("girls"):

Girlhood is made up and girls are brought into existence in statements and knowledge about girls, and some of the most widely shared or commonsensical knowledge about girls and feminine adolescence provides some of the clearest examples of how girls are constructed by changing ways of speaking about girls. (Driscoll 2002, s. 5)

Det finnes få og diffuse fortellinger om jenter, sier Driscoll. Hennes prosjekt er inspirert av Foucault (1999; 2005). Hun tar til orde for å skrive en ny, eller en annen historie om "the girlhood", nemlig ved å skrive en genealogi. En genealogi er ikke en historieskrivning som peker på årsaker og opphav, den dreier seg om hvordan visse ideer og praksiser er mulige innenfor ulike kontekster, som for eksempel Nietzsches (2010) moralens genealogi. Driscolls prosjekt er derfor ikke å komme fram til ny viten om jenter eller avdekke nye former for jenteroller, men å finne ut av hvordan kunnskap om jenter til ulike tidspunkter former våre forestillinger om hva det betyr å være jente og hvordan jenter dermed opplever sin væren i verden (Driscoll 2002, s. 3-4).

Driscoll sier at "(...) girls are constructed by changing ways of speaking about girls" (Driscoll 2002, s. 5), og dette indikerer et perspektiv på studier av det å være jente som peker på det fruktbare ved å studere hvordan jenter artikuleres og forstås innenfor visse "plasser", som for eksempel når jenter oppfører seg avvikende i forhold til normen og derigjennom blir synlige. Driscoll mener derfor at jenter kan brukes som en indeks på samfunnsmessig endring. For eksempel ble unge kvinner mer synlige i offentligheten på 1920-30-tallet fordi det på grunn av verdenskrigen åpnet seg et marked og en etterspørsel etter kvinnelig arbeidskraft utenfor hjemmet. Dette medførte at en del forestillinger om feminitet måtte redefineres – blant annet de som var knyttet til den private sfære og barneproduksjon. Dette, i tillegg til økt varehandel og konsum, medførte at det åpnet seg et større handlingsrom og alternativer både når det gjaldt seksualitet og livsstiler. Omkring disse "nye jentene" åpnet det seg diskurser om opprør, avvik og lovovertrедelser. "Nye jenter" ble et begrep mange steder i Europa, så vel i Frankrike (Roberts 1994) og i Danmark (Søland 2002) som i Finland (Mäkinen 2001; Autti 2010). "Nye jenter" og "nye kvinner" var en teoretisk abstraksjon og et virkelig sosialt prosjekt som siktet til å frigjøre jentene og kvinnene. Den nye jenten/kvinnen var en motsetning til patriarkatet. Hun tok plass offentlig, var selvstendig økonomisk og hennes seksualitet var ikke kontrollert av patriarkatet.

Constance Nathanson (1991) trekker linjene enda lenger tilbake. Hun har forsket på unge kvinners historie i USA og skrevet om samfunnsendringer som fra 1800-tallet gjorde at kvinner fikk en periode i livet der de verken var under farens eller ektemannens beskyttelse. Det oppstod en livsfase der unge damer pga skole eller arbeid ble eksponert for et selvstendig liv med farene og risikoene det brakte med seg. Det skapes et rom mellom barn og voksen med en relativ selvstendighet for unge mennesker. Det var en utbredt oppfatning i samfunnet at denne overgangsfasen i livet kunne være både farefull og risikofyll. Unge, ugifte damers rolle ble normativt sett mer truet i dette rommet og deres seksualitet ble et offentlig problem. Strategiene for å forvalte unge kvinners seksualitet var å beskytte jenter mot tap av seksuell status, å bygge den opp igjen dersom den skulle gå tapt eller plassere jenta utenfor samfunnet, hvis oppbyggingen var umulig. Kjersti Ericssons (1997; 2009) beskrivelse av samfunnsmessig kontroll av jenters seksualitet på 1950-tallet i Norge, med utgangspunkt i Bjerketun verneskole, viser at ønsket om å kontrollere jenters atferd også var et viktig område i det norske etterkrigssamfunnet – noe som kommer fram i avhandlingens to første artikler. Jentene som brøt grenser for akseptert kvinnelighet måtte institusjonaliseres og isoleres. Barnevernet på 1950-tallet fungerte med andre ord som et seksuelt samfunnsvern.

Et annet beskrivende eksempel er det som Drotner (1993) viser til; at unge kvinner først dukker opp i forskningshorisonten på 1960-tallet i forbindelse med studier av ungdomskriminalitet. De unge jentenes kriminalitet ble da tolket som resultat av seksuelle utskielser”. Jenters handlinger ble sett i lys av det rådende kjønnssystemet. Drotner påpeker at interessen for de unge kvinnene oppstår nettopp på det tidspunkt da mange av dem for alvor begynte å utfordre normene ved det rådende kjønnssystemet. Dette skjedde samtidig med en rekke endringer når det gjaldt utdannings- og arbeidsforhold, autoritetsrelasjoner og kulturelle uttrykksformer (Drotner 1993). Resultatet ble en utvidelse av mange kvinners handlingsrom, og både generasjons- og kjønnsrelasjoner ble tydeliggjort som foranderlige maktrelasjoner, og ikke bare som ”naturlige forskjeller” (Drotner 1993).

Driscoll (2002) studerer jenter slik de representeres både gjennom vitenskapelige teorier og i medie- og populærkultur. Det å være jente er noe man gjør, noe man ”lever opp til” via sine praksiser. Dette er en måte å forstå kjønn som har paralleller til den amerikanske filosofen Judith Butlers (1990; 1993) teorier om kjønn. Ifølge Butler blir kjønn effekten av våre handlinger snarere enn årsaken til dem. Kjønn blir i et slikt perspektiv en pågående prosess og ikke noe statisk. Kjønn studeres som noe vi gjør og noe vi repeterer slik at det blir en norm.

Den hirdmanske ideen om kjønnssystemet som brukes i denne avhandlingen inneholder også ideen om kjønn som en praksis. Men ikke *bare* en praksis.

Forestillingen om kjønn som praksiser og forestillingen om en normativ femininitet, som er sentral i denne avhandlingen, kan knyttes generelt til queer-teorien som de siste årene har vært stadig mer fremtredende i kjønnsforskning (Natland 2006; Rosenberg 2002). Når queer-teoretikere bruker begrepet *heteronormativitet*, knyttes dette til de institusjoner, strukturer, relasjoner og handlinger som opprettholder heteroseksualiteten som den naturlige og som den rette måten å leve sitt liv på (Rosenberg 2002). På den annen side kan man oppføre seg, være og agere på en måte som tangerer grensene også for en heteroseksuell norm. Når en jente ligger med mange gutter, eller i 1950-tallets kontekst bruker for stramme klær eller for mye lepestift slik, tangerer hun for eksempel grensene for hvordan en jente bør være og oppføre seg. Som Natland (2006, s. 61) skriver: "Queer-perspektivet kan derfor anvendes for å peke videre, i denne sammenhengen på at det er ikke 'nok' å være heteroseksuell jente, men at også dette er en posisjon der jenterollen kan 'gjøres' på måter som tangerer grenser for en normativ femininitet."

Driscoll (2002) markerer et interessant skille mellom *female adolescence* og *feminine adolescence* – og her kommer det norske språket til kort, slik jeg var inne på innledningsvis. Det første begrepet er relatert til en diskurs om puberteten, fysiologi og psykologi, mens det andre skal markere grad av uavhengighet fra spesifikke alderskategorier. Begrepet *feminine adolescence* understreker prosessen, det vil si noe som er i forandring. Det er for eksempel et viktig poeng at *feminine adolescence* viser til en bevegelse mot noe, og at den dermed er relatert til ideer om kvinnelighet. Begrepet kan minne om Lees "becoming" (Natland 2006, s. 55), men Driscoll tar ikke i samme grad opp den doble posisjonen som Lee har. Det er allikevel et interessant begrep fordi det kan knyttes an til jenteforskningens potensial for sammenfletning av diskurser både om kjønn og alder. Et interseksjonalitetsperspektiv⁷ blir derfor mer og mer framtrede.

I svensk kontekst har Fanny Ambjörnsson (2004) gjennomført en interessant og inspirerende studie på jenter der hun har benyttet seg av interseksjonalitetsperspektiv. Hun har gjort en

---

⁷ Interseksjonalitet er et fagbegrep som ble introdusert i begynnelsen av 1990-tallet av den amerikanske jusprofessoren Kimberley Williams Crenshaw, i essayet *Mapping the margins*. Hensikten med begrepet er å sette søkelys på hvordan ulike maktforhold (kjønn, alder, seksualitet, klasse) påvirker og skaper hverandre. (Berg, Flemmen & Gullikstad 2010)

deltakende observasjon på et gymnas et sted i Stockholmsregionen. Hun fulgte under to semestre en klasse på det såkalte barne- og fritidsprogrammet der flertallet av elevene kom fra arbeiderklassehjem og en annen klasse på samfunnsprogrammet der flertallet av elevene kom fra et middelklassehjem. Ambjörnsson følger disse jentene under skoletid og når hun får mulighet, følger hun dem på fritidsaktiviteter og får høre på samtaler om hvordan man skal se ut, hvordan en eventuell kjæreste skal se ut og hvordan jenter skal oppføre seg i ulike situasjoner. Ambjörnsson viser hvordan de som avviker fra normen sees som ufrige og uselvstendige av de som ligger nærmere normen. Videre viser hun hvordan jenters utseende og væremåte kan knyttes til sosial klasse. Dette er noe den britiske sosiologen Beverley Skeggs (1997; 2004) også har vist. Skeggs har studert unge, hvite arbeiderklassejenter i Nordøst-England. Hun viser hvordan former for femininitet er en viktig klassemarkør.

I norsk kontekst har Harriet Bjerrum Nielsen og Monica Rudberg (2006) intervjuet tre generasjoner med norske jenter om hvordan opplevelsen av å være ung kvinne i Norge har forandret seg gjennom 1900-tallet. Gjennom intervjuer med 22 jenter, mødrene og bestemødrene har Harriet Bjerrum Nielsen og Monica Rudberg fulgt Norges modernisering fra grasrota, fra kvinneperspektivet. Også i denne boken er klasseperspektivet til stede, men kanskje aller viktigst viser Bjerrum Nielsen og Rudberg hvordan jentene selv – som aktører – har vært med på å utforme moderne norske livsformer gjennom sine valg og prioriteringer. Hedvig Ekerwalds (2007) *Varje mor är en dotter: Om kvinnors ungdomstid på 1900-talet* hører forskningsmessig til samme sjanger, men jeg ble dessverre kjent med boken mot slutten av arbeidet med denne avhandlingen da jeg hadde gleden og nytten av å få Ekerwald som opponent på prøvedisputasen. I boken forteller 30 kvinner fra tre ulike generasjoner om sin ungdomstid. De diskuterer åpent sine personlige erfaringer av vennskap, seksualitet, lesing og politikk. Både metoden og forskningsspørsmålene i Ekerwalds studie er relevante med tanke på denne avhandlingen, samt at Ekerwald bygger – akkurat sånn som Nielsen og Rudberg – så spennende narrativer at leseren blir trollbundet av mangfoldet i kvinneliv.

I denne avhandlingens kontekst må man også nevne svenske Maria Bäckmans avhandling om sex- og samlivsundervisning på skolen. Bäckman har sett på hvordan de unge forholder seg til grenser for hva som er tillatt og ikke i det å leve ut sine følelser og seksualitet. Også svenske Åsa Anderssons (2003) etnologiske studie av unge jenter i en innvandrerrett bydel i Göteborg må også nevnes her. Andersson viser i sin avhandling til de normer som finnes for hvordan jenter kan oppføre seg slik at de ikke risikerer sitt gode rykte – et tema som er sentralt i denne

avhandlingen også. Stina Jeffners (1997) avhandling bør også nevnes. Hun har intervjuet 16 svenske ungdommer om hvordan de betrakter voldtekt og tolket intervjuene i lys av de kulturelle normene om kjønn og heteroseksualitet. Jeffners avhandling *Liksom våldtäkt, typ* har først og fremst vært inspirerende på grunn av sitt empiriske materiale og tilnærming. Ungdommer er blitt intervjuet om deres egne representasjoner, slik det også gjøres i denne avhandlingens siste artikkel.

2.2 Den sosiohistoriske konteksten

Det Nyes historie startet i 1957 da bladet kom ut for første gang med en ung jente og et par treski på framsiden. 1950-tallet i Norge var preget av økonomisk vekst, industriell ekspansjon, oppbygging av velferdsstaten og politisk stabilitet. Krigen var over, og gjenoppbyggingstidens reguleringer ble gradvis avvirket. Utviklingen bidro til et kollektivt løft med økende levestandard for brede lag av folket. Kjønnssystemet var konservativt og hvilte på forestillinger om kjønnskomplesmentaritet (Blom 2006). Eneforsørgermodellen, der mannen tjente penger og kvinnen tok hånd om huset og barna, var dominerende (jf. Blom 2006; Korsvold 2008). I oppbyggingen av etterkrigstidens velferdsstat ble husmoren tildelt en viktig rolle i dette felles prosjektet for å løfte nasjonen (Bernert 1996; Danielsen 2002; Avdem 2001). I 1958 var gjennomsnittsalderen for ekteskap hos kvinner 24,4 år. Et liv som husmor med minst tre barn, men gjerne flere, ventet på de fleste gifte kvinner (Statistisk årbok for Norge 1960). Toppen i antallet husmødre, 750 000, ble nådd i 1960, og sterke ideologiske føringer tilsa at en gift kvinne skulle være forsørget i ekteskapet. I begynnelsen av 1960-årene var Norge blant de land i Vesten som hadde lavest yrkesaktivitet blant kvinner. Melby (2006) omtaler den norske situasjonen som ideologisering av husmoderligheten og husmorpolitikk. Barnetrygd, husstelloplæring, lønnspolitikk og økonomiske ytelser til kvinner *som* mødre la til rette for en kjønnsdeling der *hun* var hjemme og *han* borte. Forholdene lå dårlig til rette for yrkesaktive mødre. Husmorideologien var sterk i alle politiske partier og baserte seg på rotfestede forestillinger om fundamentale kjønnsforskjeller.

Danielsen (2002) skriver at husmoridealet på 1950-tallet var såpass sterkt og dominerende at andre erfaringer og deler av kvinnelivet var usynlige. Danielsens intervjuer får imidlertid fram hvor mangfoldig hverdagen deres var. Begge holdninger (husmor og ikke-husmor) eksisterte på 50-tallet, selv om husmorens vurderinger dominerte mer enn yrkeskvinnens syn. Husmorens ansvar kunne deles i to: De konkrete arbeidsoppgavene hun utførte og det

følelsesmessige ansvaret for at alle i familien hadde det bra. Å være husmor var først og fremst en identitet som kvinnene bar med seg til alle døgnets tider. Danielsen (2002) hevder på bakgrunn av sine intervjuer at husmorinnstillingen satt i ryggmarken og at den hadde satt seg fast der gjennom oppveksten og ungdomstiden, og fulgte den gifte kvinnen i alle gjøremål.

Når det gjelder kvinners seksualitet, som også er et tema i denne avhandling, viste tall fra seksualvaneundersøkelsen i 1987 at halvparten av kvinnene som var tenåringer i 1940-årene ikke hadde hatt samleie før de fylte 19 år (Kvalem et al 1988). I Familie- og yrkesundersøkelsen fra 1988 ser en at blant kvinner som var tenåringer på begynnelsen av 1960-tallet, hadde seks av ti hatt sitt første samleie før de fylte 20 år. I løpet av noen få tiår gikk den seksuelle debutalderen ned med over 1,5 år. Tenåringer på begynnelsen av 1970-tallet begynte å høste seksuelle erfaringer flere år før foreldregenerasjonen, kirken og skolen anså det for moralsk eller ønskelig (Hambro 1972). Flere ulike undersøkelser viser hvordan seksualvanene blant tenåringer endret seg i løpet av kort tid. For kvinner født på 1960-tallet var median debutalder (alder da halvparten hadde hatt sitt første samleie) 17,2 år (Blom et al 1993). De endringer som har skjedd har også sammenheng med innføringen av mer behagelige og effektive prevensjonsmidler, som introduksjonen av p-pille og spiral i siste halvdel av 1960-tallet. I tillegg gjorde lovendringen fra 1979 om selvbestemt abort innen 12. svangerskapsuke at kvinner født tidlig på 1960-tallet kom i en særstilling. Dette var med andre ord den første kvinnegenerasjonen som gjennom hele livet både har hatt tilgang til moderne prevensjonsteknologi og legal abort (Blom et al 1993). En annen viktig faktor var mer liberale holdninger til forekteskapelig seksuell aktivitet (Sundet et al 1992). I en undersøkelse om seksuallivet i Oslo fra 1997 ser en at debutalderen har gått noe ned blant kvinner født på 1970-tallet, hvor median debutalder var 16,8 år¹. Selv om debutalderen for kvinner fortsatt har sunket, har det ikke vært noen dramatisk nedgang (Træen 1997). I de siste tiårene har det faktisk kun skjedd små endringer i tidspunktet for når tenåringer blir seksuelt aktive. Ekerwald (1993, s. 145) skriver at forandringer på seksualitetens område har et sykluspreg og endres parallelt med moderniseringen av samfunnet:

Tidsandan tycks vara cyklick, med växlingar mellan biologisk och kulturellt inriktade, konservativa perioder så som 1890-, 1930- och 1980-talen, och socialt och politisk inriktade, radikala årtionden som 1880-, 1920- och 1960-talen.

Ekerwald (1993) dokumenterer den seksuelle forandringen i Sverige fra 1960- til 1970-tallet gjennom å henvise til statistikken for kjønnssykdommer. Ekerwald henviser til den svenske sosiologen Bo Lewin som påpeker at gonoré er en god indikator på kjønnssykdommer i allmennhet i og med at den kun kan overføres gjennom seksuell omgang. I Sverige finnes det statistikk over gonoreen allerede fra 1913. Ser man på denne statistikken, har det vært tre tydelige toppe – etter første verdenskrig, etter andre verdenskrig og i årene rundt 1970. Gonorétoppen rundt 1970 var i antall smittede høyere enn de tidligere toppene og denne gangen var det nesten like mange kvinner som menn som ble smittet, mens det ved de tidligere toppene var langt flere menn som ble smittet. Dette tolker Ekerwald (1993) slik at tidligere hadde mange menn tilfeldige seksuelle forbindelser med et fåtall av kvinner, prostituerte eller ikke, mens de tilfeldige forbindelsene var jevnere fordelt mellom kjønnene i begynnelsen av 1970-tallet. Gonoréstatistikken er tilsvarende for Norge, med de samme toppene, men den siste toppen i Norge nås fem år senere – i 1975 (Folkehelseinstituttet 2005).

Man må allikevel i denne avhandlingens kontekst, som primært er tiden mellom 1957 og 1977, huske at fram til 1972 kunne det i teorien medføre straff å bo sammen uten å være gift i Norge (Noack 2010). Men opphevelsen av den såkalte ”konkubinataragrafen” var trolig ikke den viktigste, og i hvert fall ikke den eneste, årsaken til den kraftige veksten i samboerskap som startet omtrent på denne tiden. Viktig var det at kvinners økte utdanning og yrkesaktivitet gjorde dem mindre avhengig av ekteskapet som kilde til forsørgelse. Moderne prevensjonsmidler som p-piller og spiral ga mer kontroll med når og med hvem en fikk barn. Nye velferdsytelser og endrede holdninger gjorde det dessuten lettere å være ugift forsørger fra 1970-tallet og framover (Noack 2010).

Men *Det Nye* dukket opp i 1950-tallets sosiohistoriske landskap. I det landskapet var ”samboerskap” ikke engang ennå et begrep. *Det Nye* kom ut for første gang i mars 1957 som et ungdommelig månedsblad for kvinner mellom 15 og 25 år. Bladet ble født samtidig som begrepet tenåringslandet i Norge. *Det Nye* er derfor både ungdomshistorie og en kilde til den. Bladet skulle prege generasjoner av unge norske kvinner og både reflektere og forme diskursene og representasjonene rundt og om dem. Danielsen (2002) skriver at 1950-årene blir i dag oppfattet som et lykkelig og optimistisk tiår. Vanskelige år med krig og knappe ressurser var erstattet med fred og velstand. Et tidstypisk uttrykk var ”tilpassing”. Målet var at alle skulle finne sin plass i samfunnsmaskineriet. Samfunnet ble forstått som en helhet der de ulike delene var avhengige av hverandre. Om ett element sviktet, kunne hele

samfunnsordenen gå over styr. Familien var samfunnets viktigste enhet. Husmødrene deltok aktivt i denne visjonen om et perfekt samfunn. Deres oppgave var å sørge for familien og hjemmet. (Danielsen 2002)

Selv om husmorideologien sto sterkt var det krefter og strømninger allerede i 1950-årene og spesielt 1960-årene som utfordret det som kan kalles det konservative kjønnsystemet (Korsvold 2008). Fram til 1970-årene hvilte forståelsen av kjønn på forestillinger som hadde vært framherskende også i mellomkrigstiden. Kvinnestyrte prevensjonsmidler kom i bruk i 1960-årene og skilsmisseratene begynte å akselerere fra 1960-tallet så vel i Norge som i resten av verden (Phillips 1991). Det var fremdeles få gifte kvinner med egen yrkesaktivitet i 1960-årene (Ljones 1979). Bruddet med husmorideologien som et kulturelt fenomen kom i 1970-årene. Den svenske statsviteren Maud Eduards (Eduards et al 1983) har beskrevet 1970-årenes offentlighet som en ”vårflom over hele den vestlige verden” med hensyn til likestilling. Den norske historikeren Ida Blom (2006) ser også 1970-årene som et tydelig vannskille i Norge. Blom mener at mange endringer som først kom klart til uttrykk i 1970-årene, hadde sine røtter i de tilsynelatende stabile og husmoderlige 1950- og 1960-årene. De siste tiårene av forrige århundre karakteriserer Blom (2006) med uttrykket revolusjon i kjønnsrelasjonene. ”Nye normer for mannlighet begynte å feste seg. Forsøgelse og omsorgsarbeid var ikke lenger entydig fordelt etter kjønn, og kvinner delte etter hvert politisk makt med menn.” (Blom 2006, s. 336–337).

Den amerikanske sosiologen Margaret Weir (Weir 1992) bruker begrepet *rare moment*, et sjeldent øyeblikk som betyr forholdene som tillater at en ny idé slår seg gjennom. Det handler om en politisk mulighet der ideer, interesser og politiske koalisjoner krysses slik at en ny tanke og en ny politikk gjennomføres. Man kan si at et slikt *rare moment* var til stede i Norge (og i mange andre land) i denne tidsperioden som undersøkes i denne avhandlingen. Endringen fra et husmorsamfunn som var basert på forskjell og ulikhet til et mer likestilt samfunn ble politisk mulig av flere årsaker.

Den funksjonsdelte familien som kom til å prege 1950- og deler av 1960-tallet oppstod under bestemte samfunnsmessige forutsetninger. Industrialisering og urbanisering gjorde at produksjonen ble skarpere atskilt fra husholdet enn tidligere. Menn født i første halvpart av århundret ble de såkalte fraværende fedre som tilbrakte mesteparten av sin tid i det offentlige rom, mens deres posisjon i familien var avgrenset til være forsørger og autoritetsfigur (Gillis

1992). Man kan si at demografien la noe av grunnlaget til endringen. Arbeidsbehovet og 1930-tallets lave fødselskull sammen med store kull som gikk ut av arbeidslivet gjorde tanken på reservearbeidskraft viktig (Fauske 1991). De hjemmearbeidende kvinnene var denne reserven som man begynte å ta i bruk fra 1960-tallet og utover. I like stor grad ble sjeldne øyeblikk til i kraft av kjøkkenrevolusjonen. På 1950-tallet tok husarbeid mye tid, noe som Anna Jorunn Avdem (2001) utmerket beskriver i boken *Husmorparadiset*. Dette skyldtes manglende elektrifisering og manglende innlagt vann. På slutten av 1950-tallet manglet fortsatt 5000 Oslo-familier innlagt vann. Vannsaken var en stor og politisk viktig sak etter krigen og mye debattert på Stortinget. Avdem (2001, s. 62) skriver at statistikken viste at det gikk med en hel måned av årsverket til en gårdskone bare til å bære vann. Den elektriske komfyren slo igjennom i nittenfemtiåra og gjorde matlagingen raskere og enklere (Avdem 2001) Også barnehageutbyggingen som så vidt startet på 1960-tallet og akselererte på 1970-tallet var med på å gjøre endringen mulig. (Havnes & Mogstad 2009) Demografisk sett var det de store kullene som gjorde endringen mulig på et annet vis også. Store kohorter har lettere å bryte ned gamle normer – noe som de mange barna født etter krigen gjorde senest på 1970-tallet (Ekerwald 1993).

2.2.1 Det Nyes plass i lys av oral history-intervjuene

I dette sosiohistoriske landskapet dukket *Det Nye*, et ungdommelig månedssblad, opp i 1957. At et slikt blad ble lansert på denne tiden, var ikke tilfeldig. I samfunnet fantes en gryende ungdomskultur og et sterkere fokus på "det ungdommelige", blant annet gjennom tenåringsbegrepet som ble importert fra USA. Begrepet var ikke bare en aldersbestemmelse, men også en beskrivelse av en bestemt type atferd knyttet til ungdom. Denne atferden ble ofte oppfattet som avvikende og opposisjonell og som utfordrende for foreldre. Med andre ord, det å være ung ble en posisjon og en væremåte i samfunnet på 1950-tallet. Det handlet om å være sammen med jevnaldrende, ha sin egen musikk, ha sin egen smak og stil. Disse idealene slo til langt ute på landsbygda.

Derfor var det ikke merkelig at *Det Nye* ifølge seg selv kjapt tok "oppdragerens rolle innen mote og skjønnhet, og bekymret seg mindre for atombomben og mer for uren hud, ufikse frisyrer og guttenes påtrengende seksualitet" (*Det Nye* 3/97⁸). "Et kvinneblad med en

---

⁸ Referansen henviser til *Det Nye* utgave nummer 3 i 1997 som inneholdt en historisk oversiktsartikkel i anledning *Det Nye* 40 års bursdag.

ungdommelig profil”, reklamerte *Det Nye* om seg selv i andre halvdel av 1950-årene og bladet stod også bak Frøken Norge-konkurransen. Med andre ord valgte bladet en profil som skulle komme ungdommen i møte. I 1970-årene ble målgruppen utvidet til å inkludere gutter, og ifølge bladet selv ble *Det Nye* ”et hypermoderne ungdomsblad med fingeren på tidens (og norsk ungdoms) puls” (*Det Nye* 3/97). *Det Nye* begynte som et månedsmagasin og har i løpet av de siste 50 årene vært både et månedlig og et ukentlig blad. Ifølge tall fra Synovate MMI fra 2007 er *Det Nye* det største jente-/kvinnebladet på det norske markedet i dag – og har vært det siden 1957. Dagens primærmålgruppe er, ifølge bladet selv, kvinner fra 18 til 35 år. Opplaget i dag er på 59 000 og det glossy magasinet har 390 000 lesere.

Det Nye har en såpass sentral plass i denne avhandlingen, fordi det ut ifra opplagstallene og min undersøkelse er noe som på en eller annen måte har vært med i norske jenteliv i flere generasjoner. I dette kapitlet gjør jeg kort rede for mine *oral history*-intervjuer av 20 kvinner. Metoden *oral history* utdypes senere i kapittel 3.4.2. Dette underkapitlet har som funksjon å begrunne bladets plass i det sosiohistoriske landskapet 1957-1977 og som et sentralt element i denne avhandlingen, men begrunnelsen krever en kort redegjørelse for metoden og utvalget.

Jeg intervjuet 20 eldre kvinner med *oral history* som metode for denne avhandlingen, delvis for å finne ut om deres historiske lesing av *Det Nye*. Ti av disse kvinnene er også det empiriske materialet i avhandlingens artikkel nummer tre, selv om spørsmålet om *Det Nyes* plass i deres liv ikke behandles direkte i nettopp denne artikkelen.

Den eldste kvinnen var født i 1935 og den yngste i 1960. Kvinnene var bosatt i Oppland, Hedmark, Akershus, Oslo og Østfold, det vi si på Østlandet. Hvert intervju varte 2-3 timer (bevertningen inkludert!). Intervjuene ble tatt opp på MP 3-spiller og transkribert av meg. Snøballmetoden ble brukt i rekruttering av intervjuobjekter. Jeg startet fra min egen svigermor (som ikke er med i utvalget) og spurte henne om tips til kvinner på omtrent hennes alder som kunne snakke om sin oppvekst og om sin eventuelle lesing av *Det Nye* i etterkrigstidens Norge. Jeg snakket også med noen av mine kollegaer og det var ikke vanskelig å finne 20 kvinner. De som var blitt intervjuet tipset om nye. Det var av og til vanskeligere å overtale de utblinkede kvinnene til intervjuer. Flere ganger måtte det flere telefonsamtaler til. Mange vegret seg først og fremst av ren beskjedenhet. Flere kvinner sa at de hadde hatt et helt alminnelig liv som neppe var interessant for en forsker og et forskningsprosjekt – noe som er interessant i seg selv og forteller om det dominerende synet på historisk og

samfunnsvitenskapelig forskning. Også den engelske professoren Paul Thompson (2000, s. 87) skriver i metode- og teoriboken *The Voice of the Past* at ”Many people will protest that they have nothing useful to tell you, and need reassurance that their own experience is worthwhile [...] Some may be genuinely surprised at your interest, and you will need to be more than usually encouraging in the early stages of the interview.” At kvinnene ikke hadde noe interessant å fortelle viste seg selvfølgelig å være bare tull – alle kvinnene kom med interessante og innsiktsfylte betraktninger som har vært med på å utforme dette prosjektet.

De 20 intervjuede kvinnene presenteres her i en tabell (alle navn er forandret):

Kvinne	Født	Sivilstand	Barn	Yrke	Født	Lest <i>Det Nye</i>
Anne	1937	Gift	Tre	Hjelpepleier	by	ja
Jenny	1935	Gift	Ett	seniorrådgiver	by	ja
Laila	1947	Enke	To	Gårdsbruker/husmor	land	ja
Johanne	1950	Skilt	Ett	Sekretær	land	ja
Gerd	1949	Gift	Tre	Lærer	land	ja
Else	1949	Gift	Tre	Lærer	land	ja
Björg	1942	Gift	ingen	Hjelpepleier	land	ja
Inger Marie	1936	Ugift	Ett	Sekretær	land	ja
Anna	1939	Gift	Tre	Adjunkt	land	ja
Eli	1940	Gift	fire	butikkmedarbeider	land	ja
Lisa	1960	Skilt	To	selvstendig næringsdr.	by	ja
Kristine	1959	Gift	To	høgskolelærer	land	ja
Kerstin	1952	Gift	Tre	Sosionom	land	ja
Mette	1959	Ugift	ingen	legesekretær	by	ja
Katrine	1949	Skilt	To	Rektor	land	ja
Marie	1949	Gift	To	personlig assistent	land	ja
Dagny	1936	Gift	fire	Sykepleier	by	ja
Inger Mette	1936	Ugift	ingen	Sykepleier	by	ja
Karin	1947	Skilt	To	Rådgiver	land	nei
Marianne	1958	Gift	To	Advokat	by	ja

Ut ifra det som er skrevet og presentert her og i artikkel 3 er disse kvinnene jeg intervjuet neppe representative i betydningen generaliserbare til resten av universet av kvinner som leste *Det Nye* på 1950-, 1960- og 1970-tallet, men ettersom jeg fortolker disse kvinnene som representanter for de diskursene de levde i, vil mine funn i alle fall kunne aspirere til en form for gyldighet utover mitt eget utvalg. Dessuten er man ikke i en diskursanalytisk tradisjon ute etter representativitet. Meninger og forståelser står i sentrum i en slik kvalitativ analyse.

Med tanke på sosial klasse hadde 12 av mine intervjuede kvinner en høyere utdanning på tre eller flere år. Dette er en vanlig utfordring ved snøballmetoden der den ene informanten

anbefaler den andre. ”Hun er så flink til å fortelle”, ”Hun husker så godt” og ”Hun er så reflektert” var vanlige begrunnelser for å anbefale neste informant – noe som kan lett føre til at det er de ressurssterke, aktive og høyt utdannede kvinnene som kommer fram i denne studien, og andre studier der snøballmetoden brukes. Oral history har hatt som lederstjerne å gi stemme til de stemmeløse, men man kan stille spørsmålstegn ved om det faktisk er de stemmeløse som blir hørt. Oral history drøftes nærmere som metode i avhandlingens kapittel 3.4.2.

Alle kvinnene, med unntak av én, som jeg intervjuet for prosjektet hadde lest *Det Nye* mer eller mindre regelmessig i en tidsperiode fra de var ca 15 til ca 30 år. Dette var ikke noe krav fra min side for å kunne delta i prosjektet, men gir en viktig indikasjon i retning av *Det Nyes* plass i etterkrigstidens jenteliv. Hun som ikke hadde lest *Det Nye* selv, sa at ”Alle de andre jentene leste *Det Nye*, men ikke jeg. Jeg tenkte annerledes allerede da.” Dette var en kvinne som definerte og posisjonerte seg som feminist under hele intervjuet, riktignok uten at hennes andre valg i livet framstod som spesielt feministiske – hun også hadde for eksempel hatt en lang tidsperiode som hjemmевærende mor. Riktignok førte denne perioden ifølge henne selv til skilsmisse. Selv om Karin ikke hadde lest *Det Nye*, visste hun hvilket blad det var og hadde vært – og hadde videre sterke meninger om bladets innhold både da hun selv var i målgruppen for bladet og nå som hennes tantebarn leste det, som et utdrag av vår samtale avslører:

Karin: Du sier at *Det Nye* har preget generasjoner av norske kvinner, men på hvilken måte?

Jeg: Ja, på hvilken måte?

Karin: Skoene man **må** ha, sminken man **må** kjøpe og dietten man **må** prøve. Det er et voldsomt fokus på kropp og utseende.

Jeg: Også da dine venninner leste det?

Karin: Ja. Det var mye bimbostoff allerede da, men spesielt nå. Jeg kikker av og til i bladet. Søstra mi abonnerer det til sine døtre.

Jeg: Hva mener du med bimbostoff?

Karin: At kvinner framstilles...at de...kvinner er liksom...Litt vanskelig å forklare. Jeg mener at kvinner i disse bladene ikke står på egne ben. De er aldri perfekte, aldri fornøyde.

Jeg: Skjønner. Du er jo inne på noe som forskning også har vist.

Karin: Det er så innlysende at det provoserer meg hver gang jeg kikker i et sånt blad.

Mange kvinner kunne huske episoder og situasjoner der de hadde lest bladet. Syv av de intervjuede kvinnene hadde vært abonnenter selv i en periode og tre av dem igjen hadde abonnert bladet til sine døtre senere. Flere husket at det var noen i klassen eller i

vennegjengen som abonnerte eller kjøpte bladet og så gikk bladet videre rundt i vennegjengen. Dagny fikk et årsabonnement som bryllupspresang av sin ektemann.

Dagny: Det var mye nyttig stoff for en ung frue da. Strikkeoppskrifter, ekteskapsråd, massevis.

Jeg: Husker du noe spesielt?

Dagny: Jeg husker at det var mye nyttig og en del tok jeg vare på, men jeg husker ikke akkurat hva det var. Sikkert matoppskrifter og den slags. Bladet ble i hvert fall godt brukt hos meg, det husker jeg. Det var alltid artig den dagen *Det Nye* kom. Da var det min kosekveld. Da var det ikke så veldig mange andre blader på den tiden.

Jeg: Nei vel.

Dagny: Eller jo, det var jo *Alle Kvinners Blad*, men *Det Nye* var litt mer ungdommelig. For oss unge fruer under 30. [ler] Mora mi leste *Alle Kvinner*.

Men sånn som Tinkler (1995, s. 59) som også har oral history-intervjuet eldre kvinner om bladlesing i 1920-, 1930- og 1940-tallets England påpeker, er det fullt mulig å huske feil og blande blad og titler:

Oral history would seem to offer one of the most fruitful sources for the study of magazine readership but recollections of popular magazines tend to be rather vague. This can be partly attributed to women confusing the magazines which they read as girls with those popular with their won children; a confusion amplified by the similarity of magazine titles and the vast number of issues that many girls, particularly elementary schoolgirls, seem to have consumed in their youth.

Denne typen blanding og “feilhusking” er mulig – og til og med sannsynlig – også hos de kvinnene jeg intervjuet, men – sånn som det påpekes og drøftes senere – det er ikke vesentlig at man husker feil. Man kan på bakgrunn av disse 20 intervjuene allikevel antyde at *Det Nye* hadde en tydelig plass i jente- og ungkvinnelivet i tidsperioden 1957-1977, både i by og land. Denne sterke posisjonen skyldes nok delvis at *Det Nye* var det eneste bladet for denne målgruppen “unge kvinner og unge fruer” på det tidspunktet, men også at bladet klarte å appellere med innholdet sitt. Dette til tross for at *Det Nye* var til en viss grad konserverende arena med “educational overtones” på 1950- og 1960-tallet (Sarrmaa 2009; Sarrmaa 2010a; Gudjonsson 2008). På 1970-tallet reklamerte bladet å være på norsk ungdommers puls – noe som diskurskiftet også viser, men dette diskurskiftet kom først etter at endringene i samfunnet hadde startet (Sarrmaa 2009). White (1970) som har forsket på 1960-tallets britiske jente- og kvinneblad påpeker jo at magasinene var heller trendfølgere enn trendsetter. “No modification in magazine content could occur without being preceded by a

corresponding change in social conditions of women” (White 1970, s. 56). Ut ifra denne studien kan man si at dette gjelder også for *Det Nye* innen de områdene som i denne avhandlingen er undersøkt. Når det gjelder for eksempel mote, som ikke er undersøkt, men som også er i bladets fokus, er det derimot fullt mulig at *Det Nye* var en trendsetter.

2.3 Inspirasjon fra medieforskning

Sosialhistorien, som er gjort rede for ovenfor, er et mer sentralt bakteppe for avhandlingen enn medieforskningsfeltet. Jeg vil allikevel løfte fram noen aspekter ved det medievitenskapelige. Det skal allikevel minnes på at denne avhandlingen ikke er skrevet av en medieviter, men som flere andre samfunnsvitere, har jeg brukt et medium – *Det Nye* – som et speil der samfunnsendringer kommer til syne. Dette betyr at jeg bruker medieforskningsfeltet til mitt formål og henter derfra det som er relevant med tanke på forskningsspørsmålene i denne avhandlingen. I forrige kapitlet begrunnet jeg *Det Nyes* sentrale plass i det sosiohistoriske landskapet det dukket opp og i det norske jente- og ungkvinnelivet, nå gjør jeg kort rede for *Det Nye* som et blad og som et medium – og relevant forskning knyttet til det.

Bladet *Det Nye* inngår under betegnelsen ukepresse (Gripsrud 1999). Ukebladene har et sett med felles innbyrdes trekk, ”familielikheter”. Det mest påfallende er utgivelsesfrekvensen som skiller dem fra dagspresse. Ukepressen består av en rekke ulike bladtyper, derunder kvinneblad og ungdomsblad. Det hadde blitt gjort forsøk på å lage ungdomsblader før *Det Nye* kom. På slutten av krigen kom bladet *Vi Unge* (Bakken 1996, 167). Det var imidlertid først etter 1945 at mer spesialiserte publikasjoner fikk langvarig levetid og omfattende spredning. (Gripsrud 1999, 19). Ukepressens struktur reflekterte her en samfunnsmessig differensieringsprosess som gjennom økt fritid og bedret privatøkonomi har blitt videreført i et økende mangfold av livsstiler, interesser og fritidsaktiviteter (Gripsrud 1999, 19).

Historien av kvinne- og jentebladforskning kan karakteriseres som et skifte fra fokus på ideologi og konstruksjoner av feminitet (eks. Friedan 1963; McRobbie 1982; Ferguson 1983; Winship 1987) til lesing som en sosial praksis (Frazer 1987; Hermes 1995; Currie 1999; Ytre-Arne 2010; Ytre-Arne 2011). Feltet har også vært preget av diskusjoner om metodiske valg og bekymringer (Ytre-Arne 2010). I norsk sammenheng er det forsket lite på jenteblad, det vil si blad som ligner på kvinneblad både med hensyn til stoffsammensetting,

struktur og framstilling, men som aldersmessig er rettet mot jenter fra ca 14 til 20 år. De siste årene har det dukket opp noen helt ny type magasiner, som kan kalles for tweenblad. De er rettet mot jenter i fasen før tenårene, fra ca 8 til 14 år. Et eksempel på tweenblad på det norske markedet er *Julia*. All norsk forskning knyttet til jentebled har vært master- og hovedfagsoppgavenivå og de fleste oppgavene har tatt for seg bladenes tekster og bilder (eks. Bjørlo 2001; Sørensen 2005; Meisingset 2005; Johansen 2008). Noen få oppgaver av nyere dato har fokusert på jenter som leser jentebled (Skotheim 2005; Sørensen 2003).

I Sverige har medieforsker Anja Hirdman (2001) i sin avhandling undersøkt mediale definisjoner av det feminine og maskuline i et svensk kvinneblad og i et svensk herreblad, i et historisk perspektiv fra 1970-tallet til 1990-taller. Hun har sett på hvordan kvinner og menn, og relasjonen mellom dem har blitt framstilt. Hirdman viser for eksempel at forsider på dame- og herreblader kan være svært like. Dette mener Hirdman skyldes at kvinner identifiserer seg med kvinner, fordi kvinner er vant til å bli betraktet. Helt fra kvinner er små, læres de opp til å passe på hvordan de ser ut. Hirdman viser også hvordan kvinnekroppen som framstilles i blad framstår som noe som kan forandres og hvordan man gjennom den kroppslige forandringen kan oppnå en attraktiv identitet. I sin historiske analyse viser hun hvordan nettopp dette fokuset på kvinnekroppens foranderlighet er blitt mer og mer dominerende tema.

Hirdmans *Den ensamma fallosen – mediala bilder, pornografi och kön* fra 2008 er en slags forlengelse av temaene i hennes avhandling. *Den ensamma fallosen* handler om hvordan mannlig seksualitet konstrueres i media. Boken er en studie av bilder som finnes i reklame og aviser. Hirdman problematiserer hvordan sosial klasse og klassetilhørighet påvirker seksualiteten og setter definisjonen av anstendige og uanstendige piker i et klasseperspektiv. Det er arbeiderklassens kvinner som ofte er blitt betraktet som vulgære eller "slampiga" av de som har definisjonsmakt. Det er kvinnes klassebakgrunn som bestemmer om kvinnen er sexy på en respektabel måte eller "slampig". Begge Hirdmans bøker bidrar på en spenstig måte til en videre diskusjon om hvordan forholdet mellom seksualitet, kjønn og sosial klasse kan problematiseres og forstås.

En av pionerene til feministisk medieforskning, van Zoonen (1994) skriver nettopp at ulike medier er sentrale steder der diskursiv forhandling om kjønn finner sted. Diskursiv forhandling visualiseres i Halls (1973) klassiske innkoding/dekoding-modell. I mediaproduksjonens institusjonaliserte prosesser er meningen kodet inn ("encoded") i

diskursive former som ikke konstituerer et lukket ideologisk system, men hvor produksjonsprosessens motstridigheter alltid er til stede. Lesernes ”dekoding” blir dermed avgjørende for innholdet. Innkoding og dekodning behøver ikke være symmetriske. Leserene skaper sin egen mening for tekstene (jfr van Zoonen 1994). Dette perspektivet brukes i avhandlingens artikkel 4. Tidligere tiltalte svenske Anja Hirdman (2001; 2008) på sin side understreker at hun ikke bruker resepsjonsteoretisk tilnærming i sin forskning. I *Tiltalende bilder* eller *Den ensamma fallosen* er det ikke den faktiske leseren som undersøkes, men de posisjonene som tekstene og bildene gir til leserne. I denne avhandlingen er begge disse innfallsvinklene til stede.

Van Zoonen understreker spenningene i innkodingsprosessen og at medietekster ikke konstituerer noen lukket ideologisk system, men reflekterer produksjonsprosessens spenninger. Medietekster kan derfor bære ulike og til og med motstridende meninger. De er med andre ord polysemiske. De innkodede meningssystemene bringes tilbake til lesernes praksiser gjennom dekodingsprosess, som kan være tilsvarende motstridende.

Fairclough (2003) snakker om mediadiskursens skjulte makt:

A single text on its own is quite insignificant: the effects of media power are cumulative, working through the repetition of particular ways of handling causality and agency, particular ways of positioning the reader, and so forth. (Fairclough 2003, s. 45).

Jeg mener heller ikke at Beates spørrespalte, *Min skjebne*-serien eller *Det Nye* som blad i seg selv var avgjørende for jenters oppvekst og oppfatning av seg selv som jenter og kvinner, men at disse tekstuelle elementene var en vesentlig, og antakeligvis på ingen måte avvikende, del av et større diskursivt univers som omringet jenter – og som jenter selv var en del av – er udiskutabelt, spesielt i lys av avhandlingens to siste artikler.

3. Presentasjon av de teoretiske perspektivene og det metodiske grunnlaget i avhandlingen

All forskning er teoretisk – hvis ikke, er den ikke forskning. Vitenskapsteoretisk bygger denne avhandlingen på moderat sosialkonstruktivism som presenteres først i kapittel 3.1. Teoretisk er teorien om kjønnssystem et viktig bakteppe og kjønnssystemsbegrepet presenteres i kapittel

3.5. Pastoralmakten, som brukes som et analytisk verktøy, i avhandlingens første artikkel, presenteres også kort i 3.6.

Avhandlingen i sin helhet består metodisk sett av tre ulike metoder – diskursanalyse (som også er en teori), *oral history* –intervjuer og fokusgruppeintervjuer. Både oral history-intervjuer og fokusgruppeintervjuer kan grupperes under hyponymen ”kvalitative forskningsintervjuer”. Artikkelsjanger gir lite rom for grundig refleksjon, så både teori- og metodediskusjonen utdypes og drøftes videre i dette kapitlet – og knyttes videre til forskerens posisjon. Vanligvis presenteres teori(er) og metode(r) som egne kapitler. Blandingsmodellen som er valgt her skyldes denne tette koblingen mellom teori og metode i avhandlingen. Når man velger diskursanalyse som metode, velger man samtidig diskursanalyse som teori – og sosialkonstruktivisme som det vitenskapsteoretiske utgangspunktet.

3.1. Det vitenskapsteoretiske utgangspunktet – sosialkonstruktivisme

Denne avhandlingen bygger på et sosialkonstruktivistisk perspektiv. Perspektivet er emansipatorisk gjennom at man kan få en forståelse av at ting ikke er uunngåelige og biologiske nødvendigheter, men snarere menneskelige konstruksjoner (Hacking 1999).

Phillips & Jørgensen (2002, s. 6-7) skiller ut fire grunnleggende teoretiske premisser som er til felles for all sosialkonstruktivisme:

- *Kritisk tilnærming til kunnskap som tas-for-gitt.* I diskursanalyse erkjenner man at vår kunnskap om og representasjoner av verden ikke er refleksjoner av ”virkeligheten der ute”, men heller produkter av våre måter å kategorisere verden på. Dette perspektivet/premisset er spesielt synlig i avhandlingens artikkel 2 som bygger på representasjonsforskning.
- *Historisk og kulturell spesifikkhet* betyr at vårt syn på og vår kunnskap om verden er et produkt av tid og sted. Som følge av dette er måtene vi forstår verden kontingente og historisk og kulturelt spesifikke.
- *Forholdet mellom kunnskap og sosiale prosesser* er essensielt. Våre måter å forstå verden er skapt og opprettholdt gjennom sosiale prosesser. Kunnskap skapes i sosial interaksjon der det konkurreres om sannhet.
- *En link mellom kunnskap og sosial aksjon.* Dette går ut på at innenfor et visst syn på verden, noen former for oppførsel og handling blir naturlige, andre utenkelige. Ulike

forståelser av verden i samfunnet fører til ulike sosiale handlinger, og derfor har den sosiale konstruksjonen av kunnskap og sannhet sosiale konsekvenser.

Et sosialkonstruktivistisk syn på hele vitenskap betyr at ingenting er uunngåelig og deterministisk, men snarere et resultat av at forskere har foretatt valg, og valgene kunne vært gjort annerledes (Kukla 2000). Konsekvenser av dette diskuteres i kappens kapitler 3.2.2 og 3.2.3.

Som Phillips & Jørgensen (2002) er inne på, er sosialkonstruktivismen ingen ensrettet vitenskapsteoretisk utgangspunkt. Variasjonene innenfor sosialkonstruktivismen er store og stammer fra den "fördiskursive ontologien" der det sentrale spørsmålet er om det finnes noe "out there" (Hirdman 2007). Som Hirdman (2007, s. 169) spør: Finnes det noe før vi tenker og betrakter noe? Finnes noe i et fördiskursivt stadium? Finnes det noe i materien som foreskriver det vi tenker, snakker, gjør og oppfatter den som? Noe eget som ikke inneholder menneskelig fortolkning?

Hirdman (2007, s. 169) svarer på denne måten:

Min reaktion på denna kärna er att jag inte gillar kärnor. Jag tror att frågan är fel ställd. Bakom den, med hela sin prydnad av ontologi och diskurser, finns den gamla vanliga frågan. Den som ett ord som "könsroll" er ett så bra exempel på: Vad bestämmer, könet eller rollen? Vad spelar egentlig roll, är det natur eller kultur, är det arv eller miljö, är det gener eller uppfostran? Det är frågan som upprätthåller en dikotomi, ett antingen-eller, som vi måste komma ifrån. Inte genom att slakta kroppen. Inte genom att tokförneka biologi i betydelsen materia, som kropp som har viss karaktäristika, eller sexualitet som drift i den meningen att fortplantning faktiskt existerar. Förvisso finns kroppar. Förvisso finns två kön. Det går inte att blunda och knäppa med fingrarna och tro att de ska försvinna. Och det går inte heller att önsketänka att dessa två inte skulle vara normalerna mot vilka andra mäts.

Det vitenskapsteoretiske grunnlaget for denne avhandlingen følger Hirdman i denne moderate sosialkonstruktivismen – den som Fairclough (2001; 2003) også støtter i sin kritiske diskursanalyse. Det finnes noe "out there", men den får mening bare gjennom det diskursive. Radikal sosialkonstruktivismen framholder at ting – for eksempel kropp – har eksistens kun i den grad mennesket forholder seg til dem. Moderat sosialkonstruktivismen erkjenner at mennesket kan forstå for eksempel kropp gjennom språk og begreper, men framholder samtidig at kroppen eksisterer uten vår bevissthet om den.

3.2 Diskursanalyse som teori og metode

Diskursanalyse som teori og metode bygger på det konstruktivistiske synet på verden som er presentert ovenfor. Det er nesten umulig å skille mellom diskursanalyse som teori og diskursanalyse som metode, det handler om en teoretisk-metodologisk pakke (eks. Phillips & Jørgensen 2002; Pietikäinen & Mäntynen 2009; Fairclough 2001).

Diskursanalysen i denne avhandlingens artikler henter mest fra den britiske lingvisten Norman Fairclough som har utviklet kritisk diskursanalyse, *critical discourse analysis*. Fairclough (2001; 2003) betoner diskursens aktive rolle i konstruering av den sosiale verden, men Fairclough insisterer at diskurs bare er ett aspekt blant mange i sosiale praksiser (Phillips & Jørgensen 2002) og dette gjør ham til en moderat diskursanalytiker og en moderat sosialkonstruktivist. Fairclough skiller med andre ord mellom diskurs og ikke-diskurs, noe som gjør Faircloughs diskursanalyse mindre poststrukturalistisk enn f. eks. Laclau & Mouffes (1985) diskursteorier. Der Laclau & Mouffe (1985) ser eksempelvis klasse kun som en sosial konstruksjon, anerkjenner Fairclough det materielle grunnlaget som en sosial klasse også har i tråd med de grunnleggende premissene til den moderate sosialkonstruktivismen. Det å være en jente er også noe materielt. Dette materielle grunnlaget gir betydning for og har konsekvenser for det diskursive.

Det teoretiske utgangspunktet for all type diskursanalyse ligger i arbeidet til Michel Foucault (1999; 2005). Hans arbeid gir et viktig bidrag til en sosial teori av diskurser i områder rundt forholdet mellom diskurs og makt. Det han er interessert i, er å avdekke arkeologisk hvilke utsagn som blir akseptert som meningsfulle og sanne i en bestemt historisk epoke. I sine senere genealogiske arbeider utvikler Foucault en teori om makt (1999). Foucaults maktbegrep knyttes alltid sammen med kunnskap, ved at det er makt som skaper den kunnskapen vi har. Makt er både det som skaper vår sosiale omverden, og det som gjør at den sosiale omverdenen blir omtalt på bestemte måter og mens andre muligheter utelukkes. Makt er slik både produktiv og begrensende. Makt blir forbundet med diskurser ved at vi som subjekter er med på å produsere og reproducere diskurser, og på denne måten utøver makt. Diskursive praksiser bidrar til å skape og reproducere maktforhold mellom sosiale grupper, og effektene av dette kan sees som ideologiske effekter. (jfr. Phillips & Jørgensen 2002)

Fairclough, som bruker Foucaults diskursforståelse på et tekstuel nivå, oppfatter ideologi som "betydning i maktens tjeneste" (Fairclough 2000). Ideologiene som ligger rundt den diskursive praksisen er mest effektive når de oppnår å være "common sense", altså vanlige for flest mulig (Fairclough 1992, s. 87). Diskurser kan være mer eller mindre ideologiske, og de ideologiske diskursene er de som bidrar til å opprettholde eller transformere maktrelasjonene (Phillips & Jørgensen 2002).

Laclau og Mouffe (1985), som det refereres i avhandlingen artikkel nummer 2, diskursteori kaller tegnene for elementer. Da blir diskursen et nettverk av ulike elementer. Diskursen kan tenkes å være et fiskenett der elementene i dette nettet får sin betydning bare i relasjon til andre elementer. Den vestlige medisinske diskurs består for eksempel av elementene kropp, sykdom og behandling. Disse elementene er relatert til hverandre på en spesifikk måte. Kroppen kan bli syk, sykdommen kan lokaliseres til en nærmere bestemt del av kroppen og denne delen kan behandles medisinsk. Diskursen er altså ikke bare en måte å tenke relasjoner mellom elementer på, men innbefatter også handlinger som foregår innenfor en spesifikk diskurs (Cruikshank 2009). De diskursene som er så fast etablerte, selvsagte og naturlige som Laclau og Mouffe (1985) beskriver, kaller de "objektive" diskurser. Denne objektiviteten er et historisk resultat av politiske prosesser og kamper; og kan derfor også kalles en "avleiret diskurs". Laclaus og Mouffes objektive diskurser kan sammenlignes og sidestilles med Faircloughs hegemoniske diskurser – et begrep som brukes flittig i avhandlingens artikler.

Hegemoni er like mye en forhandlingsprosess som dominans på tvers av økonomiske, politiske, kulturelle og ideologiske dominanser i et samfunn (Fairclough 1992, s. 92-93). Hegemoni handler om å etablere allianser og ideologier, og dette skjer gjennom strategiske kamper. For å oppnå hegemoni må en altså kjempe for å få sin ideologi etablert istedenfor andres. Den diskursive praksisen; produksjonen, distribusjonen og bruken av tekstene, er en nyanse av hegemonisk kamp som bidrar til å reproducere og forandre de eksisterende diskursordner, men også de sosiale maktrelasjonene. Kampen om hegemoni forsetter hele tiden, og utfallet er midlertidig og stadig åpent for forandring. Hegemoni er derfor aldri stabilt, men skiftende og uferdig (Jørgensen og Phillips 2002; Pietikäinen & Mäntynen 2009).

Studier av ukebladstekster er studier av måter å definere virkeligheten på. Når vi leser for eksempel "Beates" spalte i *Det Nye* (artikkel 1), gir dette en mulig oppfatning av virkeligheten. Denne virkeligheten konstrueres gjennom diskurser, og det vil ofte være en

kamp mellom ulike diskurser om hvordan et bestemt fenomen skal forstås (Hågvar 2007, s. 20-21). "Beate" kan velge hvilke diskurser hun ønsker å presentere stoffet sitt gjennom, og dermed blir det forskjellige versjoner av virkeligheten som blir presentert til publikum.

Diskursanalyse er fra enkelte hold blitt angrepet som teoriløs. Juhila og Suoninen (1999, s. 249) understreker at diskursanalysens teori handler om å understreke språkbrukens sosiale karakter og presenterer i sin bok *Diskurssianalyysi liikkeessä* [Diskursanalysen i bevegelse], flere relevante teoretiske begrep knytte til diskursanalysens vesen. Styrken i diskursanalyse ligger nettopp i at den ikke er en avgrenset metode, men et noe løst teoretisk rammeverk som tillater ulike forskningsmessige orienteringer og tradisjoner.

Diskursanalyse som metode er en analyse av diskurser, verken mer eller mindre. En slik analyse retter fokus mot diskursen og søker å avdekke hvordan diskursen fremstår som en meningsbærende enhet. Dette kan gjøres på varierte måter og diskursanalysen med sine varierte metodebøker framstår derfor ofte som en metodisk jungel.

Så hva er da en diskurs? De fleste diskursanalytiske retninger har det til felles at de forstår diskurs som en fastleggelse av betydning innenfor et bestemt domene (Phillips & Jørgensen 2002). Diskursen er med andre ord den mekanismen som betydning skapes gjennom. Tanken bak er at "virkeligheten" ikke forteller i kraft av seg selv hva den betyr eller hvordan den skal forstås. Betydning skapes, og den mekanismen som gjør denne skapelsen av betydning mulig, kalles da for diskurs. Tanken kan spores tilbake til Ferdinand de Saussure (i Adams & Searle 1986), som skilte mellom tegnet og det betegnede. Hans poeng var at et tegn eller en representasjons mening ikke kommer fra det som representeres men fra måten tegnet er relatert til andre tegn. Rød er en meningsfull kategori gjennom måten denne fargen er annerledes enn andre farger. Den er ikke meningsfull fordi den representerer en eller annen essensiell rødhed. Det er denne fundamentale dreiningen i oppmerksomhet mot tegnenes innbyrdes forhold som ligger under de fleste diskursanalytiske retninger.

Hensikten med en diskursanalyse er å avdekke diskursive krefter som påvirker oss og samfunnet. Hensikten er å skape bevissthet om at det vi ser er et produkt av de diskurser som vi betjener oss av, og at hvis diskursene hadde vært annerledes så hadde vi sett noe annet. En ønsker altså å vise frem et fenomenes konstruertethet; å skape bevissthet om at den måten vi i dag forstår samfunnet og hvordan det bør endre seg på ikke er nødvendig. Hensiktene er

videre å vise det spillet som foregår mellom diskurser om å få lov å strukturere meningsdanningen i samfunnet. Til slutt kan en analysere diskurser fordi en vil vise frem hvordan en dominerende, hegemonisk, diskurs konstruerer et fenomen.

3.2.1 Det diskursanalytiske håndverket

Det finnes ikke noen manual som steg for steg viser hvordan en forsker skal utføre diskursanalyse når hun jakter på hegemoniske diskurser. Det er blitt skrevet haugevis med bøker om og med diskursanalyse, men meningen er at enhver forsker samler sin egen ”verktøypakke” for å være rustet til å møte teksten. Denne verktøypakken kan bestå av blant annet syntaktiske, semantiske, morfologiske og strukturelle verktøy. Rent konkret: Forskeren kan for eksempel være ute etter metaforer som diskursive byggesteiner (”vakker som en rose”) eller se hvordan setninger opererer i forhold til hverandre – hva som er underordnet til hva, og med hvilke konjunktiver. Håndverksmessig lener denne avhandlingen seg mest til den kritiske diskursanalysen som Norman Fairclough (2001; 2003) har skapt og brukt i sin egen analyse av blant annet retorikken i reklamer og til britiske ”New Labour”. På samme måte som han og Jokinen, Juhila & Suoninen (1993; 1999) har jeg sett på tekstuelle strukturer, grammatikk og ordvalg (f. eks. nettopp metaforer) i min jakt etter hegemoniske diskurser i avhandlingens første, men også i den tredje og fjerde artikkelen.

Hvordan kjenner man igjen en hegemonisk diskurs er det store håndverksmessige spørsmålet? Hvordan viser man til leseren hvordan man har gått fram, analysert og tolket? Diskurser er aldri klare og ferdige i korpuset, de må identifiseres og navngis av forskeren. Forskeren analyserer og tolker tekstverdensrommet og former ut ifra materialet en slags utkrystallisering (Jokinen 1993). Jo oftere og jo i flere sammenhenger diskursen gjentar seg, dess mer hegemonisk er den sannsynligvis. Det handler også om hvordan diskursen framstilles. Jo mindre alternativ som gis, dess sterkere og dess mer hegemonisk den er. Den er normativisert. Nettopp denne normativiseringen og alternativløsheten kommer tydelig til uttrykk i Beates svar til jentene i 1957 og 1968 i avhandlingens første artikkel. På samme måten har Remes (2003) identifisert tre hegemoniske diskurser rundt entreprenørskap i finsk skole. Ut ifra intervjuer med lærerne og elevene, og stiler til elevene, identifiserer hun ulike hegemoniske diskurser og grupperer lærernes og elevenes utsagn under disse. Slik har jeg også gjennomført min diskursanalyse. Jeg har lest korpuset mitt gang på gang, tolket, gruppert, systematisert og

analysert slik at jeg i artikkelen med Beates samlivsråd sitter igjen med den essensialistiske diskursen og likestillingsdiskursen, hvorav den førstnevnte dominerte Beates råd i 1957 og 1968, men ble erstattet av likestillingsdiskursen i 1977. Dette kan kalles for diskurser på ontologisk plan, men jeg har i den samme artikkelen også den kategoriske og den dilemma diskursen som handler om hvordan Beate uttrykker seg. Den kategoriske Beate gir bastante, konkrete og rett-fram-råd, mens den dilemma diskursen tar langt flere forbehold og betrakter saker fra ulike sider. Her er grammatiske og syntaktiske strukturer, som for eksempel bruk av "men", avgjørende. Der den kategoriske Beate i 1957 og 1966 skriver gir rådene sine gjerne i hovedsetninger og ofte i imperativ, er den dilemma diskursen mer opptatt av å og alternativer og muligheter. Den dilemma diskursen er mykere og myker opp sine setninger med små ord som "dog", "nok" og "vel" i tillegg til å belyse saker fra ulike synsvinkler: "På den ene siden...men på den andre siden". Jeg brukte ingen dataverktøy, men gode gammeldags post-it-lapper i ulike farger som jeg limte på korpuset der jeg så at en diskurs begynte å tvinge seg fram etter mange gangs lesing. Naturligvis var dette en prosess med mye fram-og-tilbake før jeg hadde de diskursene som presenteres i artikkelen. Diskursene bestod av semantiske, syntaktiske og morfologiske elementer.

Noen diskursanalyser utføres slik at det er empirien/korpuset som drar analysen (Jokinen, Juhila, Suominen 1999). Dette baserer seg i epistemisk konstruktivisme. Det tas med andre ord ikke stilling til verden utenfor korpuset. Man analyserer kun språkbruk og korpuset former sin egen virkelighet. Utgangspunktet for diskursanalysen i denne avhandlingen har vært å ta hensyn til den kulturelle og materielle konteksten for diskursene. Dette synet baserer seg på ontologisk konstruktivisme. Det antas at det utenfor teksten finnes også ikke-diskursive verdener, som for eksempel den materielle virkeligheten, men igjen – det materielle får betydning bare gjennom diskurser. Korpuset relateres til den kulturelle og materielle konteksten som befinner seg utenfor teksten – og som også får sin mening gjennom diskursene. Denne kontekstualiseringen gjøres i avhandlingens alle artikler. Det sosiohistoriske bakteppet er helt essensielt.

I diskursanalysen er man kort og godt interessert i **hva** som blir framstilt og **hvordan** – og **hvorfor** de blir framstilt på en bestemt måte og **hva slags konsekvenser** denne framstillingen har. Når et fenomen tematiseres innenfor en viss diskurs, når den representeres på én bestemt måte som utelukker andre, har dette konsekvenser – det legitimerer visse statuser og handlinger. Diskursanalyse er analyse av den makten som er kodet inn i språket.

3.2.2 Forskerens posisjon i diskursanalyse

Forskeren selv er på ingen måte utenfor diskursen. Å utføre forskning er språklig aktivitet der den mest sentrale aktøren er forskeren. Forskerens posisjon kan forstås som en språklig konstruert kategori, akkurat sånn som andre posisjoner produsert av språket. Det er ikke bare én posisjon som forskeren har, det er flere. De varierer i forhold til vitenskapelig retning, men også innenfor én retning, og i beskrivelsene til en og samme forsker.

I dette kapitlet reflekterer jeg over forskerens posisjoner i diskursanalytisk forskning, og spesielt mine posisjoner i denne avhandlingen. Utgangspunktet er at diskursanalytisk arbeid er lik den aktiviteten som diskursanalytikerens forsker på (Edwards 1997). Også diskursanalytikerens leser og skriver. Når diskursanalytikerens analyserer sin empiri, diskuterer hun med den. Hun er også i dialog med andre forskere og hun retter sin tale og sine tekster mot et publikum. Hun er også en kulturell aktør med et vist fortolkningsrepertoar. Ingen kan fungere uten en posisjon. Også det å definere seg som utenforstående i forhold til det man forsker på, er en posisjon. I denne avhandlingen er det viktig å drøfte hvilke posisjoner som forskeren – jeg – har tatt i forhold til det og dem jeg har forsket på. I denne drøftingen er jeg inspirert Juhila (1999) kategorisering av diskursanalytikerens posisjoner i den finske boken *Diskursianalyysi liikkeessä*, diskursanalysen i bevegelse.

Posisjoner handler om forholdet til det fenomenet man forsker på – måten forskeren tilnærmer og analyserer sin empiri. Juhila (1999) kategoriserer tre ulike posisjoner: analytikerens, advokaten og fortolkeren. Hver posisjon inneholder muligheter og begrensninger – og konsekvenser. Forskeren kan endre sin posisjon i ulike prosjekter og delprosjekter. Det essensielle er å være klar over sine posisjoner og reflektere over dem.

Analytikerens henviser til den typen diskursanalytisk posisjon hvor forskerens deltakelse i forhold til det korpuset som skal analyseres holdes så liten og kontrollert som mulig. En analytiker ser på korpuset med ikke-motiverte øyne (Edwards 1997). Forskeren har ikke forklarende forhåndsinformasjon. Forskeren bruker naturlig nok sin kulturelle kapital – ellers hadde hun ikke engang kjennet igjen språket hun bruker, men for eksempel etnografiske bakgrunnsinformasjon til de som forskes på skal ikke styre analysen. Det er viktigere å se nærmere på, hvilke kategorier aktørene selv vekker til live.

Advokaten, hvis posisjon har sine røtter i Foucault (1999) og maktens genealogi, prøver med sin forskning å fremme en sak eller nå en målsetning. Advokaten er opptatt av endring. Hun analyserer sitt materiale med motiverte øyne. Advokaten analyserer ikke bare, hvordan språklige aktører konstruerer en sosial virkelighet, hun reflekterer også over hvordan den virkeligheten kunne vært bygd annerledes. Advokaten er alltid kritikeren til de etablerte sannhetene (= de hegemoniske diskursene). Norman Fairclough (2001) tar advokatens posisjon når han sier at den kritiske diskursanalysen er nettopp en ressurs i den sosiale og politiske kampen for likestilling og rettferdighet. Han sier videre at bevisstheten som diskursanalysen gir til sin bruker fører til emansipasjon. I sin egen erkjennelse går han enda lenger (Fairclough 2001, s. 4):

"[...] I write as a socialist with a generally low opinion of the social relationships in my society and a commitment to the emancipation of the people who are oppressed by them. This does not, I hope, mean that I am writing political propaganda. The scientific investigation of social matters is perfectly compatible with committed and 'opinionated' investigators (there are no others!), and being committed does not excuse you from arguing rationally or producing evidence for your statements."

Michel Foucault (1999) slo fast at det ikke finnes et diskusjonsforum som er fri fra makt, eller en uskyldig aksjon. Å analysere på makten i språket er et emansipatorisk prosjekt. Det handler om å rydde plass til de stemmeløse. Dette kan knyttes til praktisk politisk arbeid, eller menneskers empowerment. I denne avhandlinger knytter dette ståstedet både til bruk av oral history og til anerkjennelse av tenåringsjenter og tenårenes historie som et viktig forskningstema. Også selve bruk av diskursanalyse kan – i tråd med Faircloughs (2001) ståsted sees som et emansipatorisk og empowering prosjekt. Advokatens posisjon er sentral i denne avhandlingen. Jeg kunne skrive akkurat som Fairclough:

I write as a feminist with a generally low opinion of the gendered structures and relationships in my society, as in most societies, and a commitment to the emancipation of the women and girls who are oppressed by them. This does not, I hope, mean that I am writing feminist propaganda. The scientific investigation of social matters is perfectly compatible with committed and 'opinionated' investigators (there are no others!), and being committed does not excuse you from arguing rationally or producing evidence for your statements.

Rosalind Gill (1995) mener – noe som Fairclough (2001) også er inne på – at alle forskere forplikter seg til noen verdier, uansett om verdiene er til stede eksplisitt i forskningen eller ikke. På en indirekte måte er dette synlig på selektivitet som forskeren har i forhold til sitt materiale. Den tyske kjønnsforskeren Maria Mies (1978) har en enda mer radikal posisjon. Hun mener at akademisk feminisme burde være en integrert del av kvinnebevegelsen. Hun mener til og med at forskningsspørsmålene og -objektene burde vært definert ut ifra strategiske og taktiske behovene til kvinnebevegelsen. Mies' meget radikale syn er ikke bredt støttet, men forholdet mellom politikk og vitenskap er alltid aktuell i kjønnsforskning – og knytter seg nært til advokatens posisjon i diskursanalytisk tradisjon. Det samme gjør Brenda Dervin (1987) som sier at kjønnsforskningens og kjønnsforskerens oppgave er å gi stemme til de kvinnene som verden definerer som stemmeløse. Dervins ståsted er noe som jeg også i denne avhandlingen kan stå inne for.

Det hører til advokatens posisjon ifølge Juhila (1999) at gjennom de verdiene advokaten forplikter seg til, har hun nøklene og midlene til intervensjon og argumentasjon, til å ta side. Hepworth og Griffin (1995) har for eksempel forsket på anoreksi med feministisk orientert diskursanalyse og de tar en tydelig advokatposisjon ifølge Juhila (1999). Anoreksi blir som oftest forstått innenfor rammen av tradisjonell medisin, den har sin plass i tabellen over alle sykdommer. Den medisinske rammen tilbyr anorektikeren en passiv posisjon av ”den syke”. Denne posisjonen er i konflikt med en feministisk tolkning som vektlegger anoreksiens sosiokulturelle natur – konsekvenser av konstruksjonen av en bestemt type kvinnelighet. Hepworth og Griffin (1995) har som sitt sentrale funn at en feminin diskurs, det vil si en kjønnnet måte å forstå anoreksi på, gjennomsyrrer intervjuene med sykepleiere og psykologer. Hepworth og Griffin (1995) ender opp med å spørre om ikke spiseforstyrrelser er ganske vanlige hos unge menn, men den hegemoniske feminine diskursen gir lite rom for menn å snakke om sin spiseforstyrrelse. En subjektposisjon av en ung anorektiker er mye lettere tilgjengelig.

For fortolkeren er empirien en verden av utømmelige muligheter (Juhila 1999). Materialet kan lyttes til og leses på mange ulike måter. Det sentrale er forholdet mellom forskeren og det og dem som forskes på. Den interaktive analysemetoden er spesielt tydelig, hvis empirien består av et korpus som forskeren selv har samlet på. Gjennom sine spørsmål og sin egen tilstedeværelse er forskeren ikke bare en analytiker, men en av de som har produsert empirien. Fortolkeren lener seg i sin analyse til empirien. Empirien styrer analysen. Uansett må

empirien snakke på ulike måter. Fortolkeren bruker i sitt arbeid ulike fortolkningsressurser. Diskursanalyse med sine ulike grener er den primære fortolkningsressursen. Den styrer forskere til å se på empiriens språk som virksomhet som konstruerer virkelighet: språkets variasjoner, retorikk, responsivitet, osv. Men forskeren og fortolkeren er også en kulturell aktør og vet alltid noe. Selv om forskeren kan prøve å skaffe seg en posisjon der hun bruker minst mulig sine forhåndskunnskaper, vet hun alltid noe som en kulturell aktør. Empirien fortolkes ikke bare ut ifra forskerens forskningsmessige og kulturelle ressurser, men også av forskningens publikum. De som leser artikler og avhandlinger, og hører på foredrag og forelesninger, har også rollen som fortolker. Du som leser dette, er en fortolker. Oppfatningen av forskeren som en fortolker blant andre fortolkere har sine røtter i postmodernisme, blant annet i Bauman (1996). Man kan i tråd med Juhila (1999) forenkle og sette forholdet mellom analytiker og fortolker på spissen ved å påstå at analytiker har en klar metode, men hun ser ikke mangfoldet. Fortolkeren ser mangfoldet, men mangler den tydelige metoden.

Av disse beskrivelsene er denne avhandlingen skrevet først og fremst ut ifra to posisjoner – jeg er både advokat og fortolker. Advokatens posisjon i denne avhandlingen er allikevel mindre tydelig og synlig enn den Mies (1978) etterlyser i kvinneforskning. Forskningsspørsmålene til denne avhandlingen er ikke styrt av strategiske og taktiske behov til dagens kvinnebevegelse – eller kvinnebevegelser. Men at vitenskap, spesielt kjønnsforskning, ikke kommer seg utenfor politikk, er udiskutabelt. I tråd med Dervin (1987) som sier at kjønnsforskningens og kjønnsforskerens oppgave er å gi stemme til de kvinnene som verden (eller den tradisjonelle historieskrivingen) definerer som stemmeløse, kan denne avhandlingen og min posisjon som forsker knyttes direkte til advokatens posisjon. Både diskursanalyse og oral history er emansipatoriske metoder som det vises i kapitlene 4.1 og 4.4. De som jeg har intervjuet i denne avhandlingen, eldre kvinner og unge jenter, er ikke blitt hørt mye på i tidligere forskning, selv om det finnes nok flere og flere unntak (eks. Danielsen 2002; Rudberg & Nielsen 2006). I denne avhandlingen har de fått en stemme.

3.2.3. Vitenskap eller syensing?

Diskursanalyse er en av de mange variantene innenfor kvalitativ forskning og den er blitt gjentatte ganger angrepet for å være en metode som gir spekulative, ”usanne” eller uholdbare resultater. *Spekulativitet* er med som et element i forskningen når forskeren bruker sitt eget kulturelle kapital i forskningen slik som er tilfellet i diskursanalyse (Juhila 1999). Da leses det

ting som ikke er lesbare kun i korpuset. Dette er spesielt viktig, fordi det handler om om forskeren blir fange av det som allerede vites eller om hun klarer å fange opp noe fra den sosiale virkeligheten som vanligvis ikke legges merke til i dagliglivets trivialiteter. På denne måten kan man si at forskeren prøver å nå til det som ligger utenfor korpuset, empirien og selve forskningsprosjektet. Alt kan nemlig ikke tas som mål for analysen, forskeren må gjøre kompromisser for å forenkle kompleksiteten i den sosiale virkeligheten. Å analysere ideologiske konsekvenser av forskningsfunn og å drøfte alternative diskurser er alltid mer eller mindre spekulativt i og med at verken konsekvensene eller alternativene er til stede i det korpuset som forskeren har samlet. Dette spekulerende makroaspektet administreres på den beste måten ved å bruke det bevisst og ved å være så eksplisitt som mulig. I avhandlingens artikkel 3 drøfter jeg på slutten om ikke Norge fremdeles bærer preg av husmorssamfunnet og husmorsideologi i og med at nesten halvparten av mødre med mindreårige barn jobber deltid. Dette er ikke et funn som kommer ut av min empiri, men tanker som springer ut av min konkrete empiri. Ingen forsker utfører sin analyse i et vakuum (Pietikäinen & Mäntynen 2009). Intertekstualitet er ikke bare en egenskap ved den diskursive verden, men også forskningens og vitenskapens egenskap. Det problematiske springer ut av erkjennelsen av at det er vanskelig å finne på måter å dokumentere sin inspirasjon, når det ikke handler om direkte referering, men om dialog mellom empiri, kilder og forskeren. De konvensjonelle referansene fungerer ikke og forskeren må tenke hvordan hun bringer fram opprinnelsen til sine ideer.

En diskursanalytisk forskningsprosess kan metaforisk sett beskrives som en reise der forskeren beveger seg på den hermeneutiske sirkelen (Pietikäinen & Mäntynen 2009). På et tidspunkt er hennes forståelse av fenomenet tilstrekkelig med tanke på forskningsspørsmål. Da stepper hun ut av sirkelen og skriver sin fortolkning – i form av en artikkel, i form av en avhandling, i form av en rapport. Det å bevege seg på den hermeneutiske sirkelen er en reise som kan forandre hele forskningsprosessen. Analysen av korpuset fører forskningen videre og perfektionerer, til og med skaper, forskningsspørsmål. Perspektivet, vinkelen, temaet og forskningsspørsmålene kan forandre seg under reisen. Kunnskap har ingen start- eller sluttspunkt, men er et kontinuum.

I diskursanalysen, sånn som i forskning mer generelt, kan man tenke på de fire normene for vitenskap som Merton definerte i 1957 (Merton 1973) Disse normene er *kommunisme*, det vil si kravet om deling og allemannseie av vitenskapelig kunnskap, *universalisme*, det vil si

avvisning av fortrinnsrett til vitenskap, *nøytralitet* i betydningen av uavhengighet av særinteresser og *organisert skeptisisme* i betydningen systematisk kritikk (Tuomi & Sarajärvi 2008). Noe senere tilføyde Merton enda en norm, *originalitet*, som går ut på belønning i form av særskilt anerkjennelse tildeles den som kommer først med ny kunnskap (Kaiser 2009). Disse normene sikrer produksjon og kvalitetssikring av den kunnskap samfunnet forventer vitenskapen skal frembringe. I denne avhandlingens kontekst kan man påstå at Mertons nøytralitet ikke går helt hånd i hånd med advokatens posisjon, men Merton skrev om normene sine lenge før for eksempel diskursanalyse eller feministisk forskning utfordret den konvensjonelle vitenskapen.

Hele poenget med metodebruk i en vitenskapelig studie er en *kvalitetssikring* av den kunnskapen og de innsikter man produserer i sin forskning. Metoder skal ikke bare gi resultater, de skal også muliggjøre en systematisk og intersubjektiv etterprøving/kvalitetssjekk av resultatene ut fra gitte forutsetninger. Dersom noe utgis for å være vitenskapelig eller forskningsbasert kunnskap, så forventes det at forholdene er lagt til rette for at fagfeller kan se på grunnlagsmaterialet og ut fra metodebruk vurdere hvorvidt konklusjonene er holdbare eller ikke (Kaiser 2009; Tuomi & Sarajärvi 2008). Dette er den viktigste forutsetningen for vitenskapelig kvalitetssikring og gjelder for diskursanalyse generelt og for denne studien spesielt.

3.3 Representasjoner som historiske byggesteiner

Hva er da representasjon? Representasjon kan kalles for et begrep som er i nær slekt med diskursbegrepet. Begge er dypt forankret i den sosialkonstruktivistiske tradisjonen. Man kan tilnærme seg representasjonsbegrepet ved å starte i den andre enden. Griffin (2004) har forsket på representasjoner i britiske tween-blad og skriver:

“One of the starkest aspects of these contemporary representations of British girlhood is the overwhelming Whiteness and slimness of the girls and women depicted.[...] All the girls on the magazines’ covers are slim, able-bodied and conventionally attractive White girls and young women. [...] The magazines also make few or no references to the existence of young women who identify as lesbian or bisexual or to young women with disabilities” (Griffin 2004, 40-41)

Med sin beskrivelse av representasjonen av den arketypiske jenten i bladene er Griffin inne på representasjonsforskningens kjernesporsmål: Hvordan en ting, et fenomen, et kjønn

framstilles og representeres (i et blad)? Dette er også i fokus i avhandlingens artikkel 2 der representasjonen av idealjenta er under søkelys i *Det Nyes* virkelighetsfortellinger i 1958, men behandles også i avhandlingens siste artikkel der dagens lesende jenter intervjues om jentebladenes representasjon av idealjenta.

Diskursenes makt handler om deres evne til å beskrive verden: å navngi, å sette i hierarki, å løfte fram og å tilsidesette fenomen. Når denne evnen kombineres med en situasjon og aktører som bruker språket i et gitt historisk og sosialt sted, skapes et skjæringspunkt som har samfunnsmessig kraft og relevans. Dette skjæringspunktet kalles for representasjon (Pietikäinen & Mäntynen 2009). Språket representerer verden og språkets representative vesen handler nettopp om hvordan man framstiller og beskriver verden. Ting kan representeres på mange ulike måter og hver måte har konsekvenser for det som blir representert. Alltid når ting representeres på nytt, bygger man på tidligere representasjoner. Ved hjelp av representasjon kan man betrakte hvordan virkelighet konstrueres og beskrives, fra hvilket perspektiv og med hvilke midler. Pietikäinen & Mäntynen (2009) gir den finske borgerkrigen i 1918 som eksempel. Denne krigen har mange navn grunnet ulike representasjoner. Mine besteforeldre som ble født under denne krigen, kalte krigen for "vapaussota", frihetskriegen, pga politiske sympatier med den såkalte hvite, borgerlige siden, som i følge denne representasjonens tilhengere kjempet for Finlands frihet – mot den sovjetiske/kommunistiske innflytelsen. Men det finnes uttrykk som "klassekrigen", "borgerkrigen" og "revolusjon" som brukes like flittig. For noen år siden prøvde man å gå over til å snakke nøytralt om "hendelsene i 1918" pga de følelsene som mange finner fremdeles har knyttet til krigen og dens representasjoner.

I representasjonsforskning tar man, som jeg har vært inne på, utgangspunkt i den sosialkonstruktivistiske tradisjonen. Bladtekster som forskes i denne avhandlingen sees som konstruksjoner av virkeligheten som ikke er refleksjoner av virkeligheten, men *en del av virkeligheten selv* og *et rom der virkeligheten blir konstruert*. Min skjebne-historier og representasjonene i dem som er i fokus i avhandlingens tredje artikkel, reflekterer ikke bare passivt sin politiske og kulturelle kontekst, men er aktivt med på å konstruere den. Dermed er jeg ikke i denne avhandlingen interessert i om disse tekstene gir en "sann" eller "usann" framstilling av jenters liv, slik for eksempel Stephanie Coontz (2000) er, som har forsket på amerikanske familier på 1950-tallet. Coontz viser empirisk hvordan mange av de normene og mønstrene vi forbinder med 1950-tallet, som for eksempel unge kvinners seksuelle

avholdenhet, ikke ble etterlevd i særlig grad. Min posisjon er at det er umulig å skille analytisk det vi kaller for virkelighet og det vi kaller for representasjoner, selv om jeg – som moderat sosialkonstruktivist – mener at det finnes et materielt grunnlag for representasjonene. Det materielle grunnlaget kan oppfattes kun gjennom diskurser og representasjoner. Virkelighet blir konstant og aktivt konstruert gjennom representasjoner. Representasjoner i seg selv produserer, strukturerer og definerer det vi betrakter som virkelighet (jf. Koivunen & Liljeström 1996; Vehkalahti 2002).

Den franske historikeren Roger Chartier (1988) påpeker at representasjoner er tolkninger og framstillinger som ulike grupper i samfunnet produserer. Representasjoner blir konstruert og konstrueres på tidligere representasjoner samtidig som de er byggemateriale for nye – representasjoner er derfor knyttet opp til en historisk utvikling. Representasjoner skal ikke forstås som nøytrale framstillinger, de har alltid en politisk dimensjon ved at de påvirker meningsdannelsen (Chartier 1988, s. 4-8). Representasjoner definerer og kontrollerer de subjektene som de er rettet mot – i denne avhandlingens tilfelle jenter. Representasjoner er måter å definere, avgrense og utøve makt. Representasjonen i autentisk fiksjon som er i fokus i artikkel nummer 2 prøvde å påvirke unge damer enten direkte eller med mer subtile diskurser som det vises i selve artikkelen. Utvalget i artikkelen består av samtlige, det vil si 20, skjebneshistorier fra første halvdel av 1958. Selve representasjonsanalysen er nærlesing av materialet. Representasjonene kommer fram i forskerens lesing og tolking av teksten. Dette gjorde jeg konkret ved hjelp av de lappene mine med ulike farger. Der jeg så et utdrag om utseende, limte jeg en grønn lapp. Der husmoderlighet ble omtalt, limte jeg en gul lapp, der ryktet var i fokus, limte jeg en knallrød lapp og uskyldighetssitater og -utdrag ble markert med oransje lapper. Kategoriene sprang med andre ord ut av dataen. Dette var naturligvis en prosess med mye omliming og omfarging. Jeg hadde for eksempel til å begynne med en egen kategori for lydighet. Lydighet kom fram i korpuset med utdrag som ”Siden den dagen har jeg heldigvis aldri gjort noe bak mine foreldres rygg” (16/58)⁹, ”På et par timer følte jeg det som om jeg ble flere år eldre, og jeg har ikke det minste lyst til å snike meg ut for å treffe gutter som Fru Friberg eller mor ikke liker” (26/58), ”I alle år hadde vi det hyggelig sammen, og hun [tanten] hadde gjort meg den store tjenesten å lære meg hva plikter og ansvar er” (4/58) og ”Det går bedre enn ventet, takket være at jeg nå ser på mor som min fortrolige og ikke som en streng dommer” (1b/58). Mot slutten slo jeg lydighetskategorien sammen med noen av de

---

⁹ Henvisningene av denne typen henviser til Det Nyes utgave og årstall, akkurat som i artiklene 1 og 2.

andre kategoriene etter anbefalingene fra en av fagfellene slik at jeg til slutt satt igjen med de fire tydelige representasjonskategoriene. I representasjonsanalysen var jeg i mindre grad interessert i syntaktiske eller morfologiske elementer, det var semantikken som stod i fokus.

3.4 Kvalitative forskningsintervjuer

I avhandlingens artikler 3 og 4 var hensikten å gi talerstolen og mikrofonen til jentene – fortidens og nåtidens – selv. Det var deres erfaringer, opplevelser og beretninger som telte her.

I tråd med Øvrelid (2009) og Schütz (1980) er en rimelig og alminnelig argumentasjon for kvalitative intervjuer den fenomenologiske: velger en det kvalitative intervjuet, betyr det at en ønsker å trenge inn i respondentenes subjektive og intersubjektive livsverden. Dette betyr ikke at de som er intervjuet først og fremst snakker som privatpersoner. Som Øvrelid (2009, s. 10) elegant sier: "Med intervjuets innretning og dagsorden er de på mange måter innskrevet i en kollektiv forståelse av hva det vil si å være sosionomstudent" – og i denne avhandlingens tilfelle ikke en sosionomstudent, men jente og kvinne. "Det kvalitative intervjuet" i denne avhandlingen består av oral history-intervjuer og fokusgruppeintervjuer.

De 18 jenter og de 20 eldre kvinner som har blitt intervjuet for denne avhandlingen med kvalitative metoder er blitt beskyttet. I tråd med Tuomi & Sarajärvi (2008) er menneskerettigheter det etiske grunnlaget også for forskning. Jeg har i samlingen og analysen av empiri nøye fulgt de etiske retningslinjene som er satt av forskningsetiske komiteer for samfunnsvitenskapelig forskning (Forskningsetiske komiteer, <http://www.etikkom.no>). Det å beskytte de som har deltatt i denne studien handler ikke bare om anonymitet som de har hatt og beholdt hele veien, men også om informasjon. De som har vært involvert har fått forklart, både skriftlig og muntlig, målsetningene og metodene til hele denne studien. De har hele tiden visst hva de har vært med på, de har vært med frivillig og de har kunnet trekke seg når som helst. Den samlede empirien, lydbåndene, loggene og transkripsjonene, har bare jeg hatt og brukt. De som har ønsket det, har også fått tilsendt forskningsresultatene i form av den ferdige artikkelen – og senere i form av hele doktorgraden.

I denne studien har jeg intervjuet ungdommer, i betydningen mindreårige. Slik sett er FN's barnekonvensjon et relevant bakteppe. En av hjørnesteinene i FN's barnekonvensjon fra 1989

er barns rett til deltakelse. I konvensjonens artikkel 12 står det at "Partene skal garantere et barn som er i stand til å danne seg egne synspunkter, retten til fritt å gi uttrykk for disse synspunkter i alle forhold som berører barnet, og tillegge barnets synspunkter behørig vekt i forhold til dets alder og modenhet". Dette betyr at barn har rett til å delta i forskning og få sine synspunkter fram. Barn har evne til å formidle dekkende og troverdig kunnskap, foruten at de har viktige og unike bidrag å komme med om sine egne liv. Denne kunnskapen gir andre bilder av barndom og oppvekst enn det de voksne tegner – eller som for eksempel hadde blitt tegnet gjennom en ren tekstanalyse.

Men samtidig som barn har en udiskutabel rett til å bli hørt, også i forskningssammenheng, skal de behandles som en sårbar gruppe (Bell 2008). Når barn og unge deltar i forskning har de særlige krav på beskyttelse i tråd med deres alder og behov. Der mindreårige ble intervjuet, ble det hentet skriftlig samtykke både av foreldrene og av jentene selv. Det er viktig å slutte seg til Backe-Hansens (2009) etiske imperativ som handler om å behandle barn som moralske aktører i egen rett, noe som krever at forskere anerkjenner barn som deltakere i forskning, og følgelig også med rettigheter som deltakere i den samme forskningen.

3.4.1 Fokusgruppeintervjuer

Det metodiske grunnlaget i avhandlingens fjerde artikkel er semistrukturerte fokusgruppeintervjuer. Fokusgruppeintervjuer som metode stammer opprinnelig fra markedsføringsundersøkelser (Morgan & Krueger 1993; Steward & Samdasani 1990). Fokusgrupper skal nettopp fokusere; diskusjonen i gruppen har et klart fokus og en bestemt agenda (Steward & Samdasani 1990). Fokusgruppeintervjuer legger vekt på samspillet mellom deltakerne. Guldvik (2002) er inne på at denne typen metode frambringer innsikt som sjelden eller aldri kan oppnås gjennom andre metoder. En årsak til dette er at denne typen intervjuer bygger på gruppedynamikken i gruppen under intervjuet. Gjennom forskerens spørsmål framkaller man samhandling i gruppa som stimulerer ideer, tanker og meninger. Med andre ord, gruppen hjelper hverandre med å tenke, de sjekker sine erfaringer mot andres, de retter på, supplerer og bekrefter hverandres framstillinger. Sammenlignet med individuelle intervjuer er fordelen nettopp denne synergien og snøballeffekten, deltakerne i gruppa stimulerer hverandre og atmosfæren i intervjusituasjonen er preget av spontanitet. Svarene til andre stimulerer til nye kommentarer (Steward & Shamdasani 1990). Idealet er at fortolkningen skjer mens intervjuet blir gjennomført ved at

intervjueren forsøker å klargjøre sin fortolkning sammen med intervjupersonene (Kvale 2008). Dette gjorde jeg i så stor grad som jeg kunne i intervjuene. Jeg stilte ofte ytterligere spørsmål og kom fram til felles tolkninger med jentene.

Gruppeintervjuer har i denne studien dermed fordelen med at det ungdomskulturelle, det jentekulturelle, blir bedre bevart i grupper. Der individuelle intervjuer ofte produserer ”snusfornuftige” svar, tør ungdommer slippe seg bedre løs i gruppeintervjuer (jf. Steward & Samdasani 1990). Videre passer gruppen på at de ulike deltakerne snakker troverdig (Guldvik 2002). Ulempen med gruppeintervjuer er, som også påpekt av Guldvik (2002), den såkalte negative gruppeeffekten. Det er ikke nødvendigvis alle som føler seg trygge i en noe vilkårlig utplukket gruppe. Det er mulig, til og med sannsynlig, at alle ikke fikk eller ikke turte å si det de gjerne skulle ha sagt pga hierarkiene som utformes – eller er allerede utformet på forhånd – i intervjusituasjonen. Da er det også intervjuerens oppgave å få alle til å snakke.

Intervjuerens, det vil si forskerens, rolle i et gruppeintervju er også moderatorens. Et fokusgruppeintervju forutsetter en annen type evner og kunnskap av moderatoren enn et individuelt intervju. Moderatoren må være sensitiv med hensyn til gruppedynamikken. En deltaker kan dominere med sine meninger og deltakernes relasjoner til hverandre utenfor intervjuet kan påvirke selve intervjusituasjonen (Frey & Fontana 1993). I tråd med metodehjelpen fra Steward ja Shamdasani (1990) var jeg heller ikke som intervjuer og moderator redd for å komme med mine egne hypoteser og eksempler for å teste dem i gruppen. Flere ganger ”dro jeg opp” diskusjonen med mine egne tanker og ideer, som jentene tok tak i og dro videre. Starrin & Renck (1996) skriver jo hvordan man i kvalitative intervjuer lager spørsmål på bakgrunn av svarene.

Selve analysen ble gjort igjen med hjelp av lapper med ulike farger. Diskursanalytisk lesing handler her også om nærlesing av stoffet, den skrevne empirien, gjentatte ganger. Det er forskeren som tolker og navngir. Utsagnene ble klassifisert etter diskursene de kunne høre til (en og samme setning kan inneholde elementer av flere diskurser). Jeg brukte en manuell klassifisering der utsagn ble klassifisert etter utsagnetenes semantiske innhold. Jeg brukte naturligvis mye tid på å finne fram til de mest åpenbare diskursene som jeg også navnga. I tråd med Norman Faircloughs (1995; 2000; 2001; 2003) kritiske diskursanalyse, var jeg opptatt av lingvistiske valg, ordvalg og virkemidler (metaforer, evfemismer, osv.) i min jakt etter diskurser. *Nytelsesdiskursen* inneholdt ordvalg som for eksempel å ”kose seg”, ”hygge

seg” og ”slappe av” med et jenteblad. ”Herlig” og ”deilig” ble brukt som adjektiver og lesing ble kombinert blant annet med godterispising. Den hegemoniske selvsikkerhetsdiskursen som jeg navnga som jentenes jenteideal inneholdt blant annet utsagn som ”jeg skal stole på meg selv”, ”jeg skal klare selv”, ”man må like seg selv”, ”jeg kjenner min egen verdi”, ”jeg er unik” og ”jeg skal ha selvrespekt”.

I tillegg til diskursanalytiske tilnæringer, brukte jeg elementer fra klassisk kvalitativ tekstanalyse. Kvalitativ tekstanalyse er heller ikke et entydig begrep. I en tekstanalyse stiller forskeren spørsmål til teksten, spørsmål som springer ut av et ønske om å vite noe om teksten. For å kunne besvare problemstillingen så presist og utfyllende som mulig, er det nødvendig med en grundig og systematisk gjennomgang av tekstene (Østbye et. al 2002). Østbye forklarer at tekstanalyse ikke er en teknikk med en entydig oppskrift. Fremgangsmåten må avgjøres med utgangspunkt i de konkrete tekstene og hva man ønsker å finne svar på (Østbye et al. 2002). Jeg hadde en tolkende tilnærming og fokus på utsagnene. Jeg utførte en tematisk klassifisering der blant annet disse temaene om bladenes *putdownability* og bladlesing som virkelighetsflukt kom fram.

Kvalitativ tekstanalyse er relativt åpen og basert på forskerens kontinuerlige avveininger. Dette henger sammen med at enhver tekstanalytisk metode også en hermeneutisk metode (Pietikäinen & Mäntynen 2009). Dette innebærer at man må være observant på sin egen rolle i fortolkningsprosessen. Den hermeneutiske sirkelen er et uttrykk for hvordan mening dannes gjennom slike fortolkningsprosesser, slik jeg har vært inne på tidligere i forbindelse med diskursanalysen. Forforståelsen er utgangspunktet for tolkningen, og etter hvert vil helhetsforståelsen bli modifisert i lys av delforståelsene (for eksempel ord, setninger, enkeltavsnitt), men også delforståelsene blir modifisert i lys av helhetsforståelsen (Baune, 1991). Et vekslende syn på delforståelsen og helhetsforståelsen av tekstene og magasinene har ført til at jeg har tatt valg og avveininger underveis i prosessen. Hva jeg har valgt å legge vekt på og trekke ut av eksempler, er et resultat av slike vurderinger underveis. Etter nøye gjennomlesning av tekstene har jeg valgt å trekke ut rike og talende sitater.

I fokusgruppeintervjuene med tenåringsjenter skjedde enhver forskers generaltappe som jeg i selve artikkelen bortforklarer ved å si at jeg skriver raskt (noe jeg riktignok også gjør). Jeg hadde tenkt å ta intervjuene på bånd, men båndopptakeren min gikk i stykker under aller første gruppeintervju. Det var booket flere gruppeintervjuer for samme dag, så jeg hadde to

valg – enten avbryte dagen med intervjuene eller notere per hånd. Fordi datoen og timene var forhåndsavtalt med klasselæreren, valgte jeg å gjennomføre intervjuene og notere per hånd. Som jeg skriver i artikkelen, er jeg vant til å skrive meget raskt pga min bakgrunn som journalist. Feilskrivningen prøvde jeg å eliminere i størst mulig grad ved å skrive notatene mine rene med én gang etterpå og vise loggene til jentene som da godkjente – naturligvis med noen korreksjoner – det jeg hadde skrevet. Dette er eksplorativt i seg selv. Jentene kunne komme med korreksjoner og utdype min tolkning. Til oral history-intervjuene året etterpå stilte jeg opp med en helt ny mp3-spiller, så dette materialet har jeg på lydband og transkribert i sin helhet.

3.4.2 Oral history – muligheter og utfordringer

Oral history defineres i Oxford dictionary som *tape-recorded historical information drawn from the speaker's personal knowledge; the use or interpretation of this as an academic subject*. Oral history er med andre ord informasjon og erfaringer som ikke baserer seg på skriftlige kilder, men på informantens hukommelse (Fingeroos & Peltonen 2006). Thompson (2000) ønsker å legge til et tverrvitenskapelig element til definisjonen. Han mener at det nettopp er tverrfagligheten som har gitt oral history sin vitalitet og inspirert mot et mer narrativt perspektiv.

Oral history har relativt lange røtter i Norden. Allerede under annen verdenskrig begynte man å samle inn historier av arbeidere i Norden. Drivkraften bak var Nordiska Museet i Stockholm. I Norge var prosjektet ledet av Edvard Bull jr. (1981) som publiserte sine sosialhistoriske artikler fra 1950-tallet i boken *Retten til en fortid* som kom ut i 1981. I boken skisserer Bull siktemålet med prosjektet og beskriver oral history som gjorde sitt gjennombrudd nettopp i samme tiårskiftet. Tverrvitenskapeligheten ved oral history ble også synlig i Norge, hvorav Hodnes, Kjeldstadlis og Rosanders (1981) metodebok *Muntlige kilder* er et godt eksempel. Den finske historikeren Jorma Kalela (2006, s. 73) som har forsket på muntlige fortellinger til finske papirarbeidere minner at det ble avholdt flere uoffisielle møter og seminarer rundt oral history med finske og norske kollegaer i årene 1980-82.

Oral history er blitt født av ønsket om å utvide ulike etablerte sannheter og fortolkninger av fortiden. Spesielt små fenomen, som for eksempel hverdag, de glemte, de utsatte og de marginaliserte har vært i fokus hos oral historikere (Abrams 2010). Oral history i denne

avhandlingen knytter seg også til ”det hverdagslige” – oppvekst, seksualitet, barnefødsler og familielivet – og til ”de glemte” eller de usette, nemlig jentene.

Oral history er i konteksten av denne avhandlingen konstruktivistisk og mitt utgangspunkt er at man i oral history-sammenheng produserer rekonstruksjoner. ”Funnet” eller forskningsresultatet er ofte et subjektivt og flertydig resultat av forhandlinger og fortolkninger i tråd med Fingerroos og Haanpääs (2006) epistemologiske definisjon av *forstående* oral history som er i nær slekt med *kritisk* oral history der også et emansipatorisk element er til stede – slik som også i denne avhandlingen.

Oral history forteller mindre om fortiden og fortidens hendelser enn hva som var betydningen av disse hendelsene da de skjedde – og spesielt nå som man gjenkaller dem (Portelli 1991). Oral history-forsker er med andre ord interessert i å høre fortidens mange stemmer heller enn å konstruere sannhet. Marc Bloch (2003, orig. 1949) ser at forskningens fokus ikke er bare i perioden man forsker på og forskerens egen periode, men informantenes måter å forstå både sin fortid og samtid på.

De som har kritisert oral history for å ikke være pålitelig, svarer Portelli med å si at oral history *er* pålitelig, men at man må forholde seg til den på en annen måte enn til mange andre kilder. Med Portellis poengterte ord (1991, 50): “Oral sources tell us not just what people did, but what they wanted to do, what they believed they were doing and what they now think they did.” Forskeren må med andre ord ta hensyn til subjektiviteten hos informanten, men i oral history bli nettopp denne subjektiviteten interessant. Kalela (2006) skriver at det er helt essensielt å oppnå informantens tillit. En forutsetning for denne tilliten er at forskeren selv forteller åpent om sine egne hensikter og formål. Kalela mener at informantene må sikres at forskeren har gode hensikter slik at man kunne oppnå de ekte erfaringene. Samtidig påpeker Kalela at jo dypere man klarer å snakke og jo bedre man som forsker får tak i det som Kalela kaller for informantens ”indre tale”, dess vanskeligere blir det å holde den nødvendige avstanden som forskning og vitenskap forutsetter.

Mine egne erfaringer med 20 intervjuer og ca 50 timer med intervjuer og 150 sider med transkribert intervjumateriale tilsier at tillit er viktig, men den er ikke alltid fullt oppnåelig på et eneste relativt kort intervju. Jeg møtte problemer som jeg beskriver i artikkel 3 da jeg skulle snakke om seksualitet og seksuelle erfaringer med mine informanter. Få var villige til å

snakke om dem og de brukte de rareste svarene og unnskyldningene for å komme seg vekk fra temaet. Danielsen (2002) hadde tilsvarende erfaringer i sin studie og Avdem (2001) forteller at "fagfolkene", det vil si Odd Brochmanns og Oslo Byes Vels, store bostedsundersøkelse fra 1958 som skulle kartlegge boforholdene i hovedstaden ga heller ikke noe svar på hvordan det ekteskapelige samlivet ble utført i svært små leiligheter med mange barn. At seksualitet og sexliv er vanskelige temaer skyldes flere forhold. Temaene er fremdeles noe tabubelagte i samfunnet, spesielt i generasjonen som er intervjuet i studien. Avstanden (alder, klasse, osv.) mellom forskeren og informanten var også ofte så stor at det ikke gikk an å viske den bort på et par timer til tross for en hyggelig tone og hjemlige omgivelser. Portelli (1991) sier også at det finnes ting som informanter har gjort, som på sin tid kunne være helt normale og akseptable, til og med unngåelige, men som ikke er akseptert i samtidens lys og derfor vil informantene ikke snakke om dem. Portelli skriver at derfor er også verdifullt å lytte til hva informantene *ikke* forteller og hvorfor. I lys av dette kan det tenkes at informantenes eventuelle seksuelle erfaringer før ekteskapet allikevel var en del av en vanlig oppførsel, men at vårt rekonstruerte og romantiserte representasjon av 1950-tallet nostalgiserer det bort – i tråd med det Coontz (2000) skriver i sin berømte bok *The Way We Never Were. American Families and the Nostalgia Trap*. Det kan også tenkes at eventuelle førektekapelige forhold ikke var et kjent tema i kvinners nåværende ekteskap. Det kan hende at kvinner hadde noe å tape ved å fortelle om sin seksualitet – for eksempel sitt gode rykte (se avhandlingens artikler 1 og 2). Også dilemmaet mellom nærhet og avstand som Kalela (2006) er inne på, var til stede på mine intervjuer. Noen av intervjuene (blant annet med Jenny) var så engasjerende og så nær "venninneprat" at jeg måtte minne meg selv på min rolle som forsker.

Et sentralt element i debatten rundt feministisk forskning har vært gjennomføring av forskning, spesielt med tanke på makt. Dette elementet er til stede ved oral history intervjuer. Mies (1978) har vært en tilhenger av en såkalt dobbel bevissthet i forskningsprosessen. Det vil si, bevisstheten om forskerens egen undertrykkelse som kvinne og bevisstheten om forskerens egen privilegerte posisjon som forsker. Med denne bevisstheten klarer man, ifølge Mies, unngå en annen type undertrykkelse og utnyttelse, nemlig den som en autoritativ, godt betalt akademisk ekspert har i forholdet til kvinner som ofte ikke har mye å vinne eller tjene ved å være informanter og som har en posisjon av å gi informasjon og fortelle om erfaringer. Mies argumenterer at denne doble bevisstheten vil også tillate forskerens delvise identifisering med sine forskningsobjekter.

Denne type refleksjon som bakteppe for intervjuene var viktig spesielt i forbindelse med oral history intervjuer der noen kvinner helt tydelig vegret seg til disse intervjuene. Dette gjaldt spesielt for de med lavest utdanning og kortest yrkeskarriere. De sa eksplisitt at de ikke kunne skjønne at deres liv eller deres oppvekst kunne ha en forskningsmessig interesse. Jeg fikk overtalt disse kvinnene og alle 20 oral history intervjuer varte i flere timer og var viktige og innsiktsfyllende. Jeg satt ikke en eneste gang med en etterfølelse at jeg ikke fikk noe ut av intervjuet – både som forsker og som kvinne.

Jeg hadde lest Thompsons (2000) metodebok om oral history nøyte før intervjuene og brukte til og med deler av hans oppsatte semistrukturerte intervjuguide (Thompson 2000, s. 309-323). Thompson minnet meg om at man skulle unngå ledende spørsmål og avstå fra å indikere ens egne ståsted som forsker, fordi det kunne føre til at man fikk de svarene informanten trodde jeg ville ha og høre – og det ville være upålitelig og misvisende. For meg som ikke bare er en feministisk orientert forsker, men også en politisk feminist med bestemte meninger om hvordan ting skulle vært (og patriarkatet knust), var nettopp dette vanskelig, selv om jeg mener at jeg klarte det i selve intervjusituasjonen. Det var vanskelig alltid å forholde seg anerkjennende og nikkende til kvinners fortellinger. I avhandlingens tredje artikkel drøftes husmorslivet som kvinners ”naturlige” valg. Mange kvinner brukte essensialistisk argumentasjon rundt hvorfor de hadde valgt å bli hjemmeværende med barn. Dette provoserte meg som en politisk feminist, en akademisk feminist og diskursanalytiker. Jeg måtte minne meg selv om at jeg var både produkt av min tid (og også selv en fange av diskursen!) og produkt av den finske kvinnebevegelsen og videre et produkt av brede samfunnsvitenskapelige studier ved universitetet. Der jeg så strukturer, så disse kvinnene bare personlige individuelle valg. Jeg måtte også minne meg selv på at disse kvinnene hadde tross alt ført liv som de betraktet som gode liv for seg selv, selv om de hadde tatt mannens etternavn og tilbrakt halve livet hjemme med barna, fordi begge deler var ”naturlig”. Det var ikke min oppgave som forsker å preke, spesielt siden dette gjaldt ”valg” som ikke kunne, eller ville, eller skulle, bli ugjort. Tvert imot, stort sett alle hadde gode minner om tidsperioden som hjemmeværende husmor og var generelt fornøyd med valgene de mente de hadde tatt selv uavhengig av strukturer.

Samtidig var disse kvinnene allerede ledet inn i mitt ståsted som forsker på den måten at de hadde på forhånd fått lese mine to forskningsartikler – som alle sa de hadde i hvert fall skimlet, selv om det ikke var noe krav fra min side. Jeg hadde ønsket å sende mine artikler

om *Det Nyes* tekstanalyse (artiklene 1 og 2 i denne avhandlingen) til disse kvinnene for at de skulle vite litt hva vi skulle snakke om. Dette anså jeg som et spennende og fruktbart metodisk valg. Kvinnene visste med andre ord hva i grove trekk jeg hadde forsket på, fra hvilket perspektiv og med hvilke resultater. Noen av de intervjuede kvinnene var inne på dette stoffet og henviste til mine forskningsartikler i svarene sine – og dette bidro til spennende og analytiske diskusjoner. To av kvinnene jeg intervjuet kjente meg også gjennom medieoffentligheten jeg har fått gjennom mitt politiske virke i fylket og kommunen – og henviste i samtalen til ting jeg hadde sagt i media som en politisk feminist¹⁰. Så selv om Thompson (2000) mener at man skulle avstå fra å indikere ens egne ståsted som forsker i oral history-sammenheng, var dette i disse intervjuene umulig, men muligens også nødvendig. Intervjuene ble mer givende og mer fruktbare av at disse kvinnene kjente til mitt avhandlingsprosjekt som en helhet og kunne respondere på spørsmål jeg hadde på bakgrunn av tekstanalysen. Det kan selvfølgelig tenkes at kvinner var mer opptatt av å legitimere sine egne valg fordi de hadde en anelse om hvor jeg stod i den politiske debatten, men det er ikke sikkert. Det er mulig at de hadde forsvart sine valg uansett.

Thompson (2000) har også et poeng når han sier at jo mer forståelse og sympati en oral history-intervjuer kan vise for noen sitt ståsted, dess mer vil hun/han antakeligvis lære selv. Bourdieu (i Thompson 2000, 239) skriver om dette svært poetisk:

At the risk of shocking both the rigorous methodologist and the inspired hermeneutical scholar, I would willingly say that the interview can be considered a sort of spiritual experience, aiming to obtain, through forgetfulness of self, a true transformation of the view we take of others in the ordinary circumstances of life. The welcoming disposition, which leads one to share the problem of the respondent, the capacity to take her and understand her just as she is, in her distinctive necessity, is a sort of intellectual love: a gaze...

Jeg ble ikke helt spirituell som Bourdieu, men jeg fikk innimellom følelsen av virkelig å forstå kvinner og deres livsløp og deres valg – i den konteksten de ble tatt og på deres premisser. Jeg ble selv en klokere og rausere kvinne selv av å intervju disse kvinnene og

---

¹⁰ Uten at jeg selv gjorde det – jeg opererte jo med ”forskerhatten” på. Med den hatten er jeg mer forsiktig og et hakk mer nyansert enn med ”politikerhatten”.

forstod at forskningsintervjuing ikke handler om en forsker som ser på informanten sin og forstår. Det handler om vellykket interaksjon.

Metodisk gikk jeg fram i analysen slik at jeg etter å ha transkribert intervjuene, leste jeg dem i utskriftsformat flere ganger. Igjen tok jeg fram lappene mine med ulike farger og lette etter sammenfallende temaer. I artikkelen hadde jeg hovedfokus på seksualitet og husmorskap, men jeg sitter igjen med rikelig med materiale også om temaene som for eksempel graviditet, barsel, ekteskap og ekteskapsproblemer. I analysen brukte jeg kvalitativ tekstanalyse og diskursanalytiske tilnæringer, slik beskrevet tidligere. Også her var det semantiske i hovedfokus.

3.5 Kjønnssystem

Med begrepet kjønnssystem henvises det til den svenske historikeren Yvonne Hirdmans (1990a; 1990b; 2007) slagkraftige begrep *genussystem*. Kjønnssystemet danner grunnlaget for andre sosiale ordninger. Systemet er på den ene siden basert på kvinner og menns forskjellighet, på den andre siden er den basert på et hierarki der det mannlige rangeres over det kvinnelige. Denne kjønnsdikotomien kan sees på som en kulturell konstruksjon hvor alle mennesker i samfunnet plasseres enten i kjønnskategorien ”kvinne” eller ”mann”, i et strukturelt mønster der menn og kvinner inngår i bestemte relasjoner med hverandre. Innenfor kjønnssystemet eksisterer det en kjønnskontrakt om menns og kvinners relasjoner som er begrunnet i samfunnsmessige og kulturelle regler som regulerer hvordan kjønnene skal agere. Der kjønnsrolle teorier betoner kjønns sosialisering som avgjørende faktor bak kjønnsforskjeller, betoner kjønnssystemtradisjonen strukturens makt (Hirdman 2007). Begrepet kjønnsrolle blir derfor en for enkelt og for aktørfokusert, fordi det ikke tar hensyn til maktstrukturene, og det skaper en oppfatning om at en rolle ved behov bare kan tas av og på.

Yvonne Hirdman (1990a; 1990b) har beskrevet hvordan det svenske kjønnssystemet er blitt formet gjennom tre ulike kjønnskontrakter i forrige århundre. Hun kaller kontraktene for husmorskontrakten, likhetskontrakten (jämlikhet) og likestillingskontrakten (jämställdhet). Hirdman karakteriserer kontrakten fra århundrets begynnelse som husmorskontrakt. Arbeiderklassekvinner ble først tjenestejenter, deretter husmødre. Husmorsoppgaven ble mer vitenskapelig da man begynte å produsere informasjon og kunnskap om hygiene, ernæringsfysiologi, helse og oppdragelse – og disse ble dosert til mødre i økende grad,

blant annet gjennom ukeblad og husmorsfilmer (Avdem 2001). Julkunen (2010) poengterer at begrepet "husmorskontrakten" forteller ikke i seg selv alt om kjønnsystemet. Den avslører for eksempel ikke hvordan de seksuelle og kroppslige forholdene var mellom kjønnene, hvor utbredt prostitusjon var og hvilke muligheter koner hadde til å nyte sex og begrense antallet barn. Yvonne Hirdman (2007) har selv samlet livshistorier fra svenske kvinner og et gjennomgående funn i intervjuene fra kvinner født 1910-1930-tallet var kunnskapsløshet knyttet til kroppen, menstruasjoner, svangerskap, fødsel, amming og sex.

Hirdmans teori om kjønnsystemet kan kritiseres for at den behandler kvinner og menn som homogene grupper uten å ta hensyn til det interseksjonelle, det vil si for eksempel etnisitet, klasse og alder. Fra queer-perspektivet kan teorien om kjønnsystemet kritiseres for å være heteronormativ. Selv om Hirdman nevner at kjønnsystemet hviler på en heteroseksuell grunn, problematiserer hun ikke heteroseksualitet som ideologi og maktordning. Dette fører til at heteroseksualitet framstår som normal.

Kvinneblad må forholde seg til det rådende kjønnsystemet og til den kjønnskontrakten som eksisterer innenfor dette systemet, det vil si hvordan menns og kvinners relasjoner er ordnet (Töyry 2005). Et kvinneblad kan sette spørsmålsteget ved de diskursivt etablerte kjønnskontraktene – slik som for eksempel det feministiske magasinet *Fett* gjør i dagens Norge – eller forsterke dem, sånn som de fleste konsumentblad, herunder *Det Nye*, gjør. Disse forskjellene mellom blad kommer fra bladenes forhold til lesere. *Det Nye* prøver å maksimere antallet lesere og abonnenter, *Fett* jobber mer fra et ideologisk grunnlag. Kvinneblad og jentebled er både produkter av kjønnsystemet og produsenter av det. Når forholdene og vilkårene i kjønnskontrakten blir endret, endres også kvinnebladens konsepter og måter å tiltale leserne (Töyry 2006). Nettopp denne endringen er synlig i avhandlingens første artikkel der "Beates" svar til leserne endrer karakter i tidsperioden 1957-1977.

Teorien om kjønnsystem er et sentralt bakteppe for avhandlingens artikler. I artikkel 1 undersøkes nettopp endringer i kjønnsystemet, slik de kommer til syne på Beates spørsmål- og svar-spalte i *Det Nye*. I artikkel 2 tegnes konturene av kjønnsystemet i 1958 ved å se på representasjonen av jenter i virkelighetsfortellingene. Både artikkel 1 og 2 tegner bildet av et rigid, konservativt og kjønnskomentært kjønnsystem som forandrer seg noe mot 1970-tallet. Også respondentene i avhandlingens artikkel 3 utfyller bildet av etterkrigstidens kjønnsystem som rigid og komplementært. Husmorsideologien var sterk, også i eldre

kvinner oral history-minner var deres plass hjemme, ved barna – som kvinner og mødre. Kjønnssystemet var delt horisontalt mellom kvinners og menns oppgaver.

3.6 Pastoralmakt

I avhandlingens første artikkel er jeg inne på en teoretisk konstruksjon kalt pastoralmakt. Jeg tematiserer Beates spørsmål- og svarspalte i lys av pastoralmakten. Teorien om pastoralmakt stammer fra Foucaults arbeid (1995; 1999). Pastoralmakten er en moderne utgave av middelalderens religiøse bekjennelsesritual hvor munkene la frem synderegisteret for en religiøs autoritet med løfte om frelse som gevinst. Denne makten kunne ikke utøves uten kunnskaper om menneskers innerste tanker og sjeler. I det moderne samfunnet er de religiøse autoritetene byttet ut med ulike typer eksperter som borgerne utsettes for gjennom autoritative innsikter om hva slags livsformer som tjener samfunnsborgerne best. Anne Bregnballe (2005) legger i sin avhandling fram en veldokumentert Foucault-fortolkning av det pastorale aspektet ved et moderne samfunn. Her blir samfunnsborgernes innsikter i hvordan en skal leve riktig formet i forhold til sekulære autoriteter (f. eks. eksperter fra forvaltning, vitenskap og forskjellige yrkesgrupper). Både Bregnballe og Foucault viser til den sekulære pastoralmakten som en fremtredende styringsform i dag. De moderne samfunnsinstitusjonene presenterer imidlertid seg selv som representanter for en demokratisk styringsform etter republikansk modell hvor frie borgere diskuterte hvilken samfunnsutvikling de ønsket seg basert på idealet om fellesskapets beste (Bregnballe 2005).

Pastoralmakten har som funksjon både å kontrollere og å hjelpe, og den er tett knyttet til produksjon om sannhet – nemlig sannhet om individet selv (Martin, Gutman og Hutton 1988). Pastoralmakten utøver en normaliserende disiplinering av den enkelte, med henblikk på det mål som synes å være det beste for den enkelte. Gjennom disiplinering av den enkelte, disiplineres kollektivet – i mitt korpus hva som er passende relasjoner mellom kjønnene i et samfunn. En forutsetning for pastoralmakten er å skape en nær og fortrolig relasjon slik at maktinnehaveren kan utøve denne makten (Järvinen 2002) – akkurat slik som Beate, ”en nær og fortrolig venn” gjorde i sin spalte over 20 år i *Det Nye*. Pastoralmakten har i sin opprinnelige form mistet mye av sin effektivitet, men den har tatt nye former (Foucault 1995). På 1970-tallet oppfordret Beate jentene til å lytte til seg selv, men pastoralmakten finnes også i oss selv.

4. Avhandlingens bidrag til fagfeltene

Siktemålet med avhandlingen var å få fram konstruksjonen av ung femininitet i etterkrigstidens Norge i bladet *Det Nye* og skrive et lite stykke unge jenters og intimitets historie – temaer som til en viss grad har vært i skyggen av mainstream-forskning. Jeg spurte i innledningen med hvilke elementer det norske kjønnssystemet ble konstruert i tidsperioden 1957-77 i *Det Nye* og hvilke diskurser og hva slags representasjoner var med på å forme det. Dette spørsmålet ble operasjonalisert ned i avhandlingens to første artikler som viste et diskursivt skifte på Beates spalte fra 1957 til 1977. Der 1950- og 1960-årenes korpus fra Beates spørsmål- og svarspalte var preget av en aktiv produsering av kjønnsforskjeller og påpeking av menns og kvinners svært ulike, men komplementære, plasser i samfunnet, var korpuset fra 1977 forskjellig både i innholdet og i argumentasjonsmåten. Analysen viste at den essensialistiske diskursen var hegemonisk i 1957 og i 1968, men totalt borte i 1977. Beate modifiserte ikke bare rådene sine i tråd med samfunnsendringene, hun brukte også en annen type argumentasjonsmåte i 1970-årene enn hva leserne ble vant til i 1950- og 1960-årene. Hun gikk fra å være kategorisk til å bli forhandlende. Fra 1977 ble den impliserte leseren mer selvstendig, hun ble oppfordret til å ta egne valg og ha ferdigheter. Ehrenreich, Hess og Jacobs (1987) skriver i boken *Re-Making Love. The Feminization of Sex* at menns seksualmønster har forandret seg lite i etterkrigstiden, mens kvinnenenes mønster ble revolusjonert nettopp fra midten av 60-tallet til midten av 70-tallet. Dette kan til en viss grad leses av Beates råd. Der Beate i 1957 og 1968 argumenterte for menns ukontrollerbare seksuelle lyst og kvinners plikt til å oppdra mannen til trofasthet, var Beates tolkning av kvinners og menns seksualitet annerledes i 1977. Likestilling gjaldt også innenfor det intime området i 1977.

Et annet viktig funn i denne artikkelen, som også kommer fram i avhandlingens to neste artikler, er den mektige todelingen mellom anstendige og snille piker på den ene siden og litt farlige og uanstendige piker på den andre siden. Skillelinjen ble tegnet ut ifra mengden sminke, hvor stramt klærne satt og jenters oppførsel. Også Ekerwald (2002) er inne på "dårlige flickor" alias "billiga tjejer" og hvordan denne normutøvelsen skjer tilnærmet automatisk. Det er først i forbindelse med 1960-tallets seksualrevolusjon at mange kvinner tør å gå imot normene om uanstendige jenter. Fanny Ambjörnssons (2003) tidligere nevnte studie av svenske gymnasjenter, *En klass för sig*, viser at denne todelingen lever fremdeles i det beste

velgående i hvert fall blant svenske tenåringsjenter – og kan videre knyttes til sosial klasse. Middelklassejentene på samfunnsfagslinjen som Ambjörnsson observerte hadde en mer nøktern oppførsel, kledde seg i trøyer som ikke viste for mye, hadde jentemiddager og beveget seg i skolekorridorene på en forsiktig måte. Arbeiderklassejentene på barne- og fritidslinjen hadde dypere utringinger, sminket seg kraftigere og tok generelt mer plass. Også Anja Hirdman (2008) tematiserer hvordan de med definisjonsmakt knytter det vulgære og ”det slampiga” til arbeiderklassejentene. Det er klassen som avgjør om man er sexy på en respektabel eller slampig måte. Ekerwald (2002) mener at kyskheden for dagens jenter innebærer en kjæreste om gangen og ingen kjæreste uten å være forelsket. Ekerwald skriver også at trusselen om å bli kalt for en ”dålig flicka” til og med motvirker at dagens jenter bruker prevensjonsmiddel. Ekerwalds informanter i den yngste generasjonen som var født i begynnelsen av 1970-tallet kunne ikke tenke seg om å kjøpe kondomer og ta dem med seg på fest. Den som tok med seg en gutt hjem første kvelden, kunne også risikere å bli kalt med kallenavn. Ekerwald (2002, s. 138) skriver:

”Och fortfarande finns det som vi visat ’dåliga’ flickor. Det är ett sammansatt moderniseringsförlopp där vi på en myriad olika sätt dels reproducerar normer genom att följa dem, dels förnyar normsystemet genom att bryta mot gamla normer och handla på nytt sätt.”

Funnene i artikkelen, Beates essensialistiske diskurs på 1950- og 1960-tallet og stramme direkte råd, kan også tematiseres og problematiseres fra en annen synsvinkel. P-pillen kom nemlig i begynnelsen av 1960-tallet. Dette aktualiserte frykten for løssluppenhet blant jenter. Nå kunne jo jenter rote rundt uten synlige konsekvenser! Det er mulig at denne frykten gjorde at jenter måtte i enda større grad holdes på plass med ren diskursiv kraft. Det kan tenkes at Beates råd ikke forandret seg merkbart fra 1950- til 1960-tallet nettopp på grunn av dette, selv om samfunnet for øvrig allerede på 1960-tallet vitnet tegn til en likestillingsrevolusjon (Blom 2006).

Også resultatene av den andre artikkelen, nemlig analysen av idealjenta i serien av virkelighetsfortellinger med navnet *Min skjebne* i 1958 tegnet et bilde av et komplementært og rigid kjønnsystem. Representasjon av idealkvinnen er seksuelt uerfaren, ung og pen, nøktern og beskjeden, men lydig. Hun kan lage mat, stelle hus og hjem, og innen ekteskapets rammer gi kjærlighet til mannen og barna. Mellom disse oppgavene og væremåtene pendler hun på en grasjøs og naturlig måte følelse av ambivalens eller utilstrekkelighet. Virkelighetsfortellinger fra 1958 framstiller det heteroseksuelle parforholdet og det

komplementære og heteronormative kjønnsystemet som samfunnets grunnleggende enhet og seksualitetens mest sentrale, og, i alle fall for kvinner, også den eneste legitime utøvelsesarena. Det vesentlige innholdet i virkelighetsfortellingene er kjønnspolitikk, der menn og kvinner settes på plass i tråd med det heteroseksuelle kjønnsystemet.

Representasjonen av idealkvinnen i skjebnehistoriene anno 1958 gir med andre ord et begrenset rom og begrensede muligheter for unge kvinner å vokse opp i og utfolde seg i. Det er lavt under taket i det rommet jenter vokser opp, selv om de – i hvert fall i skjebnehistoriene – blir tillatt å gjøre visse feiltrinn. Unge kvinners valg må være anstendige, hvis de skal få anerkjennelse og status. For å beholde sitt gode rykte, må de passe seg. For å være pen, må de også passe seg for å ikke bli dømt som vulgære, sjuskete eller ustelte. Jenter får ikke være sammen med altfor mange gutter, og de skal ikke virke for ivrige. Redselen for å bli stemplet som løssluppen og lett på tråden er frykten som begrenset unge kvinners måter å være på.

Dette kan relateres til Beverly Skeggs (1997; 2004) og hennes studier av unge, hvite arbeiderklassejenter i Nordøst-England som jeg innledningsvis var inne på. Hun viser hvordan former for femininitet er en viktig klassemarkør. Funnene i de to første artiklene kan knyttes nettopp til Beverly Skeggs' (1997) kobling mellom klasse og respektabilitet. I boken *Formations of Class and Gender* Skeggs skriver at respektabilitet – som kan sidestilles med anstendighet – er en omnipresent klassemarkør. Den forteller til oss hvordan vi skal snakke, til hvem vi skal snakke og hvordan vi klassifiserer andre, hva vi studerer og hvordan vi vet hva vi er og ikke er. "Respectability is usually the concern of those who are not seen to have it" (Skeggs 1997, 1). Skeggs ser respektabilitet som en av nøkkelmekanismene i prosessen der noen grupper blir gjort til det andre ("othered") og patologisert. Også Ambjörnssons (2003) jenter balanser mellom "too much" og "too little" – napping av øyebryn, oppsetning av hår, sminke, osv. Alle er markører av riktig eller feil femininitet. Litt sånn som "mine" jenter, Maria og Oline, uttrykte det i avhandlingens artikkel fire – "det er masse regler" og "man beveger seg på en knivsegg hele tiden. En jente må liksom holde seg innenfor visse uskrevne regler."

Hvordan var det for jenter å vokse opp i dette kjønnsystemet og hvordan oppfattet og opplevde aktørene i dette systemet strukturen som de var en del av, spurte jeg også i

innledningen. I den tredje artikkelen *oral history*-intervjuet jeg 10 eldre kvinner for å få fram deres meninger og forståelser om oppveksten i denne samfunnskonteksten. De fleste kvinnene tilpasset seg til husmorslandskapet som karakteriserte Norge i de årene. De fleste valgte husmorsveien og naturaliserte sitt valg. Det var kun én i mitt korpus som opponerte og valgte annerledes. Med unntak av Jenny, var disse kvinnene ingen sterke endringsagenter. De giftet seg i 20-årene og ble husmødre for mange år. Den gryende feministiske diskursen om lønnet arbeid så ut til å spille liten rolle i livene til disse kvinnene på 1950- og 1960-tallet. Blant disse 10 var det bare én som valgte å ha en karriere på bekostning av familielivet, noe som i hennes tilfelle betydde bare ett barn. Disse kvinnene aksepterte husmorslivet som en viktig og uunngåelig periode i sitt liv, men samtidig erkjente de den positive betydningen av denne tiden i sine liv. Disse kvinnene utfordret ikke den dominerende diskursen, men de følte heller ikke at de var dominert av den. Fra et feministisk perspektiv kan man spørre om kvinnene var dominert i den grad at de ikke klarte å se at de var dominert. Det er nettopp dette hva en hegemonisk diskurs handler om – dens grunnleggende premisser er en så integrert del av kulturen at det blir dumt å spørre ”Hvorfor?”.

Men man kan argumentere på en annen måte også. Disse kvinnene realiserte de posisjonene/den posisjonen som var mulig i det samfunnet og de var lykkelige i den posisjonen. De uttrykte lykke og tilfredshet med valgene sine og var ikke villige til å bytte ut perioden som husmødre. Man kan spørre hva frigjøring egentlig betyr og har betydd i et slikt perspektiv? Frigjøring fra hva? Med disse resultater kan man begynne å problematisere dagens likestillingsdebatt og aspekter ved det. Kan kvinnebevegelsen og feminismen til og med ha oversett noe? Som for eksempel lykken?

Hvordan brukes jentebladene i prosessen der kjønnnet gjøres og skapes i dag, var et av mine forskningsspørsmål, samt hvilket plass *Det Nye* og andre jenteblad har i dagens jenteliv. Jeg ville undersøke hvordan dagens jenter opplever og oppfatter representasjonene og diskursene som de omgås med og omringes av i forbindelse med jentebladlesing. Avhandlingens fjerde artikkel kan på mange måter betraktes som en videreføring av perspektivene i avhandlingens tre første artikler¹¹, men den tar oss til samtiden og til dagens jenter og svarer på mitt siste forskningsspørsmål. Hvordan bruker de jentebladene – som nå er langt flere enn *Det Nye* - i prosessen der kjønnnet gjøres og skapes? Og hvordan forholder dagens jenter seg til det

---

¹¹ Samtidig som den fungerer som en slags stepstone til min postdoc innenfor feltet.

diskursive landskapet som kommer til syne i jentebladene? De er jo også aktører, og både mottakere og produsenter av diskurser. Akkurat sånn som i artikkel 2, var jeg interessert i representasjonen. Denne gangen var fokuset på jenters egen oppfatning av representasjonen som var interessant. Jeg var med andre ord ute etter resepsjonen. Jeg spurte gruppene om hva de syntes var jenteidealet i jenteblad. Svarene jeg fikk plasserte seg innenfor en klar og hegemonisk selvsikkerhetsdiskurs. At bladenes idealjenter har selvrespekt og er selvsikre var svaret kom opp i alle fokusgrupper. Det interessante er at de samme jentene som beskrev bladenes jenteideal som selvsikkert, så også selvsikkerheten og selvrespekten som en del av sitt eget jente- og kvinneideal. Dermed kan man argumentere at jenter bruker jenteblad i prosessen der kjønnnet gjøres og skapes, men måten de bruker bladene er allikevel dynamisk og vekslende. Jentene som ble fokusgruppeintervjuet for denne studien leser jenteblad både medstrøms og motstrøms. Det betyr at de ikke aksepterer alt de leser (=medstrøms), de kan også opponere til innholdet (=motstrøms). Samtidig som jenter bruker jenteblad som en praktisk guide til å orientere seg i verden, er de ikke alltid enige i det de oppfatter som representasjonen i artiklene og i bildene – de kan være dypt uenige med innholdet i noen av bladenes artikler. Men bladene leses ikke bare motstrøms for å opponere, de leses også for ”hjerneløs nytelse”, som en slags uskyldig eskapisme fra hverdagens trivialiteter. Dette kan relateres til det Radway (1987) fant ut da hun intervjuet kvinner som leste romantikkbøker. Lesing for Radways informanter var noe som de gjorde rent egoistisk, for sin egen skyld, for å få en pause fra hverdagslivet. Lesing som flukt er også et tema i Ekerwalds (2002) tidligere nevnte generasjonsundersøkelse *Varje mor är en dotter* der Ekerwald også har undersøkt kvinners lesepraksiser.

Funnene i avhandlingen kan relateres til Bjerrum Niensens og Rudbergs (2007) treffende begrep ”fun in gender”. I alle tre generasjoner som Bjerrum Nielsen og Rudberg intervjuet har unge kvinner søkt ”det morsomme i kjønnnet”. For bestemødrene handlet dette om uskyldig sverming, for mødre generasjonen romantisk kjærlighet og for døtrene sex. Nielsen og Rudbergs resultater kan delvis kobles til resultatene i denne avhandlingen. Den uskyldige svermingen og søket etter den romantiske kjærligheten var begge elementer i spørsmålene til Beate, skjebneshistoriene og oral history-fortellingene til de kvinnene som jeg intervjuet. ”Vi drev vel alltid på og sverma på nokko”, fortalte min informant Dagny, født 1936, om sitt romantiske liv før ekteskapet. Dattergenerasjonens ”fun in sex”-aspektet kom ikke fram i denne avhandlingen, for det var heller ikke undersøkt, men jenter som jeg intervjuet om bladlesning, viste et tydelig funn-aspekt, nemlig det som ligger i oppbygging og opprettholding

av det feminine. De brukte bladene til å få informasjon og tips om sminke og mote – og ga tydelig uttrykk for at de syntes at dette var morsomt. Det var også de mote- og stilrelaterte tingene jentegrupper nevnte først på intervjuene når jeg spurte hva de leste i jenteblad. ”Fun in the feminine” kan være et spennende aspekt for videre forskning – eller, fra et queer-perspektiv, ”fun in heterosexuality”. Det empiriske materialet i denne avhandlingen er jo, med ett enkelt unntak blant spørsmålene til Beate, 100 % heteronormativt.

Kvinnehistorie har tradisjonelt hatt som oppgave om å legge kvinnene til tradisjonell historisk forskning; gjøre dem synlige. Jill Matthews (1988) har karakterisert kvinnehistorie med begrepet ”contribution history” og gjort en skillelinje mellom kvinnehistorie og feministisk historie som på sin side prøver å forandre hele naturen av historieskrivingen. Feministisk historie konstituerer i følge henne en fundamental utfordring til historie som vitenskap og fag ved å insistere på kjønnsrelasjoner som den viktigste dynamikken i historien. Joan Scott (1986, s. 3) modifiserer dette noe og mener at feministisk historie bør ha fokus på ”the reliability of terms that have been taken as self-evident by historicizing them”. Scott mener at historien som feministiske historikere burde forsøke å fortelle ikke lenger skal være den som handler om ting som har skjedd for kvinner og menn og hvordan de har reagert. ”Instead it is about how the subjective and collective meanings of women and men as categories of identity have been constructed” (Scott 1986, s. 17). Med dette bakteppet er denne avhandlingen et åpenbart bidrag både i kvinnehistorie og i feministisk historie. Norske jenter og deres erfaringer er blitt gjort mer synlige med denne studien, men avhandlingen har også fokusert på kategoriene kvinner og menn som skiftende konstruksjoner og elementer i kjønnsystemet. Kjønnsrelasjoner er muligens ikke den aller viktigste dynamikken i historien slik Matthews påstår, men en av de viktigste og absolutt noe som enhver historieskriving bør ta hensyn til.

Jeg siterte innledningsvis den danske medie- og kjønnsforskeren Kirsten Drotner (1993) som påpekte at unge jenter har falt mellom både ungdomsforskningen – fordi de ikke var gutter – og kjønnsforskningen fordi den fokuserte mer på kvinner i høyere alderskategorier (se også Lipkin 2009). Dette har Drotner kalt for *dobbelt avvik* eller en *dobbel negasjon*. Å fokusere på unge jenter kan derfor være et viktig korrektiv til både den etablerte ungdomsforskningen og kjønnsforskningen. Slik sett er denne avhandlingen også et helt åpenbart bidrag.

Forskning omkring kjønn og media enes om en sentral påstand, nemlig at media har – og alltid har hatt – innflytelse på hvordan kjønn blir forstått og vurdert (se f.eks. Gauntlett 2002).

Forskning på kvinne- og jentebled har lenge argumentert for at bladene er mektige ideologiske instrumenter som konstruerer det å være en jente/en kvinne (Ferguson 1983; Ballaster et al. 1991; Ostermann & Keller-Cohen 1998; McRobbie 1997). På bakgrunn av dette bør tekstbasert og historisk forskning på jentebled være samfunnsmessig relevant for å forstå utviklingen av kjønnsystemet i vår samtid. Også Fairclough (2003) påpeker viktigheten av å studere tekster. Tekster har ideologiske og samfunnsmessige konsekvenser, men samtidig påpeker Fairclough at en enkelt tekst i seg selv er ganske ubetydelig. Medias makt er kumulativt og makten fungerer gjennom repetisjon. Med medieforskningsfeltet som bakteppe er denne avhandlingen også et bidrag til å forstå jentebledlesing og magasinenes konstruksjoner av jenter og det å være jente.

I det store og hele kan man si at denne avhandlingen er et av mange bidrag som kartlegger kunnskapsfeltet som handler om forholdet mellom kjønnene og den diskursive konstruksjonen av kjønn i en gitt historisk periode. På et mer overordnet nivå handler dette om transformasjon som har skjedd i samme periode i hele den vestlige verden. Mange nøkkelfigurer i dagens sosiologi og historie ser nettopp nyarrangeringen og forandringen i forholdet mellom kjønnene som den store transformasjonen i vår tid (Beck 1992; Giddens 1992; Hobsbawm 1994). Ifølge Castells (1996), også sosiolog, er patriarkatet, mennenes private og offentlige makt i forhold til kvinner, den mest kraftfulle institusjonen i verden. Men patriarkatet er 1900-talls store taper og skiftet mot et postpatriarkalsk samfunn er synlig i mange deler av verden (Julkunen 2010). Dette skiftet er synlig på mikronivå spesielt i avhandlingens første artikkel. Tekstanalysen i avhandlingens artikkel 1 og 2 viser at kjønnsystemet var rigid og sementert på 1950-tallet, men tekstanalysen viste at forandringen var på vei fra 1960-tallet og spesielt på 1970-tallet (Sarromaa 2009; Sarromaa 2010a).

Husmorssamfunnet og husmorsnormen stod sterkt etter krigen. I tråd med Danielsen (2002) mener jeg at vi i dag i Norge har vi en tilsvarende sterk likestillingsnorm, selv om vi ikke har den faktiske likestillingen. De som er bare mødre må forsvare valgene sine for allmennheten. Likestilling er et ideal, også uavhengig av den faktiske arbeidsdelingen hjemme eller ute. I dag omskriver mange kvinner sannheten for å tilpasse seg dette idealet, akkurat som kvinner tidligere omskrev livet sitt for å passe inn i husmorsnormen. Danielsen (2002) mener videre at husmoridealet er byttet ut med superkvinneidealet i dagens Norge. Med komparative – og finske! – øyne kan man allikevel konstatere at de såkalte norske superkvinnene jobber internasjonalt sett lite – nesten halvparten av mødre med mindreårige barn jobber deltid. Ser

vi ikke da heller en fortsettelse av husmorsamfunnet – bare litt i en annen form? Det tradisjonelle mønsteret er blitt justert fordi kvinner er i jobb, men mange jobber redusert for å kunne ta hovedansvaret for hus, barn og hjem. De gamle kjønnsrollene sitter med andre ord godt. Oppblomstringen av såkalte ”husmorsblogger” i Norge de siste årene er også et interessant samtidsfenomen som kan sees som en del av husmorsamfunnets rester og videreføring – samtidig som bloggene skaper nye diskurser om kjønn og morskap. Norge som fremdeles et husmorsland er en stimulerende idé for framtidig forskning, med litt andre spørsmål og metoder.

Husmødrene har vart et nytt kulturelt – og eksotisk – fenomen for meg. Etterkrigstidens Finland opplevde aldri en husmorsepoke slik som Norge gjorde. Krigsskadeerstatninger til Sovjetunionen krevde en stor arbeidsinnsats fra begge kjønnene, ikke minst når 93 500 mennesker hadde dødd i krigene 1939-45. Kvinners deltidsarbeid i dagens Finland er heller ikke utbredt – Finland har flest sysselsatte kvinner på heltid i Europa, ca 70 %, mens Norge har om lag halvparten i aldersgruppen 25-49 år. I gjennomsnitt jobber kvinner i Norge nesten én dag mindre i uken enn menn (Statistisk sentralbyrå). Ytterst få stillinger i Finland blir lyst ut som deltidsstillinger, i sterk kontrast til situasjonen i Norge der kvinners, og spesielt mødrenes, deltidsarbeid er heller normen. Av kvinner som har barn under seks år, jobber over halvparten deltid i Norge. Jo flere barn, dess mer utbredt er deltidsarbeid. Slik sett er denne avhandlingen et finsk produkt. Jeg har tre barn under seks år og jeg har alltid jobbet heltid.

Denne kappen til denne avhandlingen ble skrevet i en tid etter at Harald Eias *Hjernevask* ble et populært program i norsk tv. Kjønnsforskerne fikk som det smalt og noen – for all del – tok seg dårlig ut i programmet. Jeg har allikevel ofte lurt på om hvorfor feministisk forskning eller feministiske metoder er mer skremmende og mer utsatt for angrep enn for eksempel økonomisk forskning og økonomiske metoder og økonomiske begrep? Hvor lenge kan forskning på kjønn være marginalisert uten å forandre noe i kjernen? Hvor lenge kan kvinnehistorie være kvinnehistorie uten å forandre på *his* story?

Jeg vil avslutte med ordene til Joan Scott (1988, 27):

Feminist history then becomes not the recounting of great deeds performed by women but the exposure of the often silent and hidden operations of gender that are nonetheless present and defining forces in

the organization of most societies. With this approach women's history critically confronts the politics of existing histories and inevitably begins the rewriting of history.

Med bakgrunn i dette er denne avhandlingens bidrag til fagfeltene den trekker fra helt innlysende.

Litteraturliste

- Aaltonen (2006) *Tytöt, pojat ja sukupuoli* härintä [Gutter, jenter og seksuell trakassering]. Helsinki: Yliopistopaino.
- Abrams Lynn (2010) *Oral History Theory*, New York: Routledge.
- Adams, Hazard & Searle, Leroy (1986) *Critical Theory Since 1965*, Miami: University Press of Florida.
- Ambjörnsson, Fanny (2003) *I en klass for sig. Genus, klass och sexualitet bland gymnasietjejer*, Stockholm: Ordfront.
- Andersson, Åsa (2003): *Inte samma lika. Identifikationer hos tonåringsflickor i en multietnisk stadsdel*. Stockhol: Symposion.
- Autti, Mervi (2010) *Etsimessä neitikulttuuri. 1900-luvun alun valokuvaajanaisia Rovaniemellä* [På jakt etter frøkenkulturen. Fotografkvinner i Rovaniemi i begynnelsen av 1900-tallet]. Helsinki: Musta taide.
- Avdem, Anna Jorunn (2001) *Husmorparadis*, Oslo: Samlaget.
- Bäckman, Maria (2003) *Kön och känsla. Samlevnadsundervisning och ungdomars tankar om sexualitet*, Göteborg: Makadam.
- Backe-Hansen, Elisabeth (2009) *Barn*, Forskningsetiske komiteer. <http://www.etikkom.no/no/FBIB/Temaer/Forskning-pa-bestemte-grupper/Barn/> [Lastet 3.2.2011]
- Ballaster, R., M. Beetham, E.Frazer and S. Hebron (1991) *Women's Worlds. Ideology, Femininity and the Woman's Magazine*. London: Macmillan Press.
- Bauman, Zygmund (1996) *Postmodernin lum* [Postmodernity and its discontents]. Tampere. Vastapaino.
- Baune, Øyvind (1991) *Vitenskap og metode*. Oslo: Universitetet i Oslo.
- Beck, Ulrich (1992) *Risk Society: Towards a New Modernity*, New Delhi: Sage.
- Bell, Nancy (2008). Ethics in child research: rights, reason and responsibilities. *Children's Geographies*, 6, 7-20
- Berg, Anne-Jorunn, Flemmen, Anne Britt og Gullikstad, Berit (red.) (2010) *Likestilte norskheter. Om kjønn og etnisitet*. Oslo: Tapir, akademisk forlag.
- Bjørlo, R. S. 2001. *På glanset papir, En analyse av estetikk og kvinnebilder I norske dameblader*. Hovedoppgave i medievitenskap. Universitetet i Oslo.
- Bloch, Marc (2003) [1949] *Historian puolustus* . [Apologie pour l'histoire] Helsinki. Artemisia.

- Blom, Ida (2006) "Brudd og kontinuitet. Fra 1950 mot årtuseskiftet" i Blom, Ida & Sogner, Sølvi: *Med kjønnsperspektiv på norsk historie*, Cappelen Akademisk.
- Blom S., T. Noack og L. Østby (1993): *Giftermål og barn - bedre sent enn aldri?* Sosiale og økonomiske studier 81, Statistisk sentralbyrå.
- Bregnballe, Anne (2005) *Når opplysning blir hindring – legfolk og fagfolk i dialog om utviklings- og miljøpolitikk*. Universitetet i Oslo. Institutt for statsvitenskap.
- Bull, Edward jr (1981) *Retten til en fortid. Sosialhistoriske artikler*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Butler, Judith (1990) *Gender Trouble. Feminism and the Subversion of Identity*. New York: Routledge.
- Butler, Judith (1993) *Bodies that Matter: On the Discursive Limits of Sex*. New York: Routledge.
- Castell, Manuel (1996) *The Rise of the Network Society*. Blackwell. Oxford
- Cruikshank, Jørn (2009) *Diskursens egenvekt i konstruksjonen av det rurale : om utviklingen av norsk distriktpolitikk*. Doktorgradsavhandling, Universitetet i Tromsø.
- Currie, Dawn (1999) *Girl talk. Adolescent Magazines and Their Readers*. Toronto: University of Toronto Press.
- Det Nye*, årsgangene 1957,1968 og 1977, samt utgave 3 I 1997, Hjemmet Mortensen-forlag.
- Dervin Brenda (1987) "The potential contribution of feminist scholarship to the field of communication", *Journal of Communication*, Autumn, s. 107-20.
- Driscoll Catherine (2002) *Girls. Feminine Asolescence in Popular Culture and Cultural Theory*. New York: Columbia University Press.
- Eduards, Maud et al (1983): "Likestilling, Hvorlikt? Om den nordiske offentlige likestillingspolitikken", i Haavio-Mannila, Elina et al (red.): *Det uferdige demokratiet. Kvinner i nordisk politikk*.Oslo: Nordisk Ministerråd.
- Edwards, Derek (1997) *Discourse and Cognition*, London. Sage.
- Ehrenreich, Barbara, Hess, Elizabeth og Jacobs, Gloria (1987) skriver i boken *Re-Making Love. The Feminization of Sex*. London: Fontana.
- Ekerwald, Hedvig (2007) *Varje mor är en dotter, om kvinnors ungdomstid på 1900-talet*, Brutus Östlings Bokförlag Symposion.
- Ekerwald, Hedvig (1993): "De unga kvinnorna och sextioalets sexrevolution", i. Kirsten Drotner & Monica Rudberg (red): *Dobbeltblikk på det moderne. Unge kvinners hverdagsliv og kultur i Norden*. Oslo: Universitetsforlaget.

- Fairclough, Norman (1992) Discourse and Text: Linguistic Intertextual Analysis within Discourse Analysis. *Discourse and Society* 3(2): 193-217.
- Fairclough, Norman (1995) *Media Discourse*. London: Edward Arnold.
- Fairclough Norman. (2000) *New Labour, New Language?* London: Routledge.
- Fairclough, Norman (2001) *Language and Power*. Essex: Pearson Education.
- Fairclough, Norman. (2003) *Analyzing Discourse*, London: Routledge.
- Fauske, Halvor (1991) *Ungdom, oppvekst og levekår. En sosiologisk undersøkelse av ungdommers oppvekstbetingelser i Oppland, Østlandsforskning*.
- Ferguson, Marjorie (1983) *Forever Feminine. Women's Magazines and the Cult of Femininity*. London: Heinemann.
- Fingerroos & Haanpää (2006) ”Muistitietotutkimuksen ydinkysymyksiä” i *Muistitietotutkimus—metodologia näkökulmia* [Kjernesporsmål ved oral history i Oral history – metodiske innfallsvinkler]. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.
- Fine Gary Allan (1987) *With the Boys. Little League Baseball and Preadolescent Culture*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Folkehelseinstituttet (2005) *Tilfeller av gonoré per 100 000 innbyggere i Norge 1922-2004*, <http://www.fhi.no/> . [Online]. Tilgjengelig på http://www.fhi.no/eway/default.aspx?pid=233&trg=MainLeft_5799&MainArea_5661=5799:0:15,1904:1:0:0::0:0&MainLeft_5799=5544:55622::1:5800:42::0:0 [Lastet 23. november 2010].
- Forskningsetiske komiteer, <http://www.etikkom.no/> [Lastet 2. februar 2011]
- Foucault, Michel (1995) *Seksualitetens historie I. Viljen til viten*. Halden: Exil.
- Foucault, Michel (1999) *Overvåking og straff. Det moderne fengsels historie*. Gyldendal
- Foucault, Michel (2005) *Tiedon arkeologia*. Tampere, Vastapaino.
- Frazer, E. (1987) ‘Teenage girls reading Jackie’ i *Media, Culture and Society* 9: 407-25.
- Frey, James H. & Fontana, Andrea (1993) The Group Interview in Social Research. i David L. Morgan (red.) *Successful Focus Groups. Advancing the State of the Art*. 20 – 34.
- Friedan, Betty ([1963] 2001) *The Feminine Mystique*. New York and London: W.W. Norton & Company.
- Giddens, Anthony (1992) *The Transformation of Intimacy: Sexuality, Love and Eroticism in Modern Societies*. Cambridge: Polity

Griffin, Christine (2004) *Good Girls, Bad Girls: Anglocentrism and Diversity in the Constitution of Contemporary Girlhood*. I Harris, Anita (ed): *All about the Girl*, New York and London, Routledge.

Gripsrud, Jostein (1999) *Ukepressens kulturelle og samfunnsmessige betydning*. Oslo: Foreningen norsk ukepresse.

Gudjonsson, Ida (2008) *Det Nye gjennom 50 år. En granskning av idealkvinnen og den implisitte leser av magasinet Det Nye*, masteroppgave i medievitenskap, Universitetet i Bergen.

Guldvik, Ingrid (2002) Troverdighet på prøve. Om gruppeintervju som metode for å produsere valide data om politiske diskurser. *Tidsskrift for samfunnsforskning*. Nr. 1, s.30-49.

Hacking, Ian (2009) *The Social Construction of What?*

Hall, Stuart (1973) "Encoding/decoding", utgitt på nytt i Hall, Stuart (1980) *Culture, Media and Language*. London: Hutchinson.

Hambro, C. (1972) "Ungdommens seksuelle atferd", i *Tenåringer og ekteskap*, Sosialdepartementet, Universitetsforlaget.

Havnes, Tarjei & Møgstad, Magne (2009): *Er barnehage bra for barna? Økonomiske analyser 4/2009*. Statistisk sentralbyrå.

Heggli, Gry (2004) "Alderstyranni og dekonologisering. Alder som kulturanalytisk perspektiv" I: *Tidsskrift for kulturforskning*. 3: 1: 5-14.

Hepworth, Julie & Griffin, Christine (1995) *Conflicting Opinions? 'Anorexia Nervosa', Medicine and Feminism* i Sue Wilkinson & Celia Kitzinger (red.) *Feminism and Discourse. Psychological Perspective*. London: Sage, 68-85.

Hermes, Joke (1995) *Reading Women's Magazines*. Cambridge: Polity.

Hirdman, Anja (2008) *Den ensamma fallosen. Mediala bilder, pornografi ock kön*. Stockholm: Atlas.

Hirdman, Anja (2001) *Tilltalande bilder*. Stockholm: Atlas.

Hirdman, Yvonne (2007) *Gösta og genusordningen: feministiska betraktelser*. Stockholm: Ordfront Förlag.

Hirdman, Yvonne (1990a) *The Gender System. Theoretical Reflections on the Social Subordination of Women. The Study of Power and Democracy in Sweden, English Series, Report no. 40*. Stockholm.

Hirdman, Yvonne (1990b) *Genussystemet i Demokrati og makt i Sverige. Maktutredningens huvudrapport*. SOU 1990:44. Stockholm.

Hobsbawm, Eric (1994) *Age of Extremes. The Short Twentieth Century 1914-1991*. London: Abacus.

Hodne, Kjeldstadli og Rosander (1981) *Muntlige kilder. Om bruk av intervjuer i etnologi, folkeminnevitenskap og historie*. Oslo: Universitetsforlaget.

Hågvar, Yngve B (2007) *Å forstå avisa: innføring i praktisk presseanalyse*. Bergen: Fagbokforlaget.

Jeffner, Stina (1997) *Liksom våldtäkt, typ. Om betydelsen av kön och heterosexualitet för ungdomars förståelse av våldtäkt*. Institut for sosiologi, Universitetet i Uppsala.

Johansen, Maria Gabriela Fehr (2008) *Rosa gardiner og blå biler – en studie av kjønnsdiskursen i BT-Magasinet og Dagbladets Magasinet*. Masteroppgave i medievitenskap, Universitetet i Bergen.

Johnson, Lesley (1993) *The Modern Girl: Girlhood and Growing Up*, Buckingham: Open University Press.

Jokinen, Arja, Juhila, Kirsi & Suoninen, Eero (1993) *Diskurssianalyysin aakkoset* [Diskursanalysens ABC]. Tampere: Vastapaino.

Jokinen, Arja, Juhila, Kirsi & Suoninen, Eero (1999) *Diskurssianalyysi liikkeessä* [Diskursanalysen i bevegelse]. Tampere: Vastapaino.

Juhila Kirsi (1999) Tutkijan positiot [Forskerens posisjoner]. *Diskurssianalyysi liikkeessä* [Diskursanalyse i bevegelse].

Julkunen, Raija (2010) *Sukupuolen järjestyksen ja tasa-arvon paradoksit* [Paradoksene til kjønnsorden og likestilling], Tampere: Vastapaino.

Järvinen, M. (2002). Hjälpens universum – ett maktperspektiv på mötet mellan klient och system. I Meeuwisse, A. og Swärd, H. (red.): *Perspektiv på sociala problem*. Natur och Kultur: Stockholm.

Kaiser, Matthias (2009) "Forskningens verdier" (Sist oppdatert: 23. november 2009). De nasjonale forskningsetiske komiteer. [Online]. Tilgjengelig på <http://etikkom.no/no/FBIB/Introduksjon/Systematiske-og-historiskeperspektiver/Forskningens-verdier/>. [Lastet 21.juli 2010].

Kalela, Jorma (2006) i Fingeroos, Haanpää, Heimo & Peltonen: *Muistitietotutkimus, metodologisia kysymyksiä* [Oral history, metodiske spørsmål], Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.

Korsvold, Tora (2008) *Barn og barndom i velferdsstatens småbarnspolitikk*. En sammenlignende studie av Norge, Sverige og Tyskland. Oslo: Universitetsforlaget.

Kukla, André (2000) *Social Constructivism and the Philosophy of Science*. London: Routledge

- Kvale, S (2008). *Det kvalitative forskningsintervju*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Kvalem, I. L., J. M. Sundet og L. S. Bakketeig (1988): "Seksuell debutalder før og nå", *Samfunnsspeilet* 1988, 2, 23-26, Statistisk sentralbyrå.
- Laclau & Mouffe (1985) *Hegemony and Socialist Strategy. Towards a radical democratic politics*, Verso, New York.
- Laqueur, Thomas (1990) *Making Sex. Body and Gender from the Greeks to Freud*. Harvard University Press, London.
- Lee, Nick (2001) *Childhood and Society: Growing up in an age of uncertainty*. Buckingham Open University Press.
- Lipkin, Elline (2009) *Girls' Studies*, Seal Press, Berkeley.
- Martin, L.H., Gutman, H. og Hutton, P.H. (1988). *Technologies of the Self. A Seminar with Michel Foucault*. London: Tavistock Publications.
- Matthews, Jill (1988) "'A female of all things.'" Women and the Bicentenary' in S. Janson & S. Macintyre (red.) *Making the Bicentenary*. Melbourne, Special Issue of *Australian Historical Studies*, 23:91, pp.90-102.
- Mead, Margaret (1928, reprint 1981) *Coming of Age in Samoa: A Study of Adolescence and Sex in Primitive Societies*, Harmondsworth, Penguin Books.
- McRobbie, Angela (1997) "More! New Sexualities in Girls' and Women's Magazines" in Robbie, Angela (ed.) *Back to Reality? Social Experience and Cultural Studies*. Manchester: Manchester University Press.
- McRobbie, Angela (1982) 'Jackie: An ideology of adolescent femininity', pp.263-283 in B. Waites, G. Martin and T. Bennet (eds) *Popular Culture: Past and Present*. London: Croom Helm.
- McRobbie, Angela og Garber, Jenny (1976) 'Girls and Subcultures', in Hall S and Jefferson T (red.) *Resistance Through Rituals*. London: Hutchinson.
- Meisingset, L. S. (2005). *Identitet i glossy innpakning*, hovedfagsoppgave i medievitenskap, NTNU.
- Merton, R. K. (1973). *The Sociology of Science – Theoretical and Empirical Investigations*. Chicago & London: The University of Chicago Press.
- Melby, K.(2006). Husmortid. I Blom, I. og Sogner, S. (red.) *Med kjønnsperspektiv i norsk historie. Fra vikingtid til 2000-skiftet*. Oslo: Cappelen Damm.
- Mies Maria (1987) "Frauenforschung oder feministische forschung. Die Debatte um feministische Wissenschaft und Methodologie" in *Beiträge zur feministische Theorie und Praxis*, München.

- Morgan, David L. & Krueger Richard A (1993) When to Use Focus Groups and Why. I David L. Morgan (red.) *Successful Focus Groups. Advancing the State of the Art*, 3-19.
- Männistö, Tiina (2003) *Haluathan tulla todelliseksi naiseksi?* [Du vil vel bli en ekte kvinne?] Suomen historia, Turun yliopisto.
- Natland, Sidsel (2007) *Volden, horen og vennskapet*, doktoravhandling, Universitetet i Bergen.
- Nielsen, Harriet Bjerrum og Rudberg, Monica (2007). Fun in Gender - Youth and Sexuality, Class and Generation. *NORA: Nordic journal of women's studies* 2007;15(2-3):100-113
- Nielsen, Harriet Bjerrum (2006). Bokanmeldelse av Telste, K: Det rare. Jenter og seksualitet gjennom 100 år. *Tidsskrift for ungdomsforskning*, 2:111–112.
- Nielsen, Harriet Bjerrum og Rudberg, Monica (2006). *Moderne jenter. Tre generasjoner på vei*. Otta: Universitetsforlaget.
- Nietzsche, Friedrich (2010). *Moralens genealogi*. Oslo: Sparctacus.
- Noack, Turid (2010) *En stille revolusjon: det moderne samboerskapet i Norge*. Doktorgradsavhandling, Institutt for sosiologi og samfunnsgeografi, Universitetet i Oslo.
- Ostermann, Ana & Keller-Cohen, Deborah (1998). Good Girls Go to Heaven; Bad Girls...Learn to be Good: Quizzes in American and Brazilian Teenage Girls' Magazines, *Discourse and Society*, 9(4): 531-558.
- Ojanen, Karoliina (2008): Katsausartikkeli: Tyttöutkimuksen tytöt: Keskusteluja tyttöyden moninaisuudesta ja tyttöjen vallasta [En oversiktsartikke: Jenteforskningens jenter: Diskusjoner rundt jentemangfoldet og jenters makt], *Elore*, vol. 15 – 1/2008.
- Pietikäinen, Sari & Mäntynen, Anne (2009) *Kurssi kohti diskursia*. [Kursen mot diskurs] Tampere: Vastapaino.
- Phillips, R (1991) *Untying the Knot. A short history of divorce*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Portelli, Alessandro (1991) *The Death of Luigi Trastulli and Other Stories: Form and Meaning in Oral History*. Albany: State University of New York Press.
- Radway, Janice (1987) *Reading the Romance. Women, Patriarchy, and Popular Literature*. Verso: New York.
- Remes, Liisa (1993) *Yrittäjyyskasvatuksen kolme diskursia* [Tre diskurser om entreprenørskap], Jyväskylän yliopisto, kasvatustieteiden tiedekunta, Jyväskylä.
- Roberts, Celia (2001) "A Matter of Embodied Fact: Sex hormones and the history of bodies". *Feminist Theory* 3 (1) 7-26

- Roberts, Mary Louise (1994) *Civilization without Sexes. Reconstructing Gender in Postwar France, 1917-1927*. Chicago.
- Rosenberg, Tiina (2002) *Queerfeministisk agenda*. Stockholm: Atlas.
- Scott, Joan (1988) *Gender and the Politics of History*, Columbia University Press: New York.
- Scott, Joan (1986) "A Useful Category of Historical Analysis", *The American Historical Review*, Vol. 91, No. 5. (Dec., 1986), pp. 1053-1075.
- Steward DW & Samdasani PN (1990) *Focus Groups: Theory and Practice*. Newbury Park, CA: Sage Publications.
- Topo, Päivi (1988) *Tyttöjen elämäntavat ja tulevaisuudenkuvat* [Jenters livsstil og framtidsutsikter]. Kansalaiskasvatuskeskus ry:n tutkimuksia ja selvityksiä 2. Helsinki. Kansalaiskasvatus ry.
- Sarromaa (2009) "Kjønnsdiskurser i endring. Om *Det Nyes* spørrespalte 1957-1977." *Tidsskrift for ungdomsforskning*. Nr 1/2009: 42-64
- Sarromaa (2010a) "En skikkelig pike. Representasjoner av ung kvinnelighet i *Det Nye* i 1958." *Tidsskrift for kjønnsforskning*. Årgang 34/Nr 1/2010: 4-22.
- Sarromaa (2010b) "Om å lese seg til jente. En fokusgruppestudie av lesing av jenteblad" *Tidsskriftet Barn*. 2/2010.
- Sarromaa (2011) "Natural(-ly) Housewives. An Oral History of Growing Up in Norway in 1950s and 1960s" *Naistutkimus – Kvinneforskning*, 1/2011: 5-18.
- Scott Sørensen, Anne (2002) "Køn, alder og andre forskelle i det senmoderne", i: Scott Sørensen (red.). *Pi'r Pink og Power – om aktuell pigekultur*. København: Gads forlag.
- Skeggs, Beverley (1997) *Formations of class and gender*, London: Sage.
- Skeggs, Beverley (2004) *Class, self, culture*, London: Routledge.
- Skotheim Liv (2005) *Seksualundervisning på glanset papir? En studie av unge jenters opplevelse av sex-stoffet i jentebladene*. Hovedoppgave, medievitenskap, Universitetet i Oslo.
- Starrin, Bengt & Renck Barbro (1996) "Den kvalitative intervjuen" i Per Gunnar Svensson & Bengt Starrin (red.) *Kvalitative studier i teori och praktik*. Lund: Studentlitteratur.
- Stewart, David W. & Shamdasani, Prem N (1990) *Focus Groups: theory and practice*. California: Sage Publications.
- Sundet, J. M., P. Magnus, I. L. Kvaalem, S. O. Samuelsen og L. S. Bakketeig (1992) "Secular Trends and Sociodemographic Regularities of Cotal Debut Age in Norway", *Archives of Sexual Behavior*, Vol. 21, No. 3, 241:252.

- Søland, Birgitte (2000) *Becoming modern. Young Women and the Reconstruction of Womanhood in the 1920s*. Princeton, New Jersey: Princeton University Press.
- Sørensen, Kjersti Bakke. (2003) *Blader til besvær*. En studie av jenters lesepraksis. Hovedfagsoppgave i sosiologi. Sosiologisk institutt, Universitetet i Bergen.
- Sørensen, Siri Ø. (2005) *Girlpower = Maskulinitetskrise. Kulturanalyse av forhandlinger om maskulinitet i jentebilder*. Masteroppgave i tverrfaglige kulturstudier, NTNU.
- Thompson, Paul (2000) *Voice of the Past: Oral History*, Oxford: Oxford University Press.
- Tinkler, Penny (1995) *Constructing Girlhood. Popular Magazines for Girls Growing Up in England 1920-1950*. London: Taylor & Francis.
- Træen, Bente (1997) *Seksuallivet i Oslo 1997 - Noen resultater fra Folkehelsas undersøkelse av livsstil, seksualitet og helse i Oslo*, Statens institutt for folkehelse.
- Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli (2008) *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi* [Kvalitativ forskning og innholdsanalyse], Helsinki: Tammi.
- Zoonen, Liesbet van (1994) *Feminist Media Studies*, SAGE: Lontoo.
- Weir, Margaret (1992) *Politics and Jobs. The Boundaries of the Employment Policy in the United States*. Princeton University Press: Princeton.
- White, C (1970) *Women's Magazines 1963-68*. London: Michael Joseph.
- Winship, Janice (1987) *Inside Women's Magazines*. London and New York: Pandora
- Ytre-Arne, Brita (2011) "Women's Magazines and Their Readers. The relationship between textual features and practices of reading." Et fullført manus, antatt for tidsskriftet *European Journal of Cultural Studies*.
- Ytre-Arne, Brita (2010) 'I want to hold it in my hands': Readers' experiences of the phenomenological differences between women's magazines online and in print. Et fullført manus, antatt for tidsskriftet *Media, Culture & Society*.
- Østbye, Helge, Knut Helland, Karl Knapskog og Leif Ove Larsen (2002): *Metodebok for mediefaget, 2. utgave*. Bergen: Fagbokforlaget.

DET NYE OG DEN UNGE NORSKE KVINNEN

Ung kvinnelighet (eng. *young femininity*) har vært en marginalisert del av 1900- og 2000-tallets sosiologi, sosialhistorie og kvinnehistorie. Denne avhandlingen handler nettopp om unge kvinner og ung kvinnelighet i Norge fra 1957 til 1977 – og igjen i 2009. I avhandlingen analyserer jeg på den ene siden diskursene og representasjonene av det å være en ung kvinne, og på den andre siden mediering og resepsjonen av slike diskurser og representasjoner. Undersøkelsen gjøres ved en diskursanalytisk tekstanalyse av Norges eldste jenteblad *Det Nye* og ved *oral history*-intervjuer av eldre kvinner og fokusgruppeintervjuer av dagens tenåringsjenter. Avhandlingens bakteppe er norsk sosialhistorie fra 1950- til 1970- tallet og hvordan Norge gikk fra å være et husmorssamfunn til å være et likestillingsamfunn. Avhandlingen er en artikkelsamling som består av fire publiserte og fagfellevurderte vitenskapelige artikler.